

บทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น:กรณีศึกษาใน
ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

นางสาวสารินี ผิวขำ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกการเมืองการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา

พ.ศ. 2564

**The Role of Wat khlong Chaeng in Democracy Promotion in the
Community: a Case study of Saton Sub-district, Soi Dao District,
Chanthaburi Province**

Miss Sariee Phiukham

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Political Science in Local Politic Government

School of Political Science

Sukhothai Thammathirat Open University

2021

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ บทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น:
กรณีศึกษาในตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

ชื่อและนามสกุล นางสาวสารินี ผิวขำ

วิชาเอก การเมืองการปกครองท้องถิ่น

สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.พิศาล มุกดารัตน์

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2565

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.พิศาล มุกดารัตน์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธนศักดิ์ สายจำปา)

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วนัส ปิยะกุลชัยเดช)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ บทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น:
กรณีศึกษาในตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี
ผู้ศึกษา นางสาวสารินี ผิวขำ **รหัสนักศึกษา** 2578001212 **ปริญญา** รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.พิศาล มุกดาภิรมย์ **ปีการศึกษา** 2564

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อ (1) ศึกษาบทบาทวัดคลองแจ้งตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี กับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น (2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคบทบาทวัดคลองแจ้ง ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี กับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น (3) ศึกษาแนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างเฉพาะเจาะจงจำนวน 13 คน โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย พระสงฆ์และประชากรภายในวัด จำนวน 5 คน และกลุ่มผู้นำชุมชนและประชาชนทั่วไป จำนวน 8 คน เครื่องมือใช้ในการวิจัย ข้อมูลจากเอกสาร จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และทำการวิเคราะห์บรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า (1) บทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น ผ่าน ความรู้ ความเข้าใจในด้านพระพุทธศาสนาและการเมืองการปกครองท้องถิ่น โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 6 ข้อ คือ 1.1)หลักคำสอนที่ส่งเสริมการเป็นคนดี ในฐานะของปัจเจก 1.2)หลักคำสอนที่ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อหน้าที่ 1.3)หลักคำสอนที่ส่งเสริมความมีเหตุผล 1.4)หลักคำสอนที่ส่งเสริมให้ถือหลักการว่าการยึดติดตัวบุคคล 1.5)หลักคำสอนที่ส่งเสริมความอดทน 1.6)หลักคำสอนที่ส่งเสริมการรับฟังคนอื่น บทบาทของวัดกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น 3 บทบาท คือ บทบาทวัดที่มีพระสงฆ์ดำเนินการแทนในด้านการพัฒนาอบรมจิตใจ, บทบาทในด้านที่ปรึกษา, บทบาทวัดกับการสนับสนุนโครงการสวดมนต์วันศุกร์ของเด็ก (2) ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ 2.1) มีด้านบุคลากรไม่เพียงพอ, ประชาชนเริ่มขาดพื้นฐานความศรัทธาและอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ (3) แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะบทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น คือ เสนอให้ทุกภาคส่วนในท้องถิ่นและระดับประเทศต้องร่วมแรงร่วมใจผลักดันให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นชุมชนคุณธรรมตามหลักพื้นฐานของหลักศีล 5 เพื่อรองรับการเป็นพลเมืองที่ดี

คำสำคัญ วัดคลองแจ้ง การเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

Independent Study title: The Role of Wat khlong Chaeng in Democracy Promotion in the Community: a Case study of Saton Sub-district, Soi Dao District, Chanthaburi Province

Author: Ms. Sarimee Phiukham; **ID:** 2578001212; **Degree:** Master of Political science;

Independent Study advisor: Dr. Pisarn Mukdarasamee, Associate Professo; **Academic year:** 2021

Abstract

The purposes of this research were: (1) to study the role of Wat Khlong Chaeng, Saton Sub-district, Sot Dao District, Chanthaburi Province in democracy promotion in the community; (2) to study problems and obstacles of role of Wat Khlong Chaeng, Saton Sub-district, Soi Dao District, Chanthaburi Province in democracy promotion in the community; and (3) to propose solutions or suggestions.

This study employed qualitative research method. The sample group was selected purposely. It contained 13 cases and was divided into two subgroups, which consisted of five Buddhist monks and population in the temple and eight community leaders and locals. The research tools were relevant documents, participant observation and in-depth interview. In addition, the descriptive analysis was applied.

The study found that: (1) Wat Khlong Cheng promoted democratic practice in the community through Buddhism approach and local politics. In doing so, six Buddhism teachings were applied namely 1.1) promoting virtuous man as individual; 1.2) teachings promoting duty responsibility; 1.3) teachings promoting rationality; 1.4) teachings promoting principles attachment rather than individual attachment; 1.5) teachings promoting tolerance; and 1.6) teachings promoting open-mindedness. The study also found three aspects of the roles of the temples in promoting democracy in community: mental training and education which carried out by monks; consultancy; and role support for children's praying on Friday. (2) problems and obstacles found were 2.1) problems and obstacles in term of inadequate personnel, declining faith of people and influence of globalization; (3) it is proposed that all sectors in the community and nation should cooperate each other to build the local community to be moral community based on five precepts to support virtuous citizen.

Keywords Wat Khlong Chaeng, Democracy Promotion in Community, Buddhism Principles

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลุล่วงสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาช่วยเหลือจาก รองศาสตราจารย์ ดร.พิศาล มุกดาร์ศรี อาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาค้นคว้าอิสระ กราบขอบพระคุณในความกรุณาของอาจารย์เป็นอย่างยิ่งที่สละเวลาอันมีค่าเพื่อให้คำปรึกษา แนะนำ ในการจัดทำการศึกษาวิจัยนี้ งานงานวิจัยฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ กราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนศักดิ์ สายจำปา กรรมการสอบที่กรุณาให้คำแนะนำ ทำให้การศึกษาวิจัยฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และขอขอบคุณคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช ที่คอยติดต่อประสานงาน คอยอำนวยความสะดวกให้เป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณในความเมตตาของพ่อแม่ครูบาอาจารย์ พระคุณเจ้าท่านครูบาคำพันธ์ุ คมภิระญาโณ ผู้ก่อตั้งวัดคลองเจง ท่านครูบุญธรรม สุทธิญาโณ (หลวงลุงโก) เจ้าอาวาสวัดคลองเจง (วัดเขาเจงเบง) ที่ส่งเสริม สนับสนุนให้ศิษย์มีการศึกษาที่ดีพร้อมสมบูรณ์ทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นที่ปรึกษา เป็นผู้ปลุกฝังแรงบันดาลใจให้แก่ศิษย์เสมอมา รวมถึงคณะสงฆ์ สามเณร ผู้ปฏิบัติธรรม ชาย-หญิง ของวัดคลองเจงทุกท่าน และสถานที่ที่สำคัญคือ วัดคลองเจง ที่เป็นแรงบันดาลใจให้คิดงานวิจัยชิ้นนี้ขึ้นมาเพื่อบูชาคุณของพ่อแม่ครูบาอาจารย์ของข้าพเจ้า

ขอขอบพระคุณกลุ่มตัวอย่างที่มีทั้งพระสงฆ์ ผู้ปฏิบัติธรรมชาย-หญิงวัดคลองเจง กลุ่มผู้นำท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่างจากหน่วยงานต่างๆของตำบลสะตอ อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ที่ให้ความช่วยเหลือในการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

สุดท้ายนี้ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณพ่อแม่ที่เป็นกำลังใจเป็นหน่วยขับเคลื่อนอันดับหนึ่งของลูกเสมอมา ขอขอบคุณบุคคลอันเป็นที่รัก เพื่อนๆ พี่ๆน้องๆทุกคนที่มีส่วนช่วยเหลือ เป็นกำลังใจทำให้ผ่านอุปสรรคต่างๆทำให้การก้าวเดินถึงจุดหมายปลายทาง รวมถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ไม่ได้กล่าวถึงทั้งหมด ที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือทำให้การจัดทำการศึกษาค้นคว้าอิสระนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอทุกท่านจงประสบแต่ความสุข ความเจริญ มีความโชคดีในชีวิตตลอดไป.

สารินี ผิวงำ

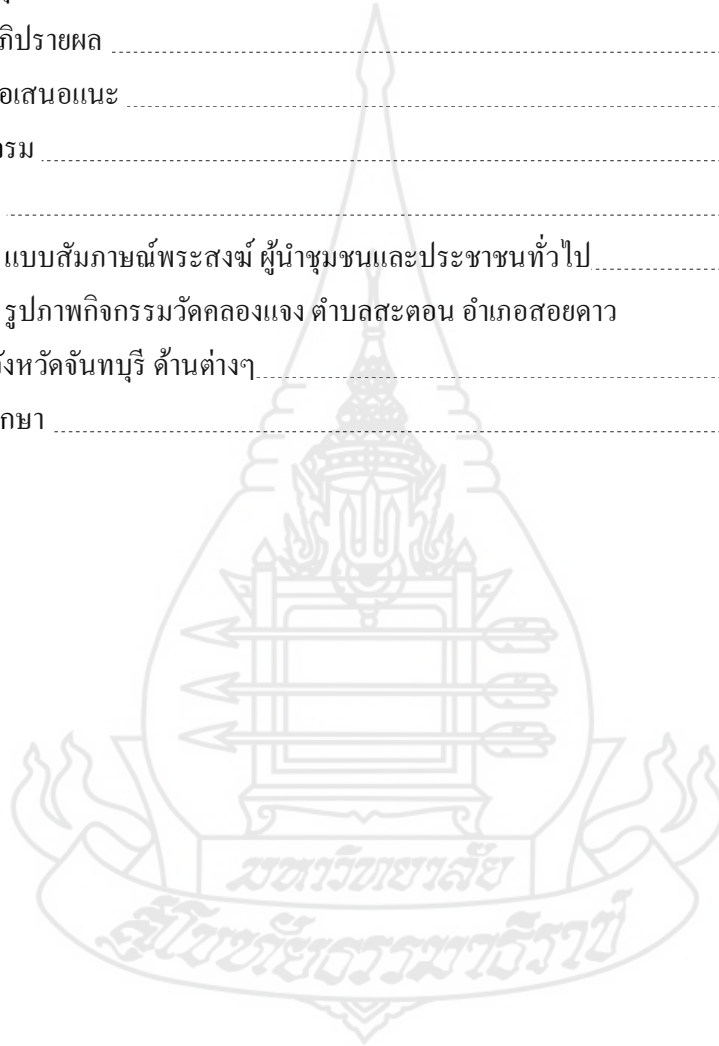
พฤศจิกายน 2564

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์	5
กรอบแนวคิด	5
ขอบเขตของการวิจัย	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	7
ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	9
ส่วนที่ 1 แนวคิดทฤษฎี	9
ส่วนที่ 2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	42
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	46
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	46
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	47
การเก็บรวบรวมข้อมูล	48
การวิเคราะห์ข้อมูล	49
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	50
ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง	50
ตอนที่ 2 ความรู้ความเข้าใจในด้านพระพุทธศาสนา และการเมืองการปกครองท้องถิ่น	52
ตอนที่ 3 บทบาทของวัดกับการเสริมสร้างประชาธิปไตย	73
ตอนที่ 4 ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข หรือข้อเสนอแนะ บทบาทวัดกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น	83

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปรการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	90
สรุปรการวิจัย	90
อภิปรายผล	97
ข้อเสนอแนะ	104
บรรณานุกรม	106
ภาคผนวก	110
ก แบบสัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้นำชุมชนและประชาชนทั่วไป	111
ข รูปภาพกิจกรรมวัดคลองแจ่ง ตำบลสะตอน อำเภอสายดาว จังหวัดจันทบุรี ด้านต่างๆ	114
ประวัติผู้ศึกษา	124

ณ

สารบัญตาราง

ตารางที่ 3.1	แสดงตัวอย่างกลุ่มวิจัย.....	หน้า
		47

ญ

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย	6
ภาพที่ 2.1 ภาพมหาศาลาการเปรียญวัดคลองแจ้ง	36

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน และมีสถาบันสำคัญๆที่อยู่คู่บ้านเมืองของคนไทย ซึ่งประกอบด้วย 3 สถาบันหลัก คือ สถาบันชาติ สถาบันศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันศาสนา ศาสนาพุทธถือว่าศาสนาที่สำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมไทย เพราะประชาชนชาวไทยโดยส่วนใหญ่ได้เคารพนับถือและศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา และยังเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาเป็นเวลาอันยาวนาน พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทที่สำคัญในการดำรงชีวิตของคนไทยมาทุกยุคทุกสมัย ยิ่งในสมัยโบราณด้วยแล้ววัดหรือพระสงฆ์กลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนไปในตัว วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน มีเรื่องอะไรเกิดขึ้นก็มาประชุมกันที่วัด ความผูกพันที่แน่นแฟ้นอย่างยาวนานระหว่างวัดกับคนในท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันมา เพราะสถาบันพระพุทธศาสนา วัดและพระสงฆ์นั้นสามารถเปลี่ยนทัศนคติให้กับประชาชนที่อยู่แวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยพื้นฐานประชาชนมีความเชื่อ ความศรัทธาต่อวัดและพระสงฆ์เป็นทุนเดิม รวมถึงบทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทย ที่เกี่ยวข้องและเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาทางการเมืองมาตั้งแต่อดีต ดังจะเห็นได้จากภาพยนตร์เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวร ในบทบาทของมหาเถรคันฉ่อง ดังนั้น จึงเชื่อว่าหากให้สถาบันพระพุทธศาสนา วัด และพระสงฆ์เข้ามามีบทบาทแล้ว จะช่วยส่งเสริมให้ประชาชนได้เรียนรู้ระบบการปกครองในระบบอบพระชาติปไตอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขได้เป็นอย่างดี (วิบูล โทธิ์นง, 16 สิงหาคม 2551, ออนไลน์)

ดังจะเห็นได้ว่าประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยเป็นประวัติของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา ศาสนาพุทธจึงเป็นประจำชาติมาช้านาน โดยมีวัดเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนา เป็นที่อยู่ของพระสงฆ์เป็นสถานที่รื่นรมเย็นทั้งกายและทางใจเหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม วัดเกิดขึ้นเพราะมีผู้เข้าใจธรรมชาติและชีวิต วัดจึงเป็นสัญลักษณ์ของความสงบร่มเย็นและความสะอาด นอกจากนี้ยังมีสาธารณประโยชน์ของวัดอีกส่วนหนึ่งที่ใช้ประกอบกิจกรรมทางสังคม พระสงฆ์ใช้เป็นทีประกอบสังฆกิจและส่งเสริมเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านต่างๆ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าบทบาทและหน้าที่ของวัดที่สำคัญคือการเข้าไปช่วยเหลือสังคมหมู่บ้านแต่ละแห่งต่างก็มีวัดประจำหมู่บ้านของตนเป็นศูนย์กลางและต่างก็มีความยึดถือวัดนั้นว่า

เป็นวัดของคนเป็นสมบัติร่วมกันของคนทั้งหมู่บ้านนั้น วัดแต่ละวัดจึงเป็นเครื่องรวมของสังคมย่อยสังคมหนึ่งเข้าให้เป็นหน่วยเดียวกัน บทบาทของวัดในฐานะเป็นศูนย์กลางของสังคมนั้นนอกจากอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนแล้วยังเป็นสถานศึกษาสำหรับชาวพุทธอีกด้วย ดังนั้นหากจะกล่าวคำว่าวัด ประชาชนไทยทั่วไปก็คงจะทราบดีว่าหมายถึงหน่วยงาน หรือสถาบันที่รวบรวมไว้ซึ่งคำสอน ศีลปะและวัฒนธรรม จนถึงเป็นแหล่งเรียนรู้แหล่งส่งเสริมทั้งด้านค่านิยม ทัศนคติ ความรู้ความสามารถของคนในสังคมไม่น้อยไปกว่าหน่วยงานอื่น (พิพัฒน์ สุเมธโส 2551: 19-20)

เมื่อก้าวถึงความสำคัญของวัดแล้ว วัดควรมีลักษณะตามพุทธประสงค์ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ 1. ไม่ไกลบ้านนัก 2. ไม่ใกล้บ้านนัก 3. สะดวกแก่การไปและมาวัด 4. เหมาะสมที่ประชาชนจะไปพบพระได้ 5. กลางวันไม่พลุกพล่าน 6. กลางคืนเงียบสงบ 7. ไม่มีเสียงกิกก้อง 8. ปราศจากกลิ่นตัวคนที่เดินเข้าออก 9. เหมาะแก่การประกอบกิจของผู้ต้องการความสงบ 10. เหมาะที่พระสงฆ์จะปลีกเร้นอยู่ตามสมณวิสัย จากลักษณะต่างๆข้างต้น จะเห็นว่าวัดเปรียบเสมือนเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนและเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมของชุมชน สังคม และสาธารณประโยชน์ต่างๆ ดังนั้นความผูกพันของวัดกับชุมชนจึงมีมาอย่างยาวนาน อันเป็นไปในรูปแบบเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อกันทั้งวัดทั้งบ้าน (สุจิน ออคชชีโน, 2550, น.67)

วัดในปัจจุบันมีมากกว่าสามหมื่นวัดทั่วประเทศ วัดบางวัดก็เป็นวัดหลวง บางวัดก็เป็นวัดราษฎร์ขนาดแตกต่างกันออกไป บางวัดอยู่ในชนบท บางวัดตั้งอยู่ในเมือง วัดบางวัดก็เป็นที่พักของประชาชน เป็นศูนย์กลางของชุมชน วัดจะดำรงไว้ซึ่งความเป็นวัด (วัด-วัตร-วัณน) ได้อย่างถูกต้องจะต้องอาศัยหลักการของพระพุทธศาสนาที่ประกอบด้วยองค์ 3 ของไตรสิกขา คือ

1. สะอาด ด้วยหลักการของพุทธศาสนา คือ ศีล
2. สงบ ด้วยหลักการของพุทธศาสนา คือ สมภาณี
3. สว่าง ด้วยหลักการพุทธศาสนา คือ ปัญญา

วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัดในการแสดงบทบาทต่างๆเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพ เชื่อถือและการร่วมมือกันให้เกิดความสามัคคีความเป็นระเบียบเรียบร้อย นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีบทบาทสำคัญในการควบคุมทางสังคมในระดับประเทศ ด้วยเพราะ พระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือของบุคคลทุกชั้นในสังคมตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงมาถึงประชาชนทั่วไป วัดอื่นๆทั้งในภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง ภาคอีสาน และในกรุงเทพมหานคร วัดต่างๆเหล่านี้สามารถนำบทบาทหน้าที่ของวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นที่พักของประชาชน เป็นแหล่งศึกษาสำหรับการเรียนรู้ทางพุทธศาสนา เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน ดังนั้น แนวทางพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน พอสรุปได้ดังนี้

1. พัฒนาวัดให้เกิดความรู้สึกแก่ชุมชนในท้องถิ่นว่าวัดเป็นของตน มีความรู้สึกหวงแหน รัก และช่วยกันดูแลรักษา

2. สร้างสภาพวัดให้เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณร เป็นที่บวชเรียนศึกษาปฏิบัติธรรม เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศล เป็นที่ที่ชาวบ้านได้เข้ามาหาความสงบทางกายและใจ เป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของชาวบ้าน

3. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น วัดจะสะอาดร่มรื่นมีกิจกรรมเพื่อประชาชน มีความพร้อมที่จะให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นที่มีความต้องการจะเข้าวัด เพื่อบำเพ็ญกุศล เพื่อศึกษาพระธรรมวินัยและหลักพระพุทธศาสนา ประชาชนจะให้เห็นคุณค่าและเข้าวัดมากขึ้น

4. สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น วัดควรเป็นแกนนำประชาชนในท้องถิ่น ในการติดต่อกับหน่วยงานอื่นๆ การจัดกิจกรรมเพื่อการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ตลอดจนส่งเสริมอาชีพ ซึ่งควรใช้วัดเป็นศูนย์กลาง

5. ให้การยอมรับตลอดไปว่า วัดกับชุมชนนั้นๆเป็นหน่วยงานเดียวกันให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน

วัดและชุมชนที่พัฒนาตามเป้าหมายจะเป็นศูนย์กลางแห่งความรักความสามัคคีธรรม เป็นแกนกลางของสังคมประชาชนในท้องถิ่นจะได้พึ่งพิงอาศัยเป็นแรงจูงใจให้คนประพฤติดีสมควรกับคำที่ว่า “วัดที่ดี เป็นที่สโมสรม ประชากร ร่วมกัน สร้างสรรค์ผล หาคำความดี ไว้ประดับ สำหรับตน หากขาดวัด ก็ขาดตน ขาดศีลธรรม” (ค้นจาก www.gotoknow.org)

เมื่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมีความเชื่อว่า “การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ดีมีจุดเริ่มต้นจากพลเมืองที่ดี” ซึ่งพลเมืองที่ดีนั้นต้องประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญหลายประการ เช่น การรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม การมีจิตสำนึกสาธารณะ การรู้จักเคารพกฎกติกา ระเบียบ และข้อกฎหมายต่างๆที่เป็นแนวปฏิบัติของสังคม และการรู้จักจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นด้วยหลักการสันติวิธี จะเห็นได้ว่าการพัฒนาประชาธิปไตยมิได้เน้นเฉพาะ “รูปแบบ” แต่เน้นหนักไปที่ “การพัฒนาคน” เพื่อให้คนในเชิงปัจเจกกลายเป็นพลเมืองที่ดีของชาติอาเซียน และของโลก (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร.2557,ออนไลน์) ดังนั้นการพัฒนาพลเมืองของรัฐตามระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่วัดจะต้องเข้ามามีบทบาทในการอบรมและพัฒนาทางด้านจิตใจให้เป็นคนดีและทำหน้าที่ในการวางรากฐานความเจริญให้แก่สังคม ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่น ความมั่นคงให้กับสังคม และกลายเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ อีกทั้งวัดยังเป็นสถานที่สำคัญในชุมชนท้องถิ่นเป็นอย่างมาก เป็นที่พึ่งทางจิตและวิญญาณของคนในท้องถิ่น การที่วัดและพระสงฆ์นำหลักการในพระพุทธศาสนาที่เอื้อต่อแนวทางการพัฒนาดังกล่าวมา

อบรมสั่งสอน เพื่อให้พลเมืองอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เคารพในความเป็นมนุษย์ของกันและกัน เคารพในกฎ กติกา ระเบียบ กฎหมาย และวิถีชีวิตของพลเมือง วัดจึงมีบทบาทที่สำคัญในการเสริมสร้างประชาธิปไตยในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก เพราะวัดเป็นศูนย์รวมใจของคนในท้องถิ่นและเป็นสถานที่หลักที่มีความใกล้ชิดกับคนในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก

วัดคลองแจง หรือที่ประชาชนโดยทั่วไปเรียกว่า “วัดเขาแจงเบง” ตั้งอยู่ในเขตหมู่บ้านคลองแจงและหมู่บ้านทรัพย์สมบูรณ์ ตำบลสะตอ อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี อยู่ห่างจากชายแดนไทย-กัมพูชา ประมาณ 10 กิโลเมตร มีบรรยากาศเป็นป่าธรรมชาติ ทิวทัศน์สวยงาม สงบวิเวกร่มเย็น เหมาะสมเป็นสถานที่ศึกษาและปฏิบัติธรรมแห่งหนึ่งในปัจจุบัน วัดคลองแจง (วัดเขาแจงเบง) เป็นวัดที่มีบุคคลหลากหลายในละแวกใกล้เคียงแวะเวียนเข้ามาปฏิบัติธรรมอยู่ไม่ขาดสาย ทั้งยังเป็นวัดที่เป็นศูนย์รวมใจของคนในท้องถิ่น และหมู่บ้านในละแวกใกล้เคียงมาช้านาน ยิ่งในช่วงระยะปีพุทธศักราช 2524-2531 ประชาชนหมู่บ้านสวนส้ม บ้านซับริ บ้านทรัพย์เจริญ บ้านคลองแจง ได้รับความเดือดร้อนจากภัยสงครามกลางเมืองของประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรุกรานซึ่งพัวพันเข้ามาในพื้นที่ของประเทศไทย การตกของกระสุนปืนใหญ่ของฝ่ายตรงข้ามทำให้ประชาชนตามแนวชายแดนระแวกนี้ได้รับความเดือดร้อน แต่ด้วยบุญบารมีของพระคุณเจ้าผู้ก่อตั้งวัดคลองแจง ซึ่งเป็นขวัญและกำลังใจของประชาชนร่วมกับทหาร ตำรวจ ที่ปฏิบัติราชการตามแนวชายแดน จึงทำให้ประชาชนในละแวกนี้มีความมั่นใจ ไม่อพยพหลบหนีออกจากพื้นที่ท่ามกลางอันตรายอันเป็นถิ่นอาศัยของตน ทำให้หมู่บ้านดังกล่าวมีความปึกแผ่นมั่นคงตามลำดับในปัจจุบัน แม้ว่าสภาพสงครามภายในประเทศเพื่อนจะเบาบางลงแล้ว แต่พระคุณเจ้าผู้ก่อตั้งวัดและคณะสงฆ์ภายในวัดก็ยังคงให้ความสำคัญเมตตาอนุเคราะห์แก่ประชาชนในท้องถิ่น มีการปลูกฝังและอบรมสั่งสอนให้ประชาชนเห็นคุณค่าของธรรมะและคุณค่าของการปฏิบัติธรรม และตระหนักในการบำเพ็ญบุญกุศลในด้านต่างๆ อันเป็นพื้นฐานของการเป็นคนดี เป็นพลเมืองที่ดีมีความเข้มแข็ง หนักแน่นและมั่นคง และยังช่วยส่งเสริมและปลูกฝังการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ อันเป็นพื้นฐานของการมีส่วนร่วมทางการเมืองอีกด้วย วัดคลองแจง (วัดเขาแจงเบง) จึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยมีการจัดกิจกรรมทางศาสนาเพื่อพัฒนาจิตใจของประชาชน โดยสม่ำเสมอ และหลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น ดังนี้

1. มีการแสดงธรรมในวันธรรมสวนะ และวันสำคัญต่างๆ ให้ประชาชนในท้องถิ่นและประชาชนทั่วไป
2. จัดให้มีการปฏิบัติธรรม เพื่อเจริญเมตตาบารมีของพระภิกษุสงฆ์และประชาชนในท้องถิ่นและประชาชนทั่วไป

3. จัดพิมพ์เอกสารเผยแพร่พระพุทธศาสนาและบทความต่างๆที่เกี่ยวกับโครงสร้างของสังคมไทย ความสำนึกในความเป็นไทย และหลักทศพิธราชธรรม

4. อบรมสั่งสอนนักเรียน นักศึกษา ข้าราชการในระดับต่างๆเมื่อมีกิจกรรมที่จัดให้มาอบรมที่วัด (พระภิกษุสุทธิญาณ, 2559:515-534)

โดยใช้หลักคำสอนในทางพุทธศาสนาที่ส่งเสริมวิถีประชาธิปไตย วางรากฐานการเป็นพลเมืองที่ดี เป็นหัวข้ออบรม ดังนี้

1. หลักสุจริตสาม ประพฤติตามอารยธรรม มีศีลห้าเป็นพื้นฐาน ย่อมนำไปสู่การเป็นคนดีในฐานะปัจเจกบุคคล

2. หลักพรหมวิหารบำเพ็ญสังเคราะห์ ย่อมนำไปสู่การเป็นคนดีในฐานะสมาชิกของสังคม

3. หลักพึ่งตนเองได้ อยู่ร่วมกับคนอื่นได้ เป็นเครื่องมือที่ดีในการส่งเสริมวิถีชีวิตของการเป็นคนดีในฐานะสมาชิกของรัฐ

4. หลักอธิปไตย การมีส่วนร่วมในการปกครอง เป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างวิถีประชาธิปไตยในฐานะสมาชิกของรัฐ

5. หลักทศพิธราชธรรม หลักอริยสัจสี่ และหลักธรรมอื่นๆอีกมากมายที่เป็นการส่งเสริมประชาธิปไตย (อภิชาติ คำดี, น. 2547)

ด้วยเหตุผลที่วัดคลองแจ้ง (วัดเขาแจ้งเบง) เป็นศูนย์รวมใจของคนในท้องถิ่นดังกล่าวมานั้น ผู้ศึกษาจึงสนใจว่าวัดคลองแจ้ง (วัดเขาแจ้งเบง) มีบทบาทกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นอย่างไร มีปัญหาและอุปสรรคกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นหรือไม่อย่างไร

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

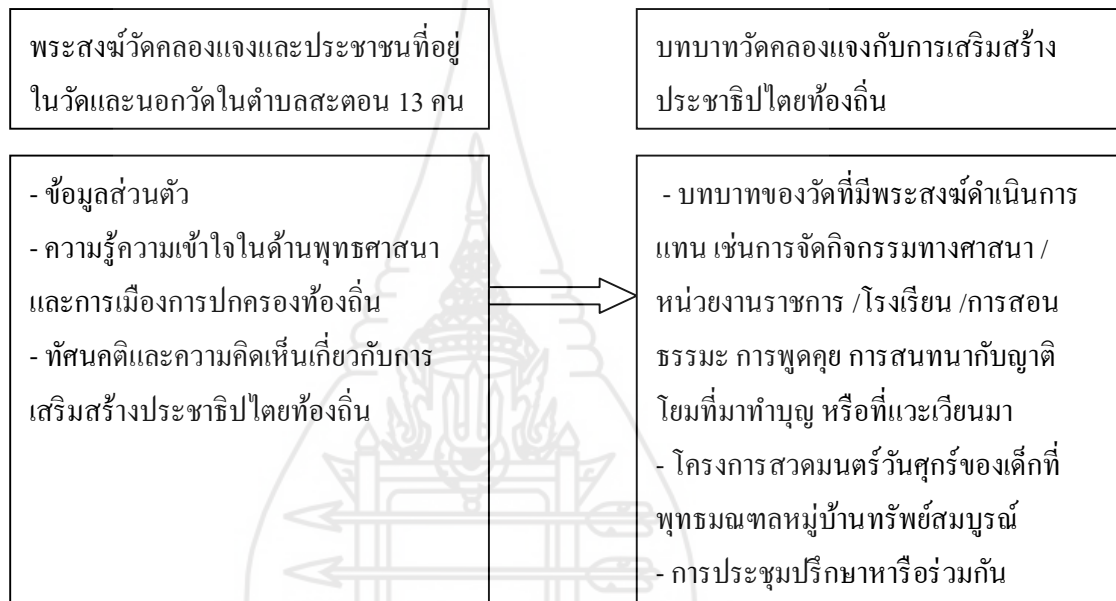
2.1 เพื่อศึกษาบทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น

2.2 เพื่อศึกษา ปัญหาและอุปสรรคบทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น พร้อมทั้งแนวทางแก้ไขปัญหา อุปสรรคหรือข้อเสนอแนะ

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการศึกษาวิจัย บทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น:กรณีศึกษาในตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับ

ความรู้ความเข้าใจ ความคิด ในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ข้อมูลส่วนตัว ของบุคคลภายใน วัดและนอกวัดเป็นกรอบในการศึกษาวิจัยบทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตย ท้องถิ่น เพื่อให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วม ในการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม และมีแนวทางแก้ไข ปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะต่อการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และมุ่งเน้นศึกษาเกี่ยวกับบทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น: กรณีศึกษาในตำบลสะตอ อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี โดยแบ่งออกเป็นด้านๆดังนี้

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา โดยศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว ความรู้ความเข้าใจในด้านพุทธศาสนากับการเมืองการปกครองท้องถิ่นของพระสงฆ์และญาติโยมภายในและภายนอกวัดว่ามีทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักธรรมทางศาสนาที่มีบทบาทในการเสริมสร้างประชาธิปไตย

ท้องถิ่นอย่างไร เช่น การเทศนา การอบรมสั่งสอน ในกิจกรรมที่สำคัญๆเกี่ยวกับทางศาสนาที่วัด และหน่วยงานราชการ หรือโรงเรียนจัดขึ้น การมีโครงการสวดมนต์วันศุกร์ของเด็กที่พุทธมณฑล หมู่บ้านทรัพย์สมบูรณ์ การพูดคุยกับญาติโยมที่มาทำบุญถึงเหตุการณ์บ้านเมือง หรือการเลือกตั้งใน ท้องถิ่นที่เกิดข้อพิพาทขึ้นระหว่างลูกศิษย์ทั้งสองฝ่ายที่อยู่คนละขั้ว แต่ก็สามารถระงับเหตุการณ์ลง ได้โดยไม่ให้เกิดการปะทะรุนแรงเพราะต่างฝ่ายก็สามารถหยุดเหตุการณ์นั้นได้ด้วยหลักธรรมคำ สอนของพระพุทธศาสนาซึ่งมีพื้นฐานมาจากการอบรมสั่งสอนของครูบาอาจารย์ การศึกษานี้มีทั้ง ทบถาวรธรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้อง แนวคิดทฤษฎีบทบาทวัด แนวคิดประชาธิปไตยท้องถิ่น แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดหลักพุทธศาสนากับการส่งเสริมประชาธิปไตยท้องถิ่น

4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ พระสงฆ์ และญาติโยมทั้งที่อาศัยอยู่ในวัดและนอกวัด ใน ตำบลสะตอน

4.3 ขอบเขตด้านประชากรกลุ่มตัวอย่าง เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างเฉพาะเจาะจง จำนวน 13 คน

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 วัด เป็นสัญลักษณ์ทางศาสนา หมายถึง สถานที่ทางศาสนา ประกอบด้วยโบสถ์ วิหารและที่อยู่ของพระสงฆ์ เป็นการแสดงพฤติกรรมและการทำหน้าที่ตามฐานะตำแหน่งที่ครองอยู่ ของพระสงฆ์ที่มีต่อชุมชนท้องถิ่น โดยไม่ขัดกับพระธรรมวินัยและหลักธรรมคำสอนทาง พระพุทธศาสนา

5.2 บทบาทวัด ในที่นี้ หมายถึง บทบาทวัดคลองแจ่ง ซึ่งมีพระสงฆ์เป็นผู้แสดงบทบาท แทนโดยการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาสั่งสอนหลักการและเหตุการณ์ที่เป็นพลเมืองที่ดี ปลุกฝังจิตสำนึก หลักคุณธรรม จริยธรรม ค่านึงถึงประโยชน์ของประเทศชาติและชุมชนเป็นสำคัญ

5.3 การเสริมสร้าง หมายถึง หลักธรรมคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนาใดที่เห็นว่าดี เป็นประโยชน์แก่สังคม สามารถเพิ่มพูนให้ดีขึ้นหรือมั่นคงยิ่งขึ้น เราก็ควรปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างสังคม และชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น ช่วยให้สังคมมีความเป็นประชาธิปไตยท้องถิ่น มีส่วนร่วมในกิจกรรม การส่งเสริมให้มีประชาธิปไตยท้องถิ่นให้มากยิ่งขึ้นไป

5.4 ประชาธิปไตยท้องถิ่น หมายถึง ประชาธิปไตยในระดับรากฐานของสังคม เพราะ ประชาชนในท้องถิ่นสามารถเรียนรู้และทำความเข้าใจวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยได้จากการเข้ามามี ส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมสาธารณะต่างๆที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้โดยตรง เช่น การร่วมกลุ่ม ชาวบ้านในท้องถิ่น เพื่อตัดสินใจทำโครงการพัฒนาท้องถิ่นของตน เป็นต้น

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทำให้ทราบถึงบทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น

6.2 ทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค บทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น

6.3 ทำให้ได้แนวทางสำหรับการเสริมสร้างบทบาทวัดคลองแจ้งและวัดอื่นๆ ในประเทศเพื่อนำไปใช้พัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่น

บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “บทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น : กรณีศึกษาในเขตตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี” ผู้วิจัยได้ค้นคว้ารวบรวมวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจเบื้องต้นเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาต่อไป ดังมีรายละเอียดดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประชาธิปไตยท้องถิ่น
3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
4. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมประชาธิปไตยท้องถิ่น
5. ประวัติวัดคลองแจ้ง (วัดเขาแจ้งเบง) ต. สะตอน อ. สอยดาว จ. จันทบุรี
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

คำว่า “บทบาท” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Role” สำหรับความหมายของคำว่า บทบาทที่ปรากฏอยู่ในพจนานุกรม หมายถึง การทำตามบทบาท, การรับตามบทบาท, การทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู (ราชบัณฑิตยสถาน 2554, น. 648-649) ทักษะเกี่ยวกับบทบาทมีบรรดานักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศหลากหลายท่าน ต่างแสดงทัศนะไว้ ดังต่อไปนี้

ณรงค์ เสียงประชา (2541, น. 136) ได้กล่าวถึง แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทว่า บทบาท คือ พฤติกรรมที่ปฏิบัติตามสถานภาพ บทบาทเป็นพฤติกรรมที่สังคมกำหนด และคาดหวังให้บุคคลต้องกระทำตามหน้าที่ เช่น เป็นครูต้องสอนนักเรียน เป็นตำรวจต้องพิทักษ์สันติราษฎร์ ทหารต้องเป็นรั้วของชาติ บุตรเชื่อฟังบิดามารดา เป็นต้น

สุพัตรา สุภา (2540, น. 30) ได้ให้ความหมายของคำว่า “บทบาท” คือ การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) เช่น มีตำแหน่งเป็นพ่อ บทบาทคือต้องเลี้ยงลูก เป็นครู บทบาท คือ สั่งสอนอบรมนักเรียนได้ดี เป็นคนใช้บทบาทคือปฏิบัติตามหมอสั่ง

สุชา จันท์ธอม (2539, น. 241) ได้กล่าวถึงบทบาทของบุคคลในสังคมนี้ขึ้นอยู่กับสภาพของเขาด้วย เช่น บทบาทของนายกรัฐมนตรี ตลอดจนบทบาทของบุคคลทั่วไป เช่น ครู อาจารย์

บิดา มารดา แม่บ้าน คนรับใช้ แพทย์ พยาบาล เป็นต้น บุคคลจะมีบทบาทที่มีประสิทธิภาพเพียงใด ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายๆอย่างเช่น บุคลิกภาพที่เหมาะสม การอบรมที่ได้รับมาซึ่งความพอใจ ในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย สภาพของจิตใจ แรงจูงใจและอื่นๆในบางกรณีเราจะพบว่าบุคคลที่เป็น ที่พึ่งบ้าน แม่บ้าน และอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัย ต้องรับผิดชอบหลายๆด้าน อาจจะมี ความ ยุ่งยากขัดแย้งในงานที่ต้องปฏิบัติ

ธนพร คล้ายกัน (2541, น. 9) ให้ความหมายว่า บทบาทเป็นการกระทำหรือแบบแผน ของพฤติกรรมต่างๆ ตามสิทธิ อำนาจ หน้าที่ ความรับผิดชอบของสถานภาพทางสังคมของบุคคล

ดิน ปรัชญาพฤทธิ (2538, น. 347) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับบทบาทว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำ

ทองคุณ หงส์พันธ์ (2523, น.7) กล่าวว่า บทบาท หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวกับการใช้ อำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบที่เกี่ยวกับงานโดยตรง และงานพิเศษที่ต้องกระทำ

อานนท์ อาภาภิรม (2516, น. 24) ให้ความหมายไว้ว่า สถานภาพและบทบาทเป็น สิ่ง ควบคู่กัน ไป แต่อย่างไรก็ดี บทบาทหรือการปฏิบัติหน้าที่ย่อมขึ้นอยู่กับบุคคลที่เข้าดำรงตำแหน่ง นั้นๆ เพราะฉะนั้น บทบาทจึงเป็นรูปการที่เคลื่อนไหว

อุทัย หิรัญโต (2526, น.197) ได้อธิบายว่า บทบาทเป็นหน้าที่ (Function) หรือ พฤติกรรมอันพึงคาดหวัง (Expected Behavior) ของบุคคลแต่ละคนในกลุ่มหรือสังคมหนึ่งๆ หน้าที่หรือพฤติกรรมดังกล่าว โดยปกติเป็นสิ่งที่กลุ่มหรือสังคมหรือวัฒนธรรมของกลุ่มหรือสังคม นั้นกำหนดขึ้น ฉะนั้น บทบาทจึงเป็นแบบอย่างแห่งความประพฤติของบุคคลในสถานะหนึ่งที่พึงมี ต่อบุคคลอื่นในสถานะอีกอย่างหนึ่งในสังคมเดียวกัน

จรัญ พรหมอยู่ (2526, น. 27) ได้อธิบายความหมายของบทบาทหน้าที่ไว้ว่า บทบาท หมายถึง ลักษณะความประพฤติที่บุคคลต้องปฏิบัติตามสถานภาพ ที่ตนเองถือครองอยู่ให้เหมาะสม ตามฐานะของตน นอกจากนั้นแล้วบทบาทหน้าที่ยังต้องเป็นไปตามสิทธิและหน้าที่ ที่ตนเองได้รับ เพื่อสร้างความผูกพันอันดีงามให้เกิดขึ้นในสังคม บทบาทหน้าที่ของแต่ละคนจะมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับสถานภาพที่เป็นอยู่ในขณะนั้นด้วย

สุชา จันท์เอม และ สุรางค์ จันท์เอม (2520, น. 46) ได้อธิบายบทบาทหน้าที่ร่วมกัน ไว้ว่า บทบาทหน้าที่ หมายถึง สถานภาพที่บุคคลกำลังดำรงอยู่ในสภาพนั้นๆ พึงกระทำ เมื่อสังคม กำหนดสิทธิและหน้าที่ให้แล้ว บุคคลที่ดำรงอยู่ในบริบทนั้นจะต้องประพฤติและปฏิบัติตามหน้าที่ ที่ได้มอบหมายนั้น อนึ่งบทบาทหน้าที่นั้น ต้องขึ้นอยู่กับสถานภาพของตนเองและสังคมที่กำหนด โดยโครงสร้างอย่างแน่นอนตายตัว

เบอร์โล (Berlo, David K. 1966, น. 272) ได้อธิบายเกี่ยวกับเรื่องของบทบาทไว้ข้อหนึ่งว่าบทบาทที่ควรจะเป็น (Role should be) คือ บทบาทที่ไม่แน่นอนเสมอไป จะเหมือนกับพฤติกรรมจริงๆของคนที่ครองฐานะ ตำแหน่งนั้น เพราะพฤติกรรมจริงๆนั้น เป็นผลของปฏิกิริยาของคนที่ครองฐานะ ตำแหน่ง ที่มีต่อบทบาทที่ควรจะเป็นบุคลิกภาพของผู้อื่นที่เข้ามาร่วมในพฤติกรรม และเครื่องกระตุ้นที่มีอยู่ในเวลาและสถานที่ที่เกิดการติดต่อทางสังคม

ลีวินสัน (Levinson, Daniel J. 1964, น.284-285) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ประการหนึ่งว่า บทบาท หมายถึง การกระทำของบุคคลแต่ละคน ที่มีจะกระทำโดยให้ความสัมพันธ์กับ โครงสร้างของสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ แนวทางอันบุคคลที่พึงกระทำเมื่อตนดำรงตำแหน่งนั้นๆนั่นเอง

ยัง และ แม็ค (Young, K. and Mack, R.W. 1959, น. 65) ให้ความหมายคำว่า บทบาท คือ หน้าที่ของฐานะตำแหน่งเมื่อบุคคลหนึ่งได้ดำรงตำแหน่งใด สิ่งที่มาพร้อมกับตำแหน่งนั้นก็คือการที่เขาจะต้องมีการปะทะสังสรรค์ (Interaction) กับตำแหน่งอื่นๆทั้งที่สูงกว่าและต่ำกว่าภายในกลุ่ม สิ่งที่มาพร้อมกับตำแหน่งอันเป็นเครื่องกำหนดสำหรับการดำรงตำแหน่งนั้น เรียกว่า “บทบาท”

โคเฮน และออร์บูช (Cohen, Bruce J. and Orbuch, Terri L. 1990, น. 43) กล่าวว่า บทบาทหมายถึงพฤติกรรมที่บุคคลหนึ่งคาดหวังว่าบุคคลอื่นจะปฏิบัติตามตำแหน่งหรือสถานภาพ และบทบาทที่เหมาะสมเรียนรู้ได้จากกระบวนการต่างๆในสังคมที่ผ่านมา แล้วซึมซับเข้าไปในตัวบุคคล

รัดด็อก (Ruddock, Ralph. 1972, น. 65) กล่าวว่า บทบาท คือ การแสดงพฤติกรรมและการปฏิบัติงานตามสิทธิและหน้าที่ให้สอดคล้องกับตำแหน่งที่ได้รับมอบหมาย โดยประกอบไปด้วยกิจกรรมในตำแหน่งหน้าที่ที่จะผูกมัดให้คนกระทำ

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประชาธิปไตยท้องถิ่น

คำว่า “ประชาธิปไตยท้องถิ่น” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Local Democracy” ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีมากับชุมชนขนาดเล็ก นั่นคือ เป็นเรื่องของประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) มีการลงประชามติ (Referendum) มีการเลือกตั้งผู้แทนเข้ามาทำหน้าที่ต่างๆแทนตน หรือที่เรียกว่าระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) จากการศึกษาค้นคว้า มีนักวิชาการได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับประชาธิปไตยท้องถิ่นไว้ ดังนี้

ธนศวร์ เจริญเมือง (2550, น. 25-26) ให้ทัศนะว่า ประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น เป็นปัจจัยสำคัญของระบอบประชาธิปไตยทั้งประเทศ และเป็นรากฐานสำคัญของประชาธิปไตยระดับชาติ

ประเวศ วสี (2550, น. 30-33) กล่าวว่า ประชาธิปไตยที่ทำกันมาจากข้างบน มีแต่จะพังแล้วพังอีก และได้เสนอให้สร้างประชาธิปไตยโดยชุมชนและประชาธิปไตยโดยท้องถิ่น โดยเชื่อว่าประชาธิปไตยเช่นนี้เท่านั้น ที่การเมืองกับศีลธรรมจะไปด้วยกันได้

อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2554, น. 10-55) การเริ่มประชาธิปไตยที่ท้องถิ่นนั้น คือการช่วยให้ประชาชนรู้ปัญหาของท้องถิ่น รักท้องถิ่นและแก้ปัญหาก็ให้ท้องถิ่น ความรู้สึกที่ว่าประชาธิปไตยเป็นของประชาชนเองนั้น จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการบริหารและพัฒนาบ้านเมืองได้มากกว่าปัจจุบันนี้ เราต้องทำให้ประชาธิปไตยเป็นของประชาชนด้วยการทำงานบ้านงานเมืองนั้น ทำได้โดยประชาชนเองมากขึ้น ประชาธิปไตยที่ใช้ในองค์กรปกครองท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็น กทม. อบจ. อบต. หรือเทศบาล ก็ยังต้องใช้การเลือกตั้งผู้แทนอยู่ไม่น้อย แต่คงจะเป็นการดียิ่งขึ้น หากจะส่งเสริมประชาธิปไตยแบบผ่านผู้แทนนั้น ด้วยประชาธิปไตยที่ประชาชนร่วมกันปกครองที่ระดับท้องถิ่นมากขึ้น

ปธาน สุวรรณมงคล (2554, น. 26-50) ประชาธิปไตยท้องถิ่นมีลักษณะสำคัญ 4 ลักษณะ คือ

1. เป็นอุดมการณ์ทางการเมือง กล่าวคือ เป็นเรื่องของความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับที่มาของอำนาจรัฐ และสิทธิการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น อุดมการณ์ว่าด้วยอำนาจเป็นของประชาชนแล้ว ผู้ใช้อำนาจได้แก่ประชาชนหรือ โดยประชาชน และการใช้อำนาจนี้ก็ต้องเป็นไปเพื่อประชาชน

2. เป็นรูปแบบหนึ่งของการปกครองตนเองระดับล่าง คือ ระดับท้องถิ่น ประเทศที่มีระบอบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้ประชาชนมีการปกครองตนเอง หรือที่เรียกว่า “การปกครองท้องถิ่น” (Local Government) โดยเป็นสิทธิของประชาชนในการปกครองตนเองอย่างเป็นอิสระตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่นผ่านตัวแทนที่ประชาชนเลือกเข้าไปผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่น ตัวแทนประชาชนนี้เข้าไปทำหน้าที่จัดสรรแบ่งปันสิ่งมีคุณค่าในสังคมของท้องถิ่นนั้นโดยประชาชนกำกับ ติดตาม ตรวจสอบการใช้อำนาจของคณะผู้บริหารท้องถิ่นด้วยการใช้อำนาจในการถอดถอน (Recall) สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือคณะผู้บริหาร หรือผู้บริหารที่ประพฤติไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง ออกจากตำแหน่งได้ เป็นต้น

3. เป็นการกระจายอำนาจหรือการเพิ่มอำนาจให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนในการปกครองตนเอง โดยที่ประชาชน กลุ่มคนในท้องถิ่นมีบทบาทเกี่ยวข้องในการติดตาม ตรวจสอบการ

ทำงานของตัวแทนประชาชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือเรียกกร็อง กัดันผู้มีอำนาจทางการเมืองในท้องถิ่น เพื่อให้ตอบสนองความต้องการหรือผลประโยชน์ของคนหรือกลุ่ม รวมถึงการเมืองของภาคพลเมืองที่ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทเรียกร็อง เสนอแนะ และติดตามตรวจสอบการใช้อำนาจของการเมืองภาคตัวแทน (ผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่น)

4. เป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน กล่าวคือ วิถีการเมืองแบบประชาธิปไตย ได้แก่ การมีใจที่เปิดกว้าง ยอมรับความแตกต่าง หลากหลายทางความคิดเห็น อาศัยการเจรจา ประนีประนอมกันมากกว่าการใช้กำลังตัดสิน มีความเคารพสิทธิเสรีภาพของคนอื่น การใช้หลักเหตุผลในการตัดสินใจดำเนินการต่างๆ และมุ่งถึงผลประโยชน์ส่วนร่วมของท้องถิ่นเป็นสำคัญ การพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่น จึงต้องให้ประชาชนได้ “รู้ เข้าใจ และเข้าถึง” สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ไม่เพียงการรณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งเท่านั้น

มิเชล (Michel, Rasera 2002, น. 11-15) กล่าวไว้ว่า ประชาธิปไตยท้องถิ่นนั้นประกอบไปด้วย 2 หลักการที่สำคัญ คือ หลักการว่าด้วยการมีผู้แทน และหลักการว่าด้วยการมีส่วนร่วม ในส่วนของหลักการว่าด้วยผู้แทนนั้น ได้แก่ การที่พลเมืองเลือกผู้แทนของตนเข้าไป เพื่อใช้อำนาจและผู้แทนเหล่านั้นยังต้องมีหน้าที่ความรับผิดชอบต่อพลเมืองอยู่ ในส่วนของหลักการมีส่วนร่วมนั้นคือ พลเมืองสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการโต้เถียงสาธารณะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของฝ่ายปกครองส่วนท้องถิ่น และเรื่องเกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ

มิเชล กล่าวว่า หลักประชาธิปไตยท้องถิ่นได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาเป็นส่วนร่วมของกิจกรรมต่างๆในท้องถิ่น อาทิเช่น การกำหนดให้กิจกรรมบางประเภทของท้องถิ่นต้องผ่านการปรึกษาหารือจากประชาชนก่อน หรือการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและรวมถึงการเชิญผู้เชี่ยวชาญต่างๆมาให้ข้อมูลแก่ประชาชนในแต่ละโครงการของท้องถิ่น

กล่าวโดยสรุป ประชาธิปไตยท้องถิ่น หมายถึง การที่ประชาชนตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อท้องถิ่นของตน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรื่องต่างๆที่มีผลกระทบต่อทุกคนในท้องถิ่น ประชาธิปไตยท้องถิ่น จึงมีความสำคัญ 4 ลักษณะคือ 1.เป็นอุดมการณ์ทางการเมือง 2. เป็นรูปแบบหนึ่งของการปกครองตนเองระดับล่าง คือ ระดับท้องถิ่น 3.เป็นการกระจายอำนาจและเพิ่มอำนาจให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง 4.เป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น หัวใจหลักของประชาธิปไตย คือ เป็นการปกครองที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง ซึ่งประชาธิปไตยแบบนี้จะสามารถทำให้เกิดขึ้นได้ในระดับท้องถิ่น เนื่องจากท้องถิ่นมีขนาดเล็ก ใกล้ชิดกับประชาชน งานที่ท้องถิ่นทำก็ไม่ซับซ้อนจนเกินไป ท้องถิ่นยังสามารถกำหนด

กระบวนการทำงานของตัวเองได้เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมทำได้มากขึ้น ทำให้ประชาชนรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนตน รักท้องถิ่นและแก้ปัญหาให้ท้องถิ่น ประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญของระบอบประชาธิปไตยของประเทศ ดังนั้น องค์กรท้องถิ่นจึงควรสนับสนุนและเพิ่มบทบาทของประชาชนในการดูแลบริหารบ้านเมืองให้มากขึ้น เพราะประชาธิปไตยท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญของประชาธิปไตยระดับประเทศ

3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมือง ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Political Participation” รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในแต่ละสังคม ได้มีวิวัฒนาการมาช้านานนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้มากมาย

สาระสำคัญของแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสามารถแยกได้เป็น 5 ประการ คือ

- 3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง
- 3.2 รูปแบบและกิจกรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง
- 3.3 ลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมือง
- 3.4 หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 3.5 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

วิสุทธิ โปธิ์แท่น (2519, น. 32-34) การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (Political Participation) เป็นองค์ประกอบอันสำคัญยิ่งของระบบการเมืองการปกครองของประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมที่ถือว่าประชาชนทั้งปวงในสังคมมีอิสระที่จะร่วมในกระบวนการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายในการบริหารและปกครองประเทศ

จรูญ สุภาพ (2527, น. 310) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมที่ประชาชนจะพึงมีในการกำหนดนโยบาย ในการตัดสินใจ และกิจกรรมต่างๆของรัฐบาลและในทางการเมือง หรือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในรัฐบาล เช่น การเข้าเป็นรัฐบาล การมีอิทธิพลต่อรัฐบาล การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง

ชวงค์ ฉายะบุตร (2539, น. 36) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความหมายไปถึงการให้ความร่วมมือ ซึ่งถือเป็นการสนับสนุนต่อระบบการเมืองนั้น คือ การมีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐบาล การให้ความสนับสนุนเป็นทางหนึ่ง ที่จะลดปัญหาในการปกครองและการบริหาร ซึ่งจะทำให้ไม่เกิดปัญหาจนกลายเป็นประเด็นทางการเมืองต่อไป

ปธาน สุวรรณมงคล (2554, น. 42) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคส่วนประชาชนในการเมืองท้องถิ่น ประเด็นสำคัญที่ขาดเสียมิได้คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) ในที่นี้พิจารณาในขอบเขตที่กว้าง กล่าวคือ เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีหลายภาคส่วน ได้แก่ ภาคพลเมือง ภาคธุรกิจเอกชน ภาคองค์กรเอกชนและยังได้กล่าวไว้อีกว่า การมีส่วนร่วมของภาคพลเมือง นับเป็นการมีส่วนร่วมพื้นฐานที่สำคัญของการเมืองท้องถิ่นในระบบประชาธิปไตย ทั้งนี้ ก็เพราะพลเมืองเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นอำนาจอสูงสุดของรัฐ และพลเมืองได้ใช้อำนาจผ่านระบบตัวแทนที่เลือกเข้าไปทำหน้าที่ในสถาบันทางการเมืองต่างๆ ในระดับชาติและระดับท้องถิ่น สิ่งที่เราให้ความสำคัญคือการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพของประชาชน การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่มีคุณภาพ คือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองอิสระบนพื้นฐานของความรู้ ความตระหนักถึงสิทธิหน้าที่ของพลเมืองในระบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

ฮันดิงตัน และ โดมินีสเกซ (Huntington, S. P. and Dominguez, 1975, น. 33) ได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่า เป็นกิจกรรมหรือการกระทำของประชาชนที่ต้องการมีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจของรัฐบาล โดยที่การกระทำหรือความพยายามนั้นเป็นได้ทั้งถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง เป็นผลสำเร็จหรือล้มเหลว ทั้งที่สมัครใจหรือไม่สมัครใจ รวมถึงการเลือกตั้ง การร่วมในการรณรงค์หาเสียง การรวมตัวเพื่อโน้มน้าวหรือกดดันรัฐบาล การประท้วงและการใช้กำลังรุนแรง

นิว และ เวอร์บา (Nie, Norman and Verba, Sidndy. 1975, น. 12) ได้กล่าวว่า การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอในการปกครองระบอบประชาธิปไตย และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้นำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการเลือกตั้งเป็นสิ่งที่แสดงถึงความนิยมสนับสนุนของประชาชน หรืออาจจะเป็นแรงกดดัน เพื่อให้ผู้นำต้องปรับนโยบายของตน ทั้งนี้ เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนต่อไป อย่างไรก็ตาม การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ต้องการความริเริ่มหรือจูงใจเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ไวเนอร์ (Weiner, Myron 1971, น. 159-204) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง จะเป็นเรื่องของกิจกรรม

ไวเนอร์ กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นเรื่องของการแสดงออก เพื่อให้มีผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลหรือผู้นำประเทศ กล่าวคือ เป็นเรื่องของความพยายามที่จะมีผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล สนับสนุนรัฐบาล เปลี่ยนแปลงผู้นำรัฐบาล ตลอดจนสถาบันการเมืองต่างๆ การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงเป็นไปได้ทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย

เซอร์เบิร์ต แม็คคลอสกี (Herbert McClosky, 1968, น. 252-253) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่า เป็นกิจกรรมต่างๆ ในการกระทำโดยสมัครใจของสมาชิกทั้งหลายที่อยู่ในสังคมมีส่วนร่วมในการเลือกผู้ปกครองและกำหนดนโยบายรัฐ การกระทำนั้นอาจกระทำร่วมกัน โดยทางตรงหรือโดยทางอ้อมก็ได้ ซึ่งบุคคลที่มีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น ได้แก่ บุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ เช่น การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การติดตามข่าวสารทางการเมือง การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมือง การเข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง การช่วยเหลือด้านการเงินแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรค และการติดต่อสัมพันธ์กับผู้แทนราษฎร นอกจากนี้ลักษณะความกระตือรือร้นในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองยังพิจารณาได้จากการสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการ การช่วยเขียนสุนทรพจน์ในการหาเสียง การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง การแข่งขันเป็นเจ้าหน้าที่พรรคหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การที่บุคคลได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองของประชาชน ตามสิทธิที่ระบบการเมืองและกฎหมายกำหนดให้กระทำได้ เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นด้วยความสมัครใจของประชาชน เพื่อให้มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐทั้งในการเมืองการปกครองระดับท้องถิ่นและระดับชาติ อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชนจะเป็นไปตามสิทธิที่ระบบการเมืองและกฎหมายกำหนดให้กระทำได้ เช่น การอนุญาตให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อชุมนุมคัดค้าน หรือแสดงความคิดเห็นต่อนโยบายต่างๆ ของรัฐได้ แม้การมีส่วนร่วมทางการเมืองจะดำเนินไปโดยถูกต้องตามกฎหมาย อาจลุกลามเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายได้ เช่น การต่อสู้ทำร้ายร่างกาย การใช้ความรุนแรง การขว้างปาข้าวของ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน อาจเกิดขึ้นด้วยความสมัครใจ และเกิดขึ้นจากความเข้าใจในสิทธิประโยชน์ที่ตนพึงมีพึงได้จากมีส่วนร่วมนั้น ซึ่งอาจเกิดขึ้นเพราะการถูกหลอกล่อ โดยการชักจูง เพื่อหวังผลประโยชน์ทางการเมืองของบุคคลบางคนหรือบางกลุ่ม

3.2 รูปแบบและกิจกรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

มีนักรัฐศาสตร์ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศหลายท่านได้จำแนกลักษณะรูปแบบและกิจกรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ในหลายลักษณะทั้งที่มีความหมายคล้ายคลึงกันและมีความหมายแตกต่างกันตามแนวคิดของแต่ละท่านดังนี้

จรรยา สุภาพ (2527, น. 403-407 อ้างใน วัฒนา สิมมา 2554, น. 52-53) ได้กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในอดีตไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมแบบกรีก (The Greek System) วัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบนี้ต้องการให้ประชาชนซึ่งเป็นพลเมืองของประเทศ (Citizen) ได้มีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง ซึ่งได้กำหนดให้ประชาชนทั้งนครรัฐประชุมเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นความต้องการและกำหนดนโยบายรวมทั้งกำหนดตัวผู้ปกครองด้วย

2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบโรมัน (Roman System) เป็นการมีส่วนร่วมแบบกำหนดให้มีสภาขึ้นแทนการประชุมประชาชนทั้งหมดส่วนอำนาจหน้าที่ของสภานั้นครอบคลุมเสมือนการปกครองโดยประชาชนโดยตรง

3. การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบศักดินา (Feudal System) เป็นลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างเจ้านาย (Lord) กับ ไพร่ (Vassal) ที่แต่ละฝ่ายมีหน้าที่ต่อกัน เจ้านายมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองและปกครองแก่ไพร่ ส่วนไพร่มีหน้าที่บริการด้านต่างๆ และมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง ประชาชนทั่วไปก็มีสิทธิเช่นนี้เหมือนกัน จึงถือได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบปราศจากความเสมอภาค

4. การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบสวิส (Swiss System) มีลักษณะสำคัญ คือเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงเช่นเดียวกับระบบกรีก

5. การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบนิวอิงแลนด์ (New England System) มีการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงเช่นเดียวกับระบบสวิส สำหรับประเทศแรกที่พยายามปฏิรูปการปกครองให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองแบบนี้ คือประเทศอังกฤษเมื่อ ปี ค.ศ. 1215 ได้มีการตกลงต่อรองกันระหว่างฝ่ายกษัตริย์กับประชาชนเพื่อให้ฝ่ายกษัตริย์ทรงยินยอมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการบ้านเมือง จนเกิดเอกสารสิทธิ์แมกนาคาต้า (Magna- cata) ขึ้น ซึ่งเป็นเอกสารที่ยินยอมให้ประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมรัฐบาล ซึ่งต่อมาฝรั่งเศสและอเมริกาก็หันมาให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเรื่อยมาจนกลายเป็นการปกครองท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็ง

ชูวงศ์ ฉายะบุตร (2539, น. 34-35 อ้างใน วัฒนา สิมมา 2554, น. 53-54) ได้จำแนกรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง ซึ่งครอบคลุมตลอดกระบวนการเลือกตั้ง ได้แก่ การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การเสนอตัวเข้ารับสมัครเลือกตั้ง การไปฟังการหาเสียง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้สมัครและนโยบายพรรค การชักชวนผู้อื่นไปลงคะแนนเสียง การดูแล

ไม่ให้เกิดการทุจริตในการลงคะแนนเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมมีหลายรูปแบบ แต่ควรให้ความสำคัญกับการออกเสียงเลือกตั้ง เพราะสามารถวัดค่าออกมาได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ได้แก่ การวิพากษ์วิจารณ์ การกระทำของฝ่ายบริหารท้องถิ่นตามความเหมาะสม การอภิปราย การเข้าร่วมรับฟังการประชุมสภาท้องถิ่น และท้องถิ่นสามารถขอความคิดเห็นจากประชาชนได้โดยการให้ประชาชนลงประชามติ

3. การมีส่วนร่วมโดยการจัดตั้งกลุ่มผลประโยชน์ ซึ่งการจำลองการเมืองในระดับชาติ แม้ว่าจะเกิดขึ้นได้ยากในระดับท้องถิ่น แต่ก็นับว่าเป็นการมีส่วนร่วมอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การที่กลุ่มอาชีพหรือกลุ่มที่มีความคล้ายกัน รวมตัวกันเป็นกลุ่มผลประโยชน์ ต่อรองทางการเมือง เกิดการถ่วงดุลอำนาจทางการเมืองในท้องถิ่น

4. การมีส่วนร่วมโดยการแสดงออกของประชาชน ซึ่งมีวิธีการต่างๆ ซึ่งเป็นการแสดงถึงปัจจัยนำเข้าสู่ระบบการเมืองท้องถิ่น เช่น การเดินประท้วง การอดอาหาร เป็นต้น การกรำทำดังกล่าวถือได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

สรุป ได้ว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน มีมาตั้งแต่อดีต รูปแบบส่วนใหญ่ที่ประชาชนมีส่วนร่วมนั้น ได้แก่ การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น การประท้วงในรูปแบบต่างๆ การเป็นเจ้าของหน้าที่ของพรรค หรือเจ้าหน้าที่พรรค การรณรงค์หาเสียง เป็นต้น

3.3 ลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

สมบัติ ชำรงชัยวงศ์ (2551, น. 373-382 อ้างใน วัฒนา ลิ้มมา 2554, น. 54-58) กล่าวว่า จากการศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนั้น จะพบว่าพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมีความหลากหลายแตกต่างกันไป ทั้งภายในสังคมเดียวกันในระหว่างสังคมที่แตกต่างกัน เพราะมนุษย์โดยธรรมชาติจะไม่มีค่านิยมแน่นอนเกี่ยวกับทัศนคติและการกระทำทางการเมืองของตน กล่าวคือ การแสดงออกของบุคคลในทางการเมืองจะแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับเวลาและสถานการณ์ ทั้งนี้เพราะสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัจจัยกระตุ้นที่สำคัญทางการเมืองมีลักษณะเป็นพลวัตร (Dynamic) และเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลทั้งสิ้น จะมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับระดับความสนใจทางการเมืองของบุคคล

การมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยความหมายที่เป็นรูปธรรม หมายถึง การแสดงออกซึ่งการกระทำทางการเมือง ซึ่งมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่สำคัญ ได้แก่

- 1) การกำหนดตัวผู้ปกครอง
- 2) การผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาล

3) การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล

4) การชุมนุมเคลื่อนไหวกองการเมือง

1) **การกำหนดตัวผู้ปกครอง** ประชาชนในระบอบประชาธิปไตยจะออกแสดงออก ซึ่งการกำหนดตัวผู้ปกครอง โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง ดังนั้นการจัดการเลือกตั้งผู้ปกครอง หรือผู้นำทางการเมือง ทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร จึงเป็นการกระทำทางการเมือง เพื่อยืนยัน สิทธิในการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยของประชาชน การที่ผู้นำทางการเมืองจะมีโอกาสได้ปฏิบัติหน้าที่ทางการเมืองหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการยอมรับหรือคัดค้านทามมติจากประชาชน ซึ่งเป็นการยืนยันว่ารัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยต้องเป็นรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน หรือต้องเป็นรัฐบาลของประชาชนและ โดยประชาชนเท่านั้น และรัฐบาลจะดำรงอยู่ได้นานแค่ไหนก็ขึ้นอยู่กับผลงานของรัฐบาลว่าได้กระทำเพื่อประโยชน์ของประชาชนสมดังเจตจำนงทั่วไปของประชาชนหรือไม่ ดังนั้น กระบวนการเลือกตั้งจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่สะท้อนถึงการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยของปวงชนและสะท้อนเจตจำนงทั่วไปของประชาชน

ด้วยเหตุนี้ การเสริมสร้างให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง เพื่อกำหนดผู้นำทางการเมืองของตน จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในสังคมใดก็ตามถ้าประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของการเลือกตั้งผู้นำทางการเมือง จำทำให้ประชาชนมีโอกาสได้ผู้นำทางการเมืองที่ดี กล่าวคือ จะทำให้ได้ผู้นำทางการเมืองที่มีความรู้ ความสามารถและคุณธรรมทางการเมือง ผู้นำประเภทนี้จะส่งเสริมให้ประชาชนมีชีวิตที่มีความสุข ในทางตรงกันข้าม ถ้าสังคมใดประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของการใช้สิทธิเลือกตั้งผู้นำทางการเมือง ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น การใช้อำนาจของประชาชนในการกำหนดผู้ปกครองจึงเป็นการแสดงออกซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญยิ่ง และเป็นกลไกสำคัญที่จะชี้ให้เห็นว่าประชาชนมีอำนาจในการกำหนดทิศทางการเมืองของประชาชน นอกจากนี้จะสะท้อนระดับของการพัฒนาทางการเมืองแล้ว ยังสะท้อนถึงแนวโน้มในการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศอีกด้วย

2) **การผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาล** ในสังคมประชาธิปไตยโดยทั่วไป จะมีลักษณะเป็นพหุสังคม (Pluralist society) คือ เป็นสังคมที่ประกอบไปด้วยกลุ่มที่หลากหลายทางสังคม เช่น ชุมชน สมาคม กลุ่มอิทธิพล และกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ กลุ่มเหล่านี้มักมีวัตถุประสงค์เฉพาะของกลุ่ม การเคลื่อนไหวต่างๆของกลุ่มอาจเป็นไปเพื่อการรักษาผลประโยชน์ของตน หรืออาจเป็นไปเพื่อรักษาผลประโยชน์ของส่วนร่วม เช่น กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติ เป็นต้น และจะมีผลเกี่ยวกับการผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาล เพื่อตอบสนองเป้าหมายของกลุ่ม

ในสังคมที่มีระดับการพัฒนาสูงกิจกรรมของกลุ่มต่างๆจะเข้มข้น การต่อสู้หรือ การต่อรองระหว่างกลุ่มจะเป็นไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะความพยายามในการผลักดันการ ตัดสินใจของรัฐบาลเพื่อสนองตอบต่อเป้าหมายของกลุ่มตน ในหลายกรณีกลุ่มต่างๆ อาจ เคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องการสนับสนุนจากประชาชน เพื่อแสดงให้รัฐบาลเห็นว่า การเรียกร้องของ กลุ่มตนสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน เพื่อเพิ่มอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลให้มีความ เป็นไปได้มากขึ้น การเรียกร้องของกลุ่มต่างๆ เหล่านี้ อาจกระทำโดยตรงต่อรัฐบาล หรืออาจ กระทำผ่านพรรคการเมืองที่กลุ่มตนสนับสนุนก็ได้ ทั้งนี้เพื่อให้ข้อเรียกร้องมีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น โดยมีเงื่อนไขการให้สนับสนุนแก่พรรคการเมืองในการเลือกตั้งครั้งต่อไปเป็นเครื่องต่อรอง

ในกรณีที่กลุ่มต่างๆกระทำการผลักดันโดยตรงต่อรัฐบาล อาจพิจารณาได้จาก การเรียกร้องของสมาคมผลประโยชน์ต่าง ๆ เช่น สมาคมธนาคาร ผลักดันรัฐบาลเกี่ยวกับนโยบาย การเงินการธนาคาร หรือสภาอุตสาหกรรมผลักดันรัฐบาลเกี่ยวกับโครงสร้างภาษีอากรส่งเสริม อุตสาหกรรม เป็นต้น ปรากฏการณ์เหล่านี้จะปรากฏในประเทศที่พัฒนาแล้ว

ส่วนสังคมที่มีระดับการพัฒนาดำ การจัดตั้งกลุ่มผลประโยชน์มักอยู่ในมือคน กลุ่มน้อยที่มีอำนาจทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ในกรณีเช่นนี้ประชาชนส่วนใหญ่ที่ไม่มีพลังและไม่มี ศักยภาพในการจัดตั้งกลุ่มเพื่อต่อรองผลประโยชน์กับรัฐบาลจะอยู่ในฐานะเสียเปรียบ ทำให้การ ตัดสินใจของรัฐบาลถูกครอบงำด้วยอิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์ที่เข้มแข็งได้ง่าย ยังมีอิทธิพลทาง การเมืองสูงอีกด้วยปรากฏการณ์เช่นนี้จะปรากฏในสังคมด้อยพัฒนาและสังคมกำลังพัฒนา โดยทั่วไป

การผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาล โดยกลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ ต่างๆจะมีผลต่อการกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคม การแข่งขัน ของกลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ยังมีมากขึ้นและมีอย่างกว้างขวาง ยิ่งจะทำให้การแข่งขัน นำไปสู่ความยุติธรรมมากขึ้น ทั้งนี้เพราะ ประชาชนจะมีกลุ่มเป็นตัวแทนในการต่อรองอย่างเสมอภาค ในทางตรงกันข้าม ถ้าสังคมใดมีกลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์น้อย จะนำไปสู่การสร้าง อำนาจผูกขาดในการผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาล ด้วยเหตุนี้การส่งเสริมให้ประชาชนจัดตั้งกลุ่ม อิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์อย่างกว้างขวางและทั่วถึง จึงเป็นกลไกสำคัญอีกประการหนึ่งในการ เสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอย่างยุติธรรม

ดังนั้น บทบาทของกลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ต่อการตัดสินใจของ รัฐบาลจึงมีความสำคัญต่อการยกระดับสมรรถนะการมีส่วนร่วมของประชาชนจากระดับบุคคล ไปสู่ระดับองค์การ ซึ่งต้องอาศัยกลยุทธการรวมกลุ่มเป็นกลไกสำคัญ

3) **การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล** การแสดงออกของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มอิทธิพล และกลุ่มผลประโยชน์ด้วยการวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของรัฐบาลทั้งในเรื่องนโยบายและการบริหารงาน ถือเป็น การแสดงออกซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็น โดยการเขียนบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ หรือด้วยการพูด การอภิปรายและการให้สัมภาษณ์ เพื่อวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของรัฐบาลได้อย่างเสรี แต่จะต้องกระทำด้วยความสร้างสรรค์และมีเหตุผล ในระบอบประชาธิปไตยถือเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีความกล้าหาญในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างตรงไปตรงมาและด้วยเหตุด้วยผล การวิพากษ์วิจารณ์ของประชาชนจะเป็นเสมือนกลไกที่คอยควบคุม กำกับ และตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล จะเป็นกลไกที่จะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารของระบบราชการให้ตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างเสมอภาค

4) **การชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมือง** ในสังคมประชาธิปไตย ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพที่จะชุมนุม และเคลื่อนไหวทางการเมืองทางการเมืองได้ทั้งในทางสนับสนุนและคัดค้านการกระทำของรัฐบาล

การชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมืองถือเป็น การแสดงออก ซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้เพื่อแสดงให้รัฐบาลรู้ว่าประชาชนเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับนโยบายและการกระทำของรัฐบาลและเพื่อแสดงการเรียกร้องให้รัฐบาลสนองตอบความต้องการของประชาชนอย่างรวดเร็ว

โดยปกติ การชุมนุมเรียกร้องทางการเมืองจะเกิดขึ้นเมื่อการต่อรองกับรัฐบาลด้วยการเจรจาไม่ประสบผลสำเร็จ กลุ่มผู้ชุมนุมก็อาจจะจัดให้มีการเคลื่อนไหวเพื่อเพิ่มพลังการต่อรองให้สูงขึ้น และถ้ากลุ่มเคลื่อนไหวได้รับการสนับสนุนจากมวลชน โดยการให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อชุมนุม จะมีผลทำให้ประชาชนให้ความสนใจ และอาจเข้ามีส่วนร่วมในการชุมนุมมากขึ้น และจะเป็นการบีบบังคับให้รัฐบาลต้องทำตามข้อเรียกร้องของผู้ชุมนุม

การชุมนุมเคลื่อนไหวเพื่อสนับสนุนรัฐบาลส่วนใหญ่จะกระทำกันอย่างสงบและเป็นระเบียบ เรียบร้อย เป็นการให้กำลังใจ มรณาเขียนคำขวัญกล่าวขวัญ ชื่นชม ประกอบการชุมนุม แต่การชุมนุมแบบนี้จะไม่ยืดเยื้อ ส่วนใหญ่จะเริ่มต้นและสิ้นสุดตามกำหนดการที่กำหนดไว้ล่วงหน้า แต่การชุมนุมเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านรัฐบาลจะมีลักษณะตรงกันข้าม กล่าวคือ การชุมนุมประเภทนี้จะเริ่มต้นจากความไม่พอใจต่อนโยบายหรือการกระทำของรัฐบาล ซึ่งอาจเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์ของกลุ่มหรือประโยชน์ของสังคมได้ การชุมนุมจะเพิ่มความรุนแรงยิ่งขึ้นหากข้อเรียกร้องของผู้ชุมนุม ไม่ได้รับการสนองตอบจากรัฐบาล การชุมนุมอาจจะตั้งมั่นอยู่กับที่หรือมีการ

เคลื่อนไหวเพื่อเพิ่มพลังความกดดันต่อรัฐบาลก็ได้ ถ้าประเด็นที่เคลื่อนไหวเป็นเรื่องประโยชน์ของสังคมและประชาชนส่วนใหญ่เห็นด้วย ประชาชนอาจเข้าร่วมมากขึ้น จนในที่สุดหารัฐบาลไม่ยอมตกลงตามข้อเสนออาจเกิดการประท้วงหน้าและนำไปสู่การปะทะกัน กลายเป็นจลาจลได้ในที่สุด เช่น เหตุการณ์การชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมืองไทย เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2516 เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 เป็นต้น

การชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมือง แม้จะเป็นสิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยแต่จะต้องกระทำภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายที่เป็นประชาธิปไตย กล่าวคือ การชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมืองจะต้องไม่ละเมิดเสรีภาพของผู้อื่นและไม่ก่อความเสียหายต่อผู้อื่น ดังนั้น นักเคลื่อนไหวในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องกระทำด้วยความระมัดระวังเพื่อรักษาหลักการของระบอบประชาธิปไตยให้มีความมั่นคงสืบไป

3.4 หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน

กลบทิพย์ แจ่มกระจ่าง และ วุฒิสาร ตันไชย (2544, น.10-11) กล่าวว่า หลักการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ประกอบด้วย

- 1) หลักความเป็นอิสระ (Freedom)
- 2) หลักความสามารถ (Ability)
- 3) หลักความเต็มใจ (Willingness)

กล่าวคือในการมีส่วนร่วมของประชาชน จะต้องถือหลักที่ให้อิสระแก่ประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมกระทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดการพัฒนา มิใช่การบังคับหรือเกณฑ์เข้ามาและต้องเป็นไปโดยสมัครใจและใช้ความสามารถของตนเองในการแสดงออกซึ่งการมีจิตสำนึก ความรู้สึกที่ต้องเข้ามาร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง โดยภาครัฐเป็นเพียงผู้ส่งเสริม สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มใจ เพื่อเป็นการเกื้อหนุนให้เกิดพัฒนาที่แท้จริงและถาวร โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ การมีอำนาจในการตัดสินใจเลือกดำเนินชีวิตและกิจกรรมการพัฒนาในชุมชนด้วยตนเอง ซึ่งจะสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง ตามหลักการปกครองตนเอง (Self-government)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2529, น.39) กล่าวว่า หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชน ผู้เป็นเป้าหมายในการพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการประเมินโครงการ จนเสร็จสิ้นโครงการ โดยมีวัตถุประสงค์ให้ประชาชนได้เรียนรู้ ทั้งเรื่องที่ทำและการทำงานร่วมกัน ซึ่งหารบรรลุเป้าหมาย ก็จะ使人เกิดการพัฒนา

3.5 ขั้นตอนและวิธีการมีส่วนร่วม

เจมส์ คี ปิ่นทอง (257, น.10) ได้อธิบายขั้นตอนของการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ 4 ขั้นตอน คือ

- 1) ขั้นตอนในการมีส่วนร่วมในการค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหา
- 2) ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
- 3) ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน
- 4) ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการติดตามและการประเมินผลงาน

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527, น. 6-7) ได้กำหนดขั้นตอนการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ ดังนี้

- 1) ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงลดจนความต้องการ ของชุมชน
 - 2) ร่วมคิดหา สร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองตอบความต้องการของชุมชน
 - 3) ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงาน โครงการ กิจกรรมเพื่อจัดและแก้ปัญหา เพื่อสนองความต้องการของชุมชน
 - 4) ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนร่วม
 - 5) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ
- สรุป ได้ว่า ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ก็คือ การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการของชุมชน โดยผ่านเวทีประชาคมของชุมชน เพื่อร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมกันตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาของชุมชน รวมไปถึงการเข้าไปติดตามประเมินผลงานการดำเนินงานของชุมชนนั่นเอง

4. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมประชาธิปไตยท้องถิ่น

หลักพระพุทธศาสนาที่มีความสอดคล้องและทำให้คนเป็นพลเมืองที่ดีและเสริมสร้างประชาธิปไตย ในประเด็นหลักๆไม่ว่าจะเป็นการให้ความสำคัญของปัจเจกบุคคล สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค ความสำคัญของการให้เสียงข้างมาก การบัญญัติกฎหมาย

การให้ความสำคัญของปัจเจกบุคคล ตามหลักประชาธิปไตย ด้วยแนวความคิดของการเชื่อมั่นในสติปัญญา การมีเหตุผล ความสามารถของคนนั้นๆการปกครองกันได้ดีนั้นมิมีรากฐานสำคัญมาจากการที่ปัจเจกบุคคลพึงปกครองตนเองได้ดี การปกครองตนเองนั้นเองได้ดีนั้น บุคคล

ต้องรู้จักยับยั้งชั่งใจ มีเหตุผลและวิจารณญาณ ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น จึงจะสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติ ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมในทางพุทธศาสนา ที่ให้ความสำคัญของมนุษย์ที่เป็นปัจเจกบุคคลว่าจะดีจะชั่วถูกหรือผิดขึ้นอยู่กับกระทำความผิดของตนเอง การกระทำของตนคืออำนาจแห่งตน

ตามปรัชญาการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เน้น อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน มาจากประชาชน และเป็นของประชาชน ดังนั้น ก็ต้องเริ่มต้นจากปัจเจกบุคคล โดยราษฎรที่ปกครองกันเองได้ดั่งนั้นต้องสามารถควบคุมตนเองได้ดีเสียก่อน จึงจะไปอบรมสั่งสอนผู้อื่น หรือทำประโยชน์สังคมและประเทศชาติ หลักพระพุทธศาสนานี้ให้ฝึกฝนตนเองเสียก่อนจึงจะแนะนำผู้อื่น โดยใช้วิจารณญาณสำรวจความบกพร่องของตนเอง มองเข้ามาในตนก่อน ก่อนที่จะหันไปเพ่งโทษคนอื่น ดังคำว่า “อ่านตนออก บอกตนได้ ใช้ตนเป็น เห็นตนชัด” พร้อมปรับปรุงตนเองให้ถูกต้อง เมื่อทำตนให้เป็นคนดีแล้ว จึงค่อยแผ่ขยายออกไปสู่สังคมและประเทศชาติต่อไป

สิทธิเสรีภาพ ปรัชญาในระบอบประชาธิปไตยยึดมั่นว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับเสรีภาพ (Liberty) คุณค่าของมนุษย์อยู่ที่เสรีภาพ รัสโซ กล่าวไว้ว่า มนุษย์ถ้าปราศจากเสรีภาพแล้วก็ปราศจากความ เป็นมนุษย์ เสรีภาพเป็นคุณค่าที่สำคัญอย่างยิ่งกับมนุษย์ ดังนั้น มนุษย์จึงร่วมกันจัดตั้งประชาคมทางการเมือง เพื่อปกป้องคุ้มครองเสรีภาพของตน เมื่อเป็นเช่นนี้ หลักเสรีภาพของประชาชนจึงเป็นเป้าหมายของระบอบประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบบการเมือง และส่งเสริมให้หลักประกันต่อการใช้เสรีภาพอย่างเสมอภาคของมนุษย์

เช่นเดียวกับทางพุทธศาสนา จะพบว่าในหลักธรรม พระพุทธเจ้าทรงให้สิทธิเสรีภาพแก่ทุกคนเสมอกัน ให้ทุกคนตระหนักว่า ตนมีสิทธิเท่าเทียมกับบุคคลอื่นในการทำความคิดหรือเลว ด้วยการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพิงภัยภายนอกที่ไม่จำเป็น ซึ่งต่างกับประชาธิปไตยที่ให้สิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย สิทธิได้มาจากที่พึ่งภายนอก คือการบัญญัติกฎหมาย ไม่ได้จากการกระทำของตนเอง

ลักษณะสำคัญของประชาธิปไตยคือ เชื่อในความเป็นอิสระเสรีภาพของมนุษย์ เชื่อในความสามารถและสติปัญญาของมนุษย์รู้จักใช้วิธีการหาข้อเท็จจริง ทำให้เกิดความสนับสนุนเสรีภาพในด้านต่างๆ โดยเฉพาะในด้านการแสดงความคิดเห็น เพราะการแสดงความคิดเห็นเป็นสิ่งจำเป็น มีประโยชน์ต่อระบอบประชาธิปไตย นอกจากเสรีภาพจะมีความสำคัญแล้ว สิ่งจำเป็นที่ควบคู่กับเสรีภาพของประชาชนคือ ความรับผิดชอบ คือความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อสังคม ชุมชนท้องถิ่น และประเทศชาติ รู้จักตนเองก่อนที่จะมองเห็นความผิดของผู้อื่น ในทางพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ทรงเน้นในเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจน คือ ทรงสอนให้บุคคลยอมรับผิด และยอมรับในการกระทำของตนเอง หมั่นพิจารณาตรวจสอบการกระทำของตน

การให้ความสำคัญกับการพิจารณาตนเอง มีปรากฏชัดเจนในหลักปรัชญาตอกิณหปัจจเวกณ์ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้บรรพชิตพิจารณาเตือนใจตนเองอยู่เสมอ 10 ประการ การเตือนตนเองนั้นนับว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก ต่อปรัชญาประชาธิปไตย หรือต่อการที่จะเป็นนักบริหารหรือนักปกครองที่ดีและการเป็นผู้อยู่ใต้การปกครองที่ดีที่พร้อมจะเป็นพลเมืองดี หากบุคคลไม่ยอมรับในความผิดตนเอง และสิ่งที่ได้กระทำลงไปก็ยอมไม่ได้รับการไ้วางใจหรือไม่สมควรกล่าวโทษคนอื่นได้ จะเห็นได้ว่าแนวคิดในเรื่องสิทธิเสรีภาพนั้น หลักพระพุทธศาสนาและหลักประชาธิปไตยมีความสอดคล้องกัน คือการให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพควบคู่ไปกับการรับผิดชอบต่อนตนเองต่อผู้อื่นต่อชุมชนต่อสังคมและประเทศชาติอีกด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) 2547, น. 73-74)

ความเสมอภาค หลักความเสมอภาคในระบบประชาธิปไตย (Equality) เป็นหลักที่ควบคู่กับหลักเสรีภาพ กล่าวคือ มนุษย์ต้องมีความเสรีภาพและความเสมอภาค ซึ่งความเสมอภาคในระบบประชาธิปไตย คือ ความเสมอภาคในโอกาส สมาชิกในประชาคมการเมืองในระบบประชาธิปไตย ต้องได้รับโอกาสในความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทั้งในเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

ความเสมอภาคในเรื่องการเมือง คือ ความเสมอภาคในการใช้สิทธิและเสรีภาพในการเลือกตั้ง มีสิทธิในการวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง มีสิทธิแสดงความคิดเห็น ตลอดจนการชุมนุม เคลื่อนไหวทางการเมืองทั้งปวงอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ประชาชนที่บรรลุนิติภาวะไม่จำกัดว่าเพศ ศาสนา ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมได้รับโอกาสเท่าเทียมกันในการกำหนดผู้ปกครองและการเป็นสมาชิกองค์กรการเมืองได้ ไม่ว่าจะในเรื่องความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคมก็เช่นเดียวกัน ประชาชนทุกคนมีความเท่าเทียมกันหมด

สำหรับในทางพุทธศาสนา ก็มีหลักคำสอนและวัตรปฏิบัติหลายประการที่สอดคล้องเข้ากันได้กับหลักความเสมอภาคในระบบประชาธิปไตย เช่น เรื่องความเสมอภาคทางโอกาส ในพระวินัยปิฎกได้แสดงนัยของความเสมอภาคทางโอกาสนี้ไว้อย่างชัดเจน เกี่ยวกับกรณีการรับบุคคลเข้าบวช ไม่ให้มีการเลือกชั้นวรรณะ หากมีความตั้งใจและมีคุณสมบัติครบองค์ที่กำหนดไว้ ทุกคนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันในการเกิดมามีชีวิตอยู่ในโลกนี้ นั่นคือความเสมอภาคที่ติดมากับธรรมชาติของมนุษย์

พุทธศาสนาจึงถือว่าเป็นศาสนาที่ให้ความยุติธรรมและความเสมอภาคอย่างแท้จริง โดยคำนึงถึงคุณสมบัติและความประพฤติเป็นที่ตั้ง พุทธศาสนานั่นที่หลักการมากกว่าตัวบุคคล ใครก็ตามที่สามารถนำพาตนให้เข้าสู่หลักธรรม ไม่ได้คำนึงว่าจะเป็นชาติชั้นวรรณะใด แต่ถือว่าการเคารพกันตามหลักการ แสดงให้เห็นถึงความเท่าเทียมกัน ไม่มีใครมีอภิสิทธิ์ใด หากทุกคนใน

สังคมเข้าใจในหลักการนี้ ยอมรับและปฏิบัติให้สอดคล้องกับความเป็นจริง ก็จะก่อเกิดความเสมอภาคอย่างแท้จริงในสังคมได้

ความสำคัญของเสียงข้างมาก ในระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก ดังนั้น การตัดสินใจใดๆก็ตามไม่เป็นการตัดสินใจในการกำหนดผู้ปกครอง หรือการตัดสินใจของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ เมื่อมีความคิดเห็นแตกต่างกันออกก็จะยึดถือเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ แต่อย่างไรก็ตามแม้ ระบอบประชาธิปไตยจะยึดหลักเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ แต่ก็เคารพและคุ้มครองเสียงข้างน้อยด้วย เพื่อเป็นหลักประกันว่าเสียงข้างมากจะไม่ใช้มติแบบพวกมากลากไป จึงต้องให้เสียงข้างน้อยมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็น เพื่อควบคุม กำกับ ตรวจสอบเจตนารมณ์การตัดสินใจของเสียงข้างมากว่าจะเป็นไปได้เพื่อประโยชน์ของประชาชนที่แท้จริงหรือไม่

ในหลักทางพระพุทธศาสนา ก็พบว่ารูปแบบการปกครองที่ยึดหลักเสียงข้างมากของระบอบประชาธิปไตย มีแนวทางเดียวกันกับหลักปกครองและการบริหารของคณะสงฆ์ในพุทธศาสนา มีหลักฐานในพระวินัยปิฎก เช่นที่พระพุทธเจ้าทรงประทานความเป็นใหญ่แก่คณะสงฆ์และปรากฏให้เห็นได้อย่างชัดเจนในเรื่องอริกถัมภ์สมณะหรือการระงับอริกถัมภ์ อันหมายถึงการตัดสินใจข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์

เขภุชยสิกา เป็นการระงับด้วยการถือเสียงข้างมาก ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย กล่าวคือ ภิกษุทั้งหลายทะเลาะวิวาทกัน พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตให้ระงับอริกถัมภ์ด้วยการถือเสียงข้างมากให้สมมุติผู้ให้จับสลาก (คำว่าสลาก แปลว่า ชู้ไม่สำหรับลงคะแนน) ภิกษุผู้จับสลากจะต้องประกอบด้วยองค์ 5 คือ ไม่ลำเอียงเพราะรัก เพราะเกลียด เพราะหลง เพราะกลัว และรู้ว่าอย่างไรเป็นอันจับและอย่างไรไม่เป็นอันจับ (กุมการลงคะแนนเสียงได้ดี) แล้วให้สวดประกาศแต่งตั้ง ภิกษุผู้ให้จับสลาก และได้มีรายละเอียดทั้งอุปกรณ์ในการลงคะแนน วิธีลงคะแนน และหลักในการลงคะแนนและได้กล่าวถึงการลงคะแนนที่ไม่เป็นธรรมไว้อย่างลึกซึ้งด้วย การยึดเสียงข้างมากเป็นหลักมีปรากฏชัดเจนในหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้นับแต่ครั้งพุทธกาล ก่อนหน้าการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่กว่า 2,500 ปีมาแล้ว

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมมาพุทธเจ้า มีหลักคำสอนอยู่มากมาย กว้างขวาง ครอบคลุม ลุ่มลึกทั้งในด้านโลกุตตระที่มุ่งเน้นความหลุดพ้น และด้านโลกียะที่เป็นข้อปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันระหว่างคน สังคม สร้างคนให้เป็นคนดีที่พร้อมรองรับการเป็นพลเมืองที่ดี หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาปรับใช้ในวิถีประชาธิปไตย โดยใช้แนวทาง “ธรรมานุญชีวิต” ของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาใน

ยุคปัจจุบันเป็นแนวทางหลักในการเรียบเรียง และนำหลักคำสอนที่ส่งเสริมแนวทางประชาธิปไตย
ท้องถิ่นดังนี้ (อภิชาติ คำดี, 2547, น. 38-50)

4.1. หลักคำสอนที่ส่งเสริมการเป็นคนดี

ตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาพบว่า ความเป็นพลเมืองเพื่อการส่งเสริม
ประชาธิปไตยท้องถิ่น ซึ่งมีลักษณะที่สามารถควบคุมตนเองให้อยู่ในกรอบของศีลธรรม โดยยึดมั่น
และมีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ถูกต้องและเป็นธรรม มีความเป็นตัวของตัวเอง มีความรู้ความเข้าใจทาง
การเมือง เคารพหลักความเสมอภาค เคารพสิทธิของกันและกันเท่าเทียมกัน กล่าวเสนอความคิดเห็น
ต่อส่วนรวม ให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางการเมือง คำนึงถึงประโยชน์ส่วนใหญ่ ยึดถือกติกาของสังคม
เป็นหลัก ใช้เหตุผลมากกว่าการใช้อารมณ์ มีน้ำใจ เลือกรับข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสมและเป็น
ประโยชน์ กล่าวแสดงออกมีความรับผิดชอบในตนเอง ทั้งนี้ประชาชนในท้องถิ่นยังได้ยึดหลักธรรม
เป็นแนวทางการใช้ชีวิตเป็นทุนทางสังคมอยู่แล้ว การส่งเสริมประชาธิปไตยมีพื้นฐานจากการยึดถือ
ปฏิบัติในหลักพระพุทธศาสนาให้เป็นจริงก่อน หลังจากนั้นจึงต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างบุคคล
ครอบครัว โรงเรียน วัด และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นในการปลูกฝัง การอบรม การ
ส่งเสริม การจัดกิจกรรม และการประชาสัมพันธ์ ให้เกิดความรู้ความเข้าใจพื้นฐานทางการเมือง
แบบประชาธิปไตยที่ถูกต้องและเหมาะสมในท้องถิ่น และมีความรู้หลักพุทธธรรมให้เข้าใจและ
ปฏิบัติได้จริงเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้การเมืองกับหลักพุทธธรรม

ในระบอบประชาธิปไตย การเป็นพลเมืองดีมีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งคนดีใน
ฐานะของปัจเจกบุคคล สมาชิกของสังคม สมาชิกของชุมชน สมาชิกของรัฐ และผู้ปกครองรัฐ
รากฐานสำคัญของวิถีประชาธิปไตยก็คือ การที่ประชาชนเป็นคนดีที่พร้อมจะเป็นพลเมืองที่ดีและ
ผู้ปกครองเป็นคนดี ซึ่งเงื่อนไขนี้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อระบอบประชาธิปไตย ทั้งแบบส่วน
ร่วม (Participatory Democracy) และแบบตัวแทน (Representative Democracy) ถ้าประชาชนเป็น
คนไม่ดี ผู้ปกครองเป็นคนไม่ดี Democracy แทนที่จะเป็นการปกครองของคนหมู่มากที่ดีตาม
ความหมายปัจจุบัน ก็อาจจะกลายเป็นการปกครองของคนหมู่มากที่เลวร้ายตามแนวคิดของ
อริสโตเติล ซึ่งเรียกการปกครองของคนหมู่มากที่ดีว่า Polity

พระบรมราชาบาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเตือนสติให้สภ
นิกรชาวไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของ “คนดี” ต่อการปกครองและความปกติสุขของ
บ้านเมืองดังนี้

“ในบ้านเมืองนั้น มีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครจะทำให้ทุกคนเป็นคนดีได้
ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีความปกติสุขเรียบร้อย จึงมิใช่การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่

การส่งเสริมคนดี ให้คนดีปกครองบ้านเมือง และควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ ไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้”

หลักคำสอนที่ส่งเสริมการเป็นคนดี ทั้งในฐานะของ

4.1.1 ปัจเจกบุคคล

4.1.2 สมาชิกของสังคม

4.1.3 สมาชิกของชุมชน

4.1.4 สมาชิกของรัฐ

4.1.5 ผู้ปกครองรัฐ

4.1.1 หลักคำสอนที่ส่งเสริมการเป็นคนดีในฐานะปัจเจกบุคคล

จากหลักพระพุทธศาสนา คนดีมีศีลธรรม หรือมีมนุษยธรรมที่เรียกว่าเป็นอารยชนมีธรรม คือ มีคุณสมบัติ ดังนี้

สุจริตทั้งสาม คือ มีความประพฤติดีประพฤติชอบ 3 ประการ

1) กายสุจริต ความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย

2) วาจาสุจริต ความสุจริตทางวาจา พูดสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยวาจา

3) มโนสุจริต ความสุจริตทางใจ คือสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยใจ

ประพฤติตามอารยธรรมโดยปฏิบัติถูกต้องตามทางแห่งกุศลธรรม 10 ประการ

คือ

ทางกาย 3 เรียกว่า กายสุจริต

1) ละเว้นการฆ่า การสังหาร การบีบบังคับ เบียดเบียน มีเมตตากรุณาช่วยเหลือ

เกื้อกูลสงเคราะห์กัน

2) ละเว้นการแย่งชิง ลักขโมยและการเอาर्डเอาเปรียบ เคารพสิทธิ์ในทรัพย์สิน

ของกันและกัน

3) ละเว้นการประพฤติดีด่างละเมิดในของรักของหวงแหนของผู้อื่น ไม่ข่มเหง

จิตใจหรือทำลายลบลู่เกียรติและวงศ์ตระกูลของกัน

ทางวาจา 4 เรียกว่า วาจาสุจริต

1) ละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง กล่าวแต่คำสัตย์ไม่จงใจพูดให้ผิดจาก

ความจริงเพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ใดๆ

2) ละเว้นการพูดต่อเสียด ยุยง สร้างความแตกแยก พูดแต่คำที่สมาน และส่งเสริม

ความสามัคคี

- 3) ละเว้นการพูดคำหยาบ สกปรกเสียดาย พูดแต่คำสุภาพนุ่มนวลควรฟัง
- 4) ละเว้นการพูดเหลวไหลเพื่อเจ้อ พูดแต่คำจริง มีเหตุมีผล มีสาระประโยชน์

ถูกกาลเทศะ

ทางใจ 3 เรียกว่า มโนสุจริต

- 1) ไม่ละโมภ ไม่เพ่งเล็งคิดหาทางเอาแต่ได้ คิดได้ คิดเสียสละ เพื่อแผ้วถางขวาง
- 2) ไม่คิดร้ายมุ่งเบียดเบียน หรือจะทำลาย ตั้งความปรารถนาดีแผ่ไมตรี มุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่กัน

3) มีความเห็นถูกต้อง เป็นสัมมาทิฐิเข้าใจในหลักกรรมว่า ทำดีมีผลดี ทำชั่วมีผลชั่ว รู้เท่าทันความจริงที่เป็นธรรมชาติของโลกและชีวิต มองเห็นความเป็นไปตามเหตุปัจจัย

กรรม 10 ประการนี้ เรียกว่า กุศลกรรมบถ (ทางทำกรรมดี) หรือ ธรรมจริยาหรือ อารยธรรม หรือเป็นรายละเอียดขยายความ สุจริต 3 ข้อ ข้างต้นด้วย คือ ข้อ 1-3 เป็นกายสุจริต ข้อ 4-7 เป็น วชิสุจริต ข้อ 8-10 เป็นมโนสุจริต

หลักความประพฤติ 10 ข้อข้างต้นนั้น เป็นธรรมจริยาและเป็นอารยธรรมที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ทำคนให้เจริญขึ้นพร้อม ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ แต่ผู้ใดยังไม่มั่นคงในอารยธรรม ท่านสอนว่าผู้นั้นถึงควบคุมตนให้ได้ในทางกายและวาจาก่อนเป็นอย่างน้อย ด้วยการประพฤติตามหลัก ศีล 5 ที่เป็นเบื้องต้นของธรรมจริยา 10 ประการนั้น ก็ยังจะได้ชื่อว่าเป็นคนมีศีลธรรม คือ

ศีล 5 คือ ศีลเป็นพื้นฐานปฏิบัติหลักของชีวิต

- 1) เว้นจากปาณาติบาต ละเว้นการฆ่าการสังหาร ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย
- 2) เว้นจากอทินนาทาน ละเว้นการลักขโมย เบียดบัง แย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน
- 3) เว้นจากกาเมสุมิฉาจาร ละเว้นการประพฤติผิดในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแห่งเป็นการทำลายเกียรติภูมิ และจิตใจตลอดจนทำวงศ์ตระกูลของเขาสับสน
- 4) เว้นจากมุสาวาท ละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง ไม่ประทุษร้ายเขาหรือประโยชน์สุขด้วยวาจา
- 5) เว้นจากสุราเมรัย ไม่เสพเครื่องดองของมีเมาสิ่งเสพติด อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาท มัวเมา ก่อความเสียหายผิดพลาดเพราะขาดสติ เช่น ทำให้เกิดอุบัติเหตุแม้ว่าน้อยก็เป็นผู้คุกคาม ต่อความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยของผู้ร่วมสังคม

จากหลักคำสอนทางพุทธศาสนาที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่าการที่จะเป็นพลเมืองที่ดีตามระบอบประชาธิปไตยนั้นพลเมืองที่ดีต้องสามารถควบคุมตนเองได้ทั้งทางกาย วาจาใจ และมีหลักศีลห้าเป็นเป็นตัวกำกับนำพาชีวิตให้เดินตามครรลองของศีลธรรมเพื่อก่อเกิด สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคในจิตใจของตนและกระจายสู่ชุมชนท้องถิ่นในลำดับต่อไป

4.1.2 หลักคำสอนที่ส่งเสริมการเป็นคนดีในฐานะสมาชิกของสังคม

สมาชิกที่ดีผู้ช่วยสร้างสรรค์สังคม มีธรรม คือหลักความประพฤติ ดังต่อไปนี้

พรหมวิหาร คือ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่ กว้างขวาง ครอบคลุม 4 อย่าง ต่อไปนี้

1) เมตตา คือ ความปรารถนาดี มีไมตรีต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข

2) กรุณา ความสงสาร คือ อยากร่วมทุกข์ผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ไข้ใจที่จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

3) มุทิตา ความเบิกบานพลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุขก็มีใจแจ่มชื่น เบิกบานเมื่อเห็นเขาทำดีงามประสบความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย พร้อมทั้งจะช่วยเหลือสนับสนุน

4) อุเบกขา คือความมีใจเป็นกลางมองตามความเป็นจริงโดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอมั่นคงเที่ยงตรงดุจดั่งชั่ง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดี หรือชั่ว สมควรแก่เหตุที่ตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัย วางตน และปฏิบัติไปตามหลักการ เหตุผล และความเที่ยงธรรม

เมื่อมีคุณธรรมภายในเป็นพื้นฐานจิตใจเช่นนี้แล้ว พึงแสดงออกภายนอกตามหลักความประพฤติ ต่อไปนี้

สังคหวัตถุ 4 คือ ปฏิบัติตามหลักการสงเคราะห์ หรือธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจคน และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ดังต่อไปนี้

1) ทาน คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ ด้วยปัจจัยสี่ ทุน หรือ ทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจ และศิลปวิทยา

2) ปิยวาจา คือ กล่าวคำสุภาพไพเราะ ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผลเป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจให้กำลังใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สามานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3) อัถถจริยา คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกาย และชวนชวน ช่วยเหลือกิจการต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

4) สมานัตตตา คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอกับต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบ และเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

การที่จะเป็นพลเมืองที่ดีให้กับสังคมและชุมชนท้องถิ่นหรือประเทศชาติได้นั้น จุดเริ่มต้นคือต้องเป็นคนดีตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้ได้เสียก่อน หลักพรหมวิหารเป็น หลักธรรมที่ทำให้สมาชิกในสังคมเป็นคนดีมีเมตตา มีจิตใจกว้างขวาง หลักสังคหวัตถุ คือ หลักธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจคนให้มีความสมัครสมานสามัคคีกัน ถ้าขาดหลักธรรมทั้งสองประการนี้แล้วความเป็นพลเมืองดีจะเกิดขึ้นได้อย่างไร กรอบของการเป็นพลเมืองดี คือ การที่สมาชิกในสังคมมีอิสระ และมีความรับผิดชอบ มีสิทธิเสรีภาพควบคู่กับหน้าที่ โดยมีความสามารถในการยอมรับความแตกต่างและเคารพกติกาในการอยู่ร่วมกัน พร้อมทั้งมีส่วนร่วมต่อความเป็นไปและการแก้ปัญหาในสังคมของตนเอง ถ้าสมาชิกในสังคมมีจิตใจคับแคบและไม่มีความสามัคคีกัน การที่จะเป็นพลเมืองดีจึงอาจเกิดขึ้นได้ยาก

4.1.3 หลักคำสอนที่ส่งเสริมการเป็นคนดีในฐานะสมาชิกของชุมชน

คนผู้เป็นส่วนร่วมที่ดีของชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยดี มีธรรม คือ หลักความประพฤติ ดังนี้

นาถกรณธรรม 10 คือ ทำตนให้เป็นที่พึงของตนได้ พร้อมทั้งจะรับผิดชอบตนเอง ไม่ทำตัวเป็นปัญหาหรือเป็นภาระถ่วงหมู่คณะ หรือ หมู่ญาติ ด้วยการประพฤติธรรมสำหรับสร้างที่พึ่งแก่ตนเอง มี 10 ประการ คือ

- 1) คีล ประพฤติดีมีวินัย คือ ดำเนินชีวิตโดยสุจริต ทั้งทางกาย ทางวาจา มีวินัย และประกอบสัมมาชีพ
- 2) พาหุสัจจะ ได้ศึกษาศดับมาก คือ ศึกษาเล่าเรียนสดับตรับฟังมากอันใดเป็นสายวิชาของตน ศึกษาศิลปวิทยาใดก็ศึกษาให้ชำรอง มีความเข้าใจ กว้างขวางลึกซึ้ง รู้ชัดเจนและใช้ได้จริง
- 3) กัลยาณมิตตตา รู้จักคบคนดี คือ มีกัลยาณมิตร รู้จักเลือกเสวนา เข้าหาที่ปรึกษา หรือผู้แนะนำสั่งสอนที่ดี เลือกสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับและถือเยี่ยงอย่าง สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดีซึ่งจะทำให้ชีวิตเจริญงอกงาม
- 4) โสวัจสตา เป็นคนที่พูดกันง่าย คือ ไม่คือร้อนกระด้าง รู้จักรับฟังเหตุผลและข้อเท็จจริงพร้อมที่จะแก้ไขปรับปรุงตน

5) กิจกรณียศู ทักขตา ขวนขวยกิจของหมู่ คือ เอาใจใส่ช่วยเหลือธุระและกิจการของหมู่ชน ร่วมหมู่คณะ ญาติ เพื่อนพ้อง และชุมชน รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองหาวิธีดำเนินการที่เหมาะสม ทำได้ จัดได้ ให้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี

6) ธรรมกามา เป็นผู้ใคร่ธรรม คือ รักธรรม ชอบศึกษา ค้นคว้า สอบถามหาความรู้หาความจริง รู้จักพูด รู้จักรับฟัง สร้างความรู้สึกสนิทสนมสบายใจ ขวนให้ผู้อื่นอยากเข้ามาปรึกษาและร่วมสนทนา

7) วิยารัมภะ มีความเพียรขยัน คือ ขยันหมั่นเพียรพยายามหลีกเลี่ยงความชั่วประกอบความดี บากบั่น ก้าวหน้า ไม่ย่อท้อ ไม่ละเลยทอดทิ้งธุระหน้าที่

8) สันตุฎฐิ มีสันโดยรู้พอดี คือ ยินดี พึงพอใจแต่ในลาภผล ผลงานและผลสำเร็จต่างๆที่ตนสร้าง หรือแสวงหามาได้ด้วยเรี่ยวแรงความเพียรพยายามของตนเองโดยทางชอบธรรม และไม่มัวเมาเห็นแก่ความสุขทางวัตถุ

9) สติ มีสติคงมั่น คือ รู้จักกำหนดจดจำ ระลึกถึงการที่ทำ คำที่พูด กิจที่ทำแล้ว และที่จะต้องทำต่อไปได้จะทำอะไรก็รอบคอบ รู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่ผลิผลาม ไม่เลินเล่อ ไม่เลื่อนลอย ไม่ประมาท ไม่ยอมถดถอยในทางผิดพลาด ไม่ปล่อยปละละเลยทิ้งโอกาสสำหรับความดีงาม

10) ปัญญา มีปัญญาเหนืออารมณ์ คือ มีปัญญาหยั่งรู้เหตุผล รู้ดี รู้ชั่ว คุณโทษประโยชน์มิใช่ประโยชน์ มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้จักพิจารณาวินิจฉัยด้วยใจเป็นอิสระ ทำการต่าง ๆ ด้วยความคิดและมีวิจารณ์ญาณ

สารณียธรรม 6 ในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เป็นเพื่อนร่วมงานร่วมกิจการหรือร่วมกับชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัว พึงปฏิบัติตามหลักการอยู่ร่วมกัน 6 ประการ คือ

1) เมตตากายกรรม คือ แสดงไมตรีและความหวังดี ต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2) เมตตาวจิกกรรม คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน หรือแนะนำ ตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3) เมตตามโนกรรม คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

4) สาธารณ โภคิ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

5) สีสสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนร่วม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

6) ทฤษฎีสามัญญาตา ปรับความเห็นเข้ากันได้ คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกกลงกันได้ ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงามหรือ จุฬหมายสูงสุดกันเดียวกัน

การเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนคือการไม่เป็นการต่อต้านตนเองและสังคมและการที่มี ปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่ด้วย หลักนาถกรณธรรม 10 หลักสาราณียธรรม 6 จึงเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้เป็นพลเมืองดีตามหลักประชาธิปไตยได้อย่างแท้จริง การที่สมาชิกใน ชุมชนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งตนเองได้ และมีความเคารพสิทธิของผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิ เสรีภาพที่ตนพึงมีไปเบียดเบียนใครและใช้สิทธิเสรีภาพอยู่ในขอบเขตของตน ดังนั้นการจะเป็น พลเมืองดีจึงพึงมีหลักธรรมเป็นตัวกำกับเพื่อให้เดินทางตรงไปสู่การเป็นประชาธิปไตยตามหลัก สมาชิกที่ดีของชุมชน ดังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 28 วรรคหนึ่งจึง บัญญัติว่า “บุคคลย่อมใช้ สิทธิเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น”

4.1.4 หลักคำสอนที่ส่งเสริมการเป็นคนดีในฐานะของสมาชิกที่ดีของรัฐ

สมาชิกของรัฐผู้มีส่วนร่วมให้เกิดการปกครองที่ดี โดยเฉพาะคนในสังคมประชาธิปไตย พึงรู้ หลักและปฏิบัติดังนี้

รู้หลักอธิปไตย คือ รู้หลักความเป็นใหญ่ที่เรียกว่า อธิปไตย 3 ประการ ดังนี้

1) **อัตตาธิปไตย** คือ ถือเอาตนเอง ฐานะ ศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ ของตนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนาและสิ่งที่เนื่องด้วยตนเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศล ได้แก่ เว้นชั่วทำดีด้วย เคารพตน

2) **โลกาธิปไตย** คือ ถือความนิยมของชาวโลกเป็นใหญ่หวั่นไหวไปตามเสียง นินทาและสรรเสริญ กระทำการด้วยปรารถจะเอาใจหมู่ชน หากความนิยม หรือหวั่นกลัวเสียงกล่าว ว่าเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศล ได้แก่ เว้นชั่วทำดีด้วยเคารพเสียงหมู่ชน

3) **ธรรมาธิปไตย** ถือธรรมเป็นใหญ่ คือ ถือหลักการ ความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผลเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถสิ่งที่ได้ศึกษา ตรวจสอบตามข้อเท็จจริง และ ความคิดเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวางแจ้งชัดและพิจารณาอย่างดีที่สุด เต็มขีดแห่งสติปัญญาจะ มองเห็นได้ด้วยความรู้ที่ใจว่า เป็นไปโดยชอบธรรม และเพื่อความดีงามเป็นประมาณอย่าง สามัญ ได้ทำการด้วยความเคารพหลักการ กฎ ระเบียบ กติกา เมื่อรู้อย่างนี้แล้วถ้าต้องการรับผิดชอบ ต่อรัฐประชาธิปไตย พึงถือหลักข้อ 3 คือ ธรรมาธิปไตย

มีส่วนในการปกครอง โดยปฏิบัติตามหลักการร่วมรับผิดชอบ ที่จะช่วยป้องกัน ความเสื่อมนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองโดยส่วนเดียว ที่เรียกว่า อปรีทานิยธรรม 7 ประการ คือ

- 1) หมั่นประชุมกันเนื่องนิศย์พบปะปรึกษาหารือกิจการงาน ที่พึงรับผิดชอบตามระดับของตนโดยสม่ำเสมอ
- 2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลายที่พึงทำร่วมกัน
- 3) ไม่ถืออำนาจใครต่อความสะดวก บัญญัติวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ อันมิได้ตกลงบัญญัติวางไว้และไม่เหยียบย่ำล้มล้างสิ่งที่ตกลงวางบัญญัติกันไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นอยู่ในบทบัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นธรรมเนียม
- 4) ท่านผู้ใดเป็นผู้ใหญ่มีประสบการณ์ยาวนานให้เกียรติเคารพนับถือท่านเหล่านั้นมองเห็นความสำคัญแห่งถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันพึงรับฟัง
- 5) ไม่ใช้อำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้นให้เกียรติและคุ้มครองกุลสตรีมิให้มีการข่มเหงรังแก
- 6) เคารพบูชาสักการะเจดีย์ ปุชนิยสถาน อนุสาวรีย์ประจำชาติ อันเป็นเครื่องหมายของความทรงจำยินดีในการที่จะอยู่อย่างสงบ เร้าให้ทำดี และเป็นที่ยอมรับของหมู่ชน ไม่ละเลยพิธีเคารพบูชา อันพึงทำต่ออนุสรณ์เหล่านั้นตามประเพณี
- 7) จัดการให้ความอารักขา บำรุง คุ้มครอง อันชอบธรรม แก่บรรพชิต ผู้ทรงศีล ทรงธรรมบริสุทธิ ซึ่งเป็นหลักใจและตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชน เต็มใจต้อนรับและหวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก ความตั้งใจที่จะอยู่ร่วมกัน อย่างสันติและปรารถนาดีต่อมนุษยชาติ และการต้อนรับผู้มาเยือนด้วยความยินดี ให้มีความสุข

อภิธานิยธรรมนี้ เป็นหลักธรรมสำหรับการมีส่วนร่วมในการปกครอง ซึ่งเหมาะสมอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่มุ่งเน้นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

หลักคำสอนที่ส่งเสริมการเป็นคนดีในฐานะสมาชิกของรัฐ หลักธรรมาธิปไตย และหลักอภิธานิยธรรม ล้วนเป็นหลักคำสอนที่ช่วยส่งเสริมการเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย ที่มุ่งเน้นให้สมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นได้จริงในท้องถิ่นของตน มีความรับผิดชอบร่วมกัน เคารพความเห็นต่าง เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพกติกา และกฎหมาย เมื่อสมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมรับผิดชอบในฐานะที่ตนเป็นสมาชิกของรัฐ ปัญหาทุกอย่างของสังคมและชุมชนก็สามารถแก้ไขได้ เกิดสังคมและชุมชนเข้มแข็งสร้างพลเมืองดี ประชาธิปไตยก็จะประสบความสำเร็จ

4.1.5 หลักคำสอนที่ส่งเสริมการเป็นคนดีในฐานะผู้ปกครองรัฐ

ด้วยเหตุที่ผู้ปกครองรัฐ เป็นผู้แสวงหาอำนาจรัฐและเป็นผู้ใช้อำนาจรัฐ ความคิด คำพูด การกระทำของผู้ปกครองรัฐสามารถส่งผลกระทบต่อสังคมได้กว้างขวางมากกว่า

ปัจเจกบุคคลโดยทั่วไป จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ซึ่งจะเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองรัฐจะต้องมี หลักธรรมในการปกครองเป็นการเฉพาะ นอกเหนือไปจากหลักธรรมสำหรับการครองตนเป็นคนดี ในฐานะปัจเจกบุคคล

ในทางพระพุทธศาสนา จึงได้กำหนดว่าท่านผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน ผู้นำ และผู้ปกครองรัฐ ตั้งตั้งแต่พระเจ้าจักรพรรดิ พระมหากษัตริย์ ตลอดจนนักปกครองโดยทั่วไป มี หลักธรรมที่เป็นคุณสมบัติ และข้อปฏิบัติ ดังนี้

ทรงศพีธราชธรรม คือ มีคุณธรรมของผู้ปกครอง หรือ ราชธรรม เป็นธรรมของ พระราชา 10 ประการ ดังนี้

1) ทาน ให้ปันช่วยประชา คือ บำเพ็ญตนเป็นผู้ให้โดยมุ่งปกครองหรือทำงาน เพื่อให้เขาได้มีใช้เพื่อจะเอาจากเขา เอาใจใส่อำนวยความสะดวก จัดสรร ความสงเคราะห์ อนุเคราะห์ ให้ ประชาชนราษฎรได้รับประโยชน์สุข ความสะดวกปลอดภัย ตลอดจนให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เดือดร้อน ประสบทุกข์และให้ความสนับสนุนแก่คนทำความดี

2) สีล รักษาความสุจริต คือ ประพฤติดีงาม สำรวมกายและวจีทวารประกอบแต่ การสุจริต รักษาจิตตคุณ ประพฤติให้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นทีเคารพนับถือของประชาราษฎร์ มี ให้มีข้อที่ผู้ใดจะดูแคลน

3) ปริจจาคะ บำเพ็ญกิจด้วยความเสียสละ คือ สามารถเสียสละความสุขสำราญ เป็นต้น ตลอดจนชีวิตของตนได้ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและความสงบสุขเรียบร้อยของ บ้านเมือง

4) อาชชวะ ปฏิบัติการโดยซื่อตรง คือ ซื่อตรงทรงสัตย์ไว้มารยา ปฏิบัติภารกิจ โดยสุจริตมีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน

5) มัททวะ ทรงความอ่อนโยนเข้าถึงคน คือ มีอัธยาศัยไมเยอหยิ่งหยาบคาย มีความงามสง่าเกิดแต่ท่วงทีกริยาสุภาพนุ่มนวล ละมุนละไม ควรได้รับความรักภักดี แต่มีขาดความยำ เกรง

6) ตปะ พันมัวมาด้วยเผือกเลส คือ แผลดเผือกเลสค้นหา มิให้เข้าครอบงำจิต ระงับ ยับยั้งข่มใจได้ ไม่หลงไหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและการปรนเปรอ มีความเป็นอยู่สม่ำเสมอ หรืออยู่อย่างง่าย ๆ สามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียรทำกิจในหน้าที่ให้บริบูรณ์

7) อักโกธะ ถือเหตุผลไม่โกรธา คือ ไม่เกรี้ยวกราด ไม่วินิจฉัยความและกระทำการ ด้วยอำนาจความ โกรธ มีเมตตาประจําใจไว้ระงับความเคืองชุน วินิจฉัยความและกระทำการด้วย จิตอันสุขุมราบเรียบตามธรรม

8) อวิหิงสา นำร่มเย็น คือ ไม่หลงระเหิงอำนาจ ไม่บีบบังคับกดขี่ มีความกรุณา ไม่หาเหตุเบียดเบียน ลงโทษอาชญาแก่ประชากรราษฎรผู้ใด ด้วยอาศัยความอาฆาต เกิดขัดแย้ง

9) ชันติ คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ อดทนด้วยความเหนื่อยยาก ถึงจะลำบาก ภายเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ทอดทิ้ง ถึงจะถูกขู่ถูกหยันด้วยถ้อยคำเสียดสีถากถางอย่างไร มิไม่หมกมุ่นใจ ไม่ยอมละทิ้งกิจกรณีย์บำเพ็ญโดยชอบธรรม

10) อวิโรธนะ มีปฏิบัติคลาดจากธรรม คือ ประพฤติมิให้ผิดจากประศาสนธรรม อันถือประโยชน์สุขความดีงามของรัฐและราษฎรปรารถนาโดยชอบธรรม ก็ไม่ขัดขืน การใดจะเป็นไปโดยชอบธรรม เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนก็ไม่ขัดขวาง วางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรม คงที่ ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหวเพราะถ้อยคำดีร้าย ลากสักการะหรืออิฏฐารมณ์ใด ๆ สถิตมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรม คือ ความเที่ยงธรรม ก็ดี นิติธรรม คือ ระเบียบแบบแผนหลักการปกครองตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามก็ดี ไม่ประพฤติก่อให้เกิดอนาถาวิบัติไป

จักรวรรดิวัตร 5 การบำเพ็ญกรณีย์ของจักรพรรดิ คือ ข้อปฏิบัติในการปฏิบัติหน้าที่ของนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่ ที่เรียกว่า ธรรมเนียมหรือหน้าที่ประจำของจักรพรรดิมี 5 ประการ คือ

1) ธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ คือ ยึดถือความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผล หลักการ กฎกติกาที่ชอบธรรม เป็นบรรทัดฐาน เคารพธรรม เชิดชูธรรม นิยมธรรม ตั้งตนอยู่ในธรรม ประพฤติธรรมด้วยตนเอง

2) ธรรมิการักษา ให้ความคุ้มครองโดยธรรม คือ จัดอำนวยการคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรม แก่ชนทุกหมู่เหล่าในแผ่นดิน คือ คนภายในข้าราชการฝ่ายทหาร ข้าราชการฝ่ายปกครอง ข้าราชการพลนักวิชาการ และคนต่างอาชีพ เช่น พ่อค้าและเกษตรกร ชาวนิกมชนบทและชนชายแดน พระสงฆ์และบรรพชิต ผู้ทรงศีลทรงธรรม ตลอดจนสัตว์เท่าสัตว์ปีก อันควรสงวนพันธุ์ทั้งหลาย

3) อธรรมการนิเสธนา ห้ามกั้นการอาธรรม คือ จัดการป้องกันแก้ไข มิให้การกระทำที่ไม่เป็นธรรม การเบียดเบียนข่มเหง และความผิดความชั่วร้าย เดือดร้อน เกิดมีขึ้นในบ้านเมืองชักนำประชาชนให้ตั้งมั่นในสุจริตและนิยมธรรมรวมทั้งจัดวางระบบที่กันคนร้าย ให้โอกาสคนดี

4) ธนานุประทาน บันทรัพย์แก่ชนผู้ยากไร้ มิให้มีคนขัดสนยากไร้ในแผ่นดิน เช่น จัดให้ราษฎรทั้งปวงมีทางหาเลี้ยงชีพ ทำมาหากินได้โดยสุจริต

5) ปริปุจฉา ไม่ขาดการสอบถามปรึกษา แสวงปัญญาและความดีงามยิ่งขึ้นไป โดยมีที่ปรึกษาที่ทรงวิชาการทรงคุณธรรม ผู้ประพฤติดี ประพฤติชอบไม่ประมาทหมัวเมาที่จะช่วยให้

เจริญปัญญา และกุศลธรรม หมั่นพบปะพระสงฆ์ และนักปราชญ์ ใฝ่ถามหาความรู้หาความดีงามหาความจริง และถกข้อปัญหาต่างๆอยู่โดยสม่ำเสมอตามกาลอันควร เพื่อชักจูงตรวจสอบตนให้เจริญก้าวหน้า และดำเนินกิจการในทางที่ถูกต้องชอบธรรมดีงามและเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขอย่างแท้จริง

ราชสังคหัตถ์ 4 คือ ทำนุบำรุงทวยราษฎร์ให้ประชาชาติดำรงอยู่ในเอกภาพ และสามัคคีด้วยหลักธรรมที่เรียกว่า ราชสังคหัตถ์ หลักการสงเคราะห์ประชาชนของพระราชา 4 ประการ คือ

- 1) สัสสมณะ ฉลาดบำรุงธัญญาหาร คือ ปรีชาสามารถในนโยบายที่จะบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร ส่งเสริมการเกษตรให้อุดมสมบูรณ์
- 2) ปุริสมณะ ฉลาดบำรุงข้าราชการ คือ ปรีชาสามารถในนโยบายที่จะบำรุงข้าราชการ ด้วยการส่งเสริมคนดีมีความสามารถและจัดสวัสดิการให้ดี เป็นต้น
- 3) สัมมาปาสะ ผูกประสานปวงประชา คือ ผลคุณสถานประชาชนไว้ด้วยนโยบายส่งเสริมอาชีพ เช่น จัดทุนให้คนยากจนยืมไปสร้างตนในพานิชยกรรม หรือ ดำเนินกิจการต่างๆ ไม่ให้ฐานะเหลื่อมล้ำห่างเหินจนแตกแยกกัน
- 4) วาษาไปยะ มีวาทีหาคูดคัมภีร์ คือ รู้จักพูด รู้จักชี้แจงแนะนำ รู้จักหักทลาย ใฝ่ถามทุกข์สุขราษฎร ทุกชั้น แม้ปราศรัยก็ไพเราะน่าฟัง ทั้งประกอบด้วยเหตุผล เป็นหลักฐาน มีประโยชน์เป็นทางแห่งการสร้างสรรค์ แก้ไขปัญหาเสริมสร้างความสามัคคี ทำให้เกิดความเข้าใจดี ความเชื่อถือ และความนิยมนับถือ

ละเว็นอคติ นักปกครองเมื่อปฏิบัติหน้าที่ พึงเว้นความลำเอียงหรือความประพฤติที่คลาดเคลื่อนจากธรรม หรือ อคติ 4 ประการ ดังนี้

- 1) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ
- 2) โทศาคติ ลำเอียงเพราะชัง
- 3) โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลงหรือเขลา
- 4) ภยาคติ ลำเอียงเพราะความขลาดกลัว

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยไม่ว่าจะเป็นระดับประเทศและระดับท้องถิ่นส่วนมืองค์ประกอบหลายๆส่วนรวมกันจึงจะเกิดการปกครองได้ หลักทศพิธราชธรรมหลักจักรวรรดิวัตร หลักธรรมเหล่านี้ไม่ได้มีไว้สำหรับสั่งสอนพระราชาหรือผู้ปกครองรัฐเพียงอย่างเดียว แต่สามารถนำมาปรับใช้กับผู้นำทุกคนหรือสมาชิกในสังคมชุมชนนั้นๆ ได้โดยไม่มีแบ่งแยก เพราะหลักธรรมทางศาสนาล้วนเป็นคำสอนที่เข้าถึงทุกคนไม่ได้มีการแบ่งแยกวรรณะ สูงต่ำ คำขาว เพราะทุกคนล้วนเป็นส่วนหนึ่งในสมาชิกของสังคมเช่นกัน เมื่อเป็นดังนี้แล้วการนำ

หลักกรรมเหล่านี้มาพัฒนาความเป็นพลเมืองจึงไม่ใช่สิ่งที่มองข้ามไปได้ เมื่อคำว่าพลเมือง คือ ความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม ผู้นำก็เป็นหนึ่งในสมาชิกของสังคมและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาโดยไม่ก่อปัญหาและลงมือทำด้วยตนเอง และยังมีหน้าที่ในการเป็นผู้นำที่ดีเป็นแบบอย่างให้แก่สมาชิกของชุมชน นำพาสมาชิกของชุมชนเข้าใจในหลักการเป็นพลเมืองที่ดีที่พร้อมร่วมกันผลักดันอุดมการณ์ประชาธิปไตยและเกิดความเข้มแข็งของชุมชน

5. ประวัติวัดคลองแจรง (วัดเขาแจรงเบง) ต.สะตอง อ.สอยดาว จ.จันทบุรี

ภาพที่ 2.1 ภาพมหาศาลาการเปรียญวัดคลองแจรง

วัดคลองแจรง (วัดเขาแจรงเบง) ก่อตั้งโดย ท่านครูบาคำพันธ์ุ คมภิรัตญาโณ ซึ่งเป็นศิษย์ในหลวงปู่สมชาย ฐิตวิริโย โดยมีเหตุผลสำคัญ คือ การสร้างถวายเป็นพระราชกุศลแด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ที่จะทรงเจริญชนมพรรษาครบ 5 รอบ ในวันที่ 5 ธันวาคม พุทธศักราช 2530 และมีจุดมุ่งหมายให้เป็นวัดป่าปฏิบัติธรรมกรรมฐานเช่นเดียวกับวัดป่าในสายหลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่น หลวงปู่สมชาย เท่านั้น ประมาณต้นเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2526 คณะญาติโยมศิษยานุศิษย์ทั้งในหมู่บ้านทรัพย์สมบูรณ์หมู่บ้านคลองแจรง กับหมู่บ้านอื่นๆที่ใกล้เคียง รวมทั้งตำรวจตระเวนชายแดน ทหารชายแดน ทั้งจังหวัดจันทบุรี กรุงเทพมหานคร ได้กราบเรียนให้ท่านครูบาคำพันธ์ุ เป็นประธานสร้างวัดบนเขาแจรงเบง

แต่การสร้างวัดเป็นเรื่องใหญ่ ท่านครูบาคำพันธ์ุ จึงกล่าวว่าหากจะให้ท่านเป็นประธานในการสร้างวัดขึ้นบนเขาแจรงเบง ก็ต้องยอมรับปฏิบัติในเงื่อนไข 4 ประการ ถ้าไม่เช่นนั้นท่านก็ไม่

อาจารย์ร้องขอได้ ซึ่งเงื่อนไข 4 ประการนั้นเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ธรรมนุญ 4 ประการ” มีดังต่อไปนี้

1. วัดป่าปฏิบัติธรรมกรรมฐานนั้นจะต้องเป็นที่สงบวิเวกห่างจากฝูงชนพลุกพล่าน เป็นป่าเขาลำเนาไพร ด้วยเหตุนี้ ผู้ใดถางป่าเข้าถึงเขตไหนของเขาแจ่มเบง ก็ให้หยุดอยู่เพียงแค่นั้น รวมทั้งเมื่อสร้างเป็นวัดแล้วจะต้องไม่มีการจัดมหรสพต่างๆ ในวัด เช่น ภาพยนตร์ ลิเก โขน หมอลำดนตรี คอนเสิร์ต หรือเปิดเสียงดนตรีในวัดที่เป็นข้าศึกแก่บุญกุศล เป็นต้น

2. วัดป่าปฏิบัติธรรมกรรมฐาน จะต้องเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น จะไม่ให้มีการทรงเจ้าเข้าผี การสักเลข สักยันต์ การไสยศาสตร์ เช่นการบวงสรวงสังเวดต่างๆ แม้การตั้งศาลเจ้า ศาลพระภูมิ ศาลเพียงตา เป็นต้น ก็ไม่ให้มี

3. วัดป่าปฏิบัติธรรมกรรมฐาน จะต้องเป็นสถานที่ศึกษาปฏิบัติธรรมกรรมฐาน จะจัดให้มีการค้าขายในเขตวัดไม่ได้

4. วัดป่าปฏิบัติธรรมกรรมฐานนั้น ครูบาอาจารย์ผู้ทรงศีล ทรงธรรม ทรงกรรมฐาน ทรงคุณความรู้ต่างๆ เป็นผู้บริหารดูแลวัด หากผู้ใดจะมาปฏิบัติกรใดๆ ในวัด จะต้องนำเรื่องดังกล่าวปรึกษาหารือครูบาอาจารย์ดังกล่าวเสียก่อน หากท่านพิจารณาแล้วเป็นเรื่องที่ดีไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมือง กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบแบบแผนข้อวัตรปฏิบัติอันดีงามของพระกรรมฐาน ท่านเห็นว่ามีประโยชน์ เราก็ปฏิบัติกรได้ตามขอบเขตที่ท่านอนุญาต แต่ถ้าหากว่าท่านพิจารณาแล้วว่าเป็นเรื่องที่ขัดหรือแย้งกับพระธรรมวินัยและสิ่งที่กล่าวมาแล้ว ท่านไม่อนุญาต เราก็จะไม่ฝ่าฝืนละเมิดเมื่อมีการกราบเรียนถามเหตุผลของเงื่อนไข ท่านก็อธิบายว่า

ข้อที่ 1 เหตุผล คือ วัดป่าปฏิบัติธรรมกรรมฐานนั้น จะต้องมีความสงบ จึงต้องมีพื้นที่ป่าใหญ่พอสมควร เวลานั้นการถางป่าเข้าไปบนภูเขายังมีอยู่ตลอด ซึ่งถ้าไม่ยับยั้ง ป่าบนเขาแจ่มเบงก็จะราบเรียบแน่นอน แม้อายุบนเขาแจ่มเบงแล้วก็ยังต้องปลูกป่าเพิ่มอีก

ข้อที่ 2 เหตุผล คือ ท่านไม่ต้องการให้มีสังฆกรรมปฏิรูป ได้แก่ การนำหลักหรือพิธีกรรมของศาสนาอื่น หรือลัทธิอื่น มาประกอบในวัดป่าปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ผู้คนก็จะมกมายแล้วแยกแยะไม่ออก นานวันเข้าเลยเข้าใจว่าเป็นหลักของพระพุทธศาสนา อันจะเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมสลาย

ข้อที่ 3 เหตุผล คือ ถ้ามีการค้าขายในวัดป่าปฏิบัติธรรมกรรมฐานได้ ก็จะเกิดความวุ่นวายในอนาคต คนมาวัดก็จะไม่ได้มีเจตนามารักษาศีลปฏิบัติธรรม แต่จะมาซื้อของมากกว่า แล้วบางทีสินค้าที่นำมาขายอาจจะผิดศีลผิดกฎหมายก็อาจจะ มี เมื่อกิจการค้าขายดีก็อาจจะมียี่ห้อหลายร้านขึ้น ก็อาจจะมียี่ห้อทะเลาะเบาะแว้งกันในเรื่องผลประโยชน์ ซึ่งจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสีย หรือทำลายความสงบวิเวกของวัด

ข้อที่ 4 เหตุผล คือ เป็นการรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของคณะสงฆ์ผู้บริหารวัดป่าปฏิบัติธรรม
กรรมฐานที่บริหาร โดยธรรมโดยวินัย รวมทั้งป้องกันการเอาแต่ใจของบุคคลที่จะเข้ามาปฏิบัติกรใดๆ
ในวัด โดยไม่ฟังการคัดค้านโดยธรรมโดยวินัย ซึ่งส่งผลให้เกิดความเสียหายแก่พระศาสนาในอนาคต

เมื่อที่ประชุมได้รับการอธิบายขยายความเหตุผลด้วยเหตุด้วยผล ของท่านครูบาแล้ว ก็
ยอมรับหลักการนี้โดยพร้อมเพรียงกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แม้เวลาจะผ่านมายาวนานก็ยังไม่ปรากฏ
ว่าไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดฝ่าฝืนพระธรรม 4 ประการ นี้เลย จวบจนถึงปัจจุบัน แม้ท่านจะละสังขารไปแล้ว ก็
ยังคงเดิมอยู่เชื่อแน่ว่าหากอนุชนรุ่นหลังรุ่นต่อไป ทั้งครูบาอาจารย์พระสงฆ์สามเณรและญาติ
โยมศิษยานุศิษย์ยังรักษาพระธรรมวินัยไว้ได้ ความเจริญรุ่งเรืองและถาวรแห่งข้อวัตรปฏิบัติธรรม
กรรมฐานนี้จะดำรงอยู่ตลอดไป

“วัดคลองแวง”หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “วัดเขาแวงเบง” ได้รับการประกาศตั้งเป็นวัด
ในพระพุทธศาสนา เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2531 เป็นวัดที่ถูกตั้งตามกฎหมายโดยสมบูรณ์ และมี
ท่านครูบา คำพันธ์ุ คมภิรญา โณ เป็นองค์ประธานสงฆ์ ที่คณะศิษยานุศิษย์ให้ความเคารพไปทั่วทุก
สารทิศเป็นหลักและขวัญกำลังใจของชาวบ้านในแถบหมู่บ้านใกล้เคียงตลอดมา แม้ปัจจุบันท่านจะละ
สังขารไปแล้วก็ตามความรักและความเคารพในองค์ท่านก็ไม่เสื่อมคลายไปจากใจของลูกศิษย์ลูกหาไป
ได้ หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาต่างๆที่ท่านนำมาสั่งสอนและเป็นแบบอย่างที่ดีนั้น
ยังคงอยู่และนำมาใช้กับชีวิตประจำวัน ได้ตลอดไม่ล้าสมัย ปัจจุบันแม้องค์ท่านจะไม่อยู่แล้วก็ตามวัด
คลองแวง ก็ยังเนื่องแน่นไปด้วยลูกศิษย์ลูกหาเหมือนดังเดิม โดยการนำพาของท่าน ครูบาบุญธรรม
สุทธิญา โณ เจ้าอาวาสองค์แรกและองค์ปัจจุบันของวัดคลองแวง ที่เป็นศิษย์เอกของท่าน ที่สืบสาน
หลักธรรมคำสั่งสอนแนวทางการปฏิบัติให้ดำรงคงอยู่ต่อไป วัดคลองแวงมีพื้นที่ทั้งหมด 1,500 ไร่
ตั้งอยู่ในอาณาเขตตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี (พระภิกษุสุทธิญาณ : 2531, น. 601)

วัดคลองแวง (วัดเขาแวงเบง) กับการพัฒนาคนและชุมชนท้องถิ่น

เนื่องจากพื้นที่ในเขตตำบลสะตอนเป็นพื้นที่ที่มีการโยกย้ายมาแต่ละที่ละจังหวัด
หลากหลายกันไปหลากหลายซึ่งในด้านความคิดและวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตก็มีความแตกต่างกัน
ออกไป การวางรากฐานธรรมลงในจิตใจผู้คน ด้วยการเริ่มต้นในหลายรูปแบบ

เบื้องต้น คือ การสร้างความคุ้นเคยกันก่อน และยังต้องทำความเข้าใจกัน เพราะ
การอยู่ด้วยกันไปนานๆ จึงจะเข้าใจกันเป็นเรื่องธรรมชาติ การปูพื้นฐานของผู้คนซึ่งเป็นคนไทย
ชายแดนที่ย้ายถิ่นฐานมาจากที่อื่น ท่านจึงเน้นให้มีความสำนึกไทยก่อนเป็นอันดับแรก เพราะการ
สำนึกไทยนั้นต้องเริ่มจากการศึกษา โดยที่ท่านไม่ได้สอนอย่างเดียวหากแต่ได้มีการสร้างโรงเรียนให้
ด้วย และท่านยังได้มีการเขียนบทความที่สำคัญๆต่างๆไว้ให้อ่านและศึกษาโดยยกมาประกอบ
คร่าวๆ ดังนี้

- คุณค่าของการศึกษา
- ทศพิธราชธรรม
- ความสำนึกในความเป็นไทย
- คุณธรรมของคนดี (สัจจริยธรรม ธรรมะของคนดี)
- โครงสร้างสังคมไทย
- ธรรมะเป็นโครงสร้างสังคมไทย
- ธรรมาธิปไตย (ธรรมาธิปไตย: หลักการบริหารการปกครอง)

นอกจากในด้านบทความต่างๆที่ได้กล่าวไปแล้ว ท่านยังได้ให้การส่งเสริมการศึกษา แก่บุคคลากรในชุมชนอีกด้วย โดยมีการสร้างโรงเรียนมัธยมศึกษา ส่งเสริมการเข้าค่ายอบรม จริยธรรม ส่งเสริมการเรียนแพทย์แผนไทย ส่งเสริมการเรียนระดับมหาวิทยาลัย เปิดศูนย์การเรียน ที่วัดเขาแจ่มเบง สร้างห้องสมุดให้กับโรงเรียน มอบทุนการศึกษาให้กับนักเรียน โรงเรียนวิฑูรย์ อุดมศักดิ์ 2 เป็นประจำทุกเดือน มอบพระพุทธรูปประจำสถานศึกษา และยังมีโครงการสวนมนต์วัน ศุกร์ของเด็กที่พุทธมณฑลหมู่บ้านทรัพย์สมบูรณ์ และอื่น ๆ มากมายเมื่อการปูพื้นฐานของ ประชาชนในท้องถิ่นได้รับผลในทางที่ดีแล้ว

ในส่วนที่ 2 ท่านได้ใช้นโยบายการมีส่วนร่วมในการรับรู้รับฟัง ความคิดเห็น และ ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อให้ประชาชนในชุมชนรู้และเข้าถึงปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วพร้อมกัน แก้ไขไม่ว่าจะเป็นปัญหาส่วนตัว ปัญหาที่เกิดจากการทะเลาะเบาะแว้ง การไม่ลงรอยกันทางข้าว การเมืองท้องถิ่น และอื่นๆ ปัญหาต่าง ๆ จะไม่ลุกลามใหญ่โต บานปลาย เพราะปัญหาจะจบลงได้ ด้วยการพูดคุย เจรจา หาทางออกร่วมกันของทุกฝ่าย

“ตำบลสะตอน” อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี คำว่า สะตอน สันนิษฐานจากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุในท้องถิ่นเล่าให้ฟังว่าเดิมใช้คำว่า ตาดอน เนื่องจากมีนายพรานชื่อตาดอนมา เสียชีวิตในหมู่บ้านเพราะป่วยเป็นไข้ป่าเนื่องจากการเดินทางสมัยก่อนเดินทางด้วยเท้า การเดินทาง ไม่สะดวกสภาพพื้นที่เป็นป่าดงดิบและป่าเบญจพรรณ จึงได้ใช้ชื่อ ตาดอน เป็นชื่อหมู่บ้านซึ่งเดิม บ้านสะตอนอยู่ในเขตหมู่ที่ 4 ตำบลทรายขาว อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรีต่อมาปี 2517 แยกเป็นหมู่ 9 บ้านสะตอน ตำบลทรายขาว เมื่อมีความเจริญมากขึ้นจึงมีการอพยพของราษฎร เพิ่มมากขึ้นจึงได้แยกตำบลจาก ตำบลทรายขาว เป็น ตำบลสะตอน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องตั้งและเปลี่ยนแปลงตำบลในท้องที่ อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ลงวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2526 โดยมีกำนันคนแรกของตำบลสะตอน คือ นายเหล็ก จันทวงษา และต่อมาอำเภอสอยดาวได้แยกการปกครองจากอำเภอโป่งน้ำร้อน ตำบลสะตอนจึงขึ้นอยู่กับการปกครองของอำเภอสอยดาว ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 25231 เป็นต้นมา และมีการปกครองในรูปแบบสภาตำบล

ต่อมากระทรวงมหาดไทย ได้มีการปกครองกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2539 ให้เปลี่ยนฐานะสภาตำบลสะตอนเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลสะตอน และมีผลบังคับ

เมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2539 มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสะตอครั้งแรก เมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2539 โดยมี นายใบสี เทวโลก กำนันตำบลสะตอ เป็นประธานคณะกรรมการบริหารคนแรกและคนปัจจุบัน นายใบสี เทวโลก เป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลสะตอ ซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน (<http://www.saton.go.th>)

พื้นที่

ตำบลสะตอมีพื้นที่ทั้งหมด 64.6 ตร.กม. หรือประมาณ 40,375 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา มีที่ราบเป็นภูเขา มีที่ราบเป็นบางส่วน เวลากลางวันอากาศจะเย็นสบายเนื่องจากอยู่บนภูเขา มีทั้งหมด 12 หมู่บ้าน การปกครองท้องถิ่นเป็นแบบ อบต. ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ และทำไร่มันสำปะหลัง ความเป็นอยู่ของประชาชนอยู่ในเกณฑ์ดี

เขตพื้นที่

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลทุ่งขนาน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลหนองตากง อำเภอโป่งร้อน จังหวัดจันทบุรี

ทิศตะวันออก ติดกับ ประเทศกัมพูชา

ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลทรายขาว อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

(<http://www.thaitambon.com> > tambon)

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นอกจากการพิจารณาแนวคิดทฤษฎีแล้ว ผู้ศึกษายังได้นำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาร่วมในกาวิเคราะห์เพื่อให้สอดคล้องเป็นประโยชน์ต่องานวิจัย ดังนี้

พระมหาดรชยา ทุมมหาโส (นิธิ นุณยากร) (2557) ศึกษาเกี่ยวกับ “แนวโน้มนโยบายพระสงฆ์การเมืองไทยในสองทศวรรษหน้า” พบว่า จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย และการสัมภาษณ์ในเวทีต่างๆ ทำให้พบบทบาทที่พึงประสงค์ใน 6 ประเด็นหลัก คือ (1) บทบาทในฐานะวิศวกรจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี (2) บทบาทพระสงฆ์กับการชี้แนะและชี้แนะทางการเมือง (3) บทบาทในการพัฒนาพลเมืองของรัฐตามระบอบประชาธิปไตย (4) บทบาทในการใช้สิทธิวิพากษ์วิจารณ์การเมืองและนโยบายแห่งรัฐ (5) บทบาทในการชุมนุมเพื่อเรียกร้องความต้องการทางการเมือง (6) บทบาทในการใช้สิทธิเลือกตั้งทางการเมือง

ในขณะที่ชุมชนและสังคมกำลังเผชิญหน้ากับความแตกแยกและแบ่งฝักอย่างร้ายลึกในช่วง 10 กว่าปี บทบาทที่ถือได้ว่าเป็นภารกิจเร่งด่วนของพระสงฆ์คือการเข้าไปทำหน้าที่ “วิศวกรสันติภาพ” เพื่อเสริมสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นในสังคมไทยตามนโยบายของรัฐบาลและ

ข้อเสนอแนะ คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติที่ว่า “บุคลากรทางศาสนาควรเพิ่มบทบาทในการลดความแตกแยก ส่งเสริมสันติภาพ และแก้ไขความขัดแย้งในสังคมโดยสันติวิธี” ฉะนั้น “ทุกฝ่ายควรให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูหลักศีลธรรมจริยธรรม และสนับสนุนให้สถาบันศาสนาเข้ามามีบทบาทในการลดความขัดแย้ง และยุติการใช้ความรุนแรง” โดยการเปิดพื้นที่ให้พระสงฆ์เข้าไปเป็นผู้นำกระบวนการกลุ่ม เปิดเวทีพูดคุยเพราะคุณสมบัติเด่นของพระสงฆ์คือ “การเป็นนักฟังที่ดี” เพราะดำรงความเป็นกลางระหว่างผู้ที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียในกลุ่มต่างๆ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยมีความเชื่อว่า “การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ดีมีจุดเริ่มต้นมาจากพลเมืองที่ดี” พระสงฆ์ถือว่าเป็นพลเมืองของประเทศชาติ และของโลก ซึ่งหลักการในพระพุทธศาสนาเอื้อต่อแนวทางในการพัฒนาดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นหลักสังคหัตถุธรรม หลักสุจริตธรรม หลักการวชิรธรรม หลักเมตตาธรรม และหลักสันติธรรม ในการพัฒนาพลเมืองอย่างรอบด้านจำเป็นต้องเปิดใจให้มีการพูดคุยและวิพากษ์วิจารณ์กลุ่มคนต่างๆ พระสงฆ์ควรพัฒนาทักษะในการสื่อสารทางการเมือง โดยเข้าใจวิธีการและกระบวนการสื่อสารทั้งระบบตามหลัก SMCR ประกอบด้วย ผู้ส่ง (Source) ข้อมูลข่าวสาร (Message) ช่องทางในการส่ง (Channel) และผู้รับ (Receiver) การเปิดใจ (Open Mind) รับฟังจากรัฐ ผู้นำ หรือนักการเมืองด้วยใจที่เป็นกุศล

เมื่อศึกษาวิเคราะห์ภายใต้กรอบของพระพุทธศาสนาจะพบประเด็นที่น่าสนใจว่า หลักการและแนวทางในการพัฒนาพลเมืองให้มีวิถีชีวิตตามวิถีประชาธิปไตยนั้นสอดคล้องกับหลักการและแนวทางที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญ เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เน้น และให้ความสำคัญต่อการพัฒนาพลเมืองของรัฐตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดย

(1) เน้นการพัฒนาพลเมืองในระดับรายที่เน้นความเสมอภาคโดยปฏิเสธระบบวรรณะ ที่ให้คุณค่าต่อมนุษย์ในเชิงคั่งอันสะท้อนถึงการปฏิบัติต่อกันอย่างไม่เท่าเทียมและไม่เที่ยงธรรม

(2) เน้นให้พลเมืองปฏิบัติตามหน้าที่ภายใต้บรรทัดฐานทางสังคมตามหลักทศ 6

(3) เน้นให้พลเมืองมีจิตสำนึกสาธารณะช่วยเหลือผู้อื่น โดยไม่ได้แบ่งแยกความยากคิมี

จนตามหลักสังคหัตถุ

(4) เน้นให้พลเมืองไม่เบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ในสังคมหลักศีล 5

(5) เน้นให้ประชาชนพึ่งพาตนเองไม่เป็นภาระของคนอื่นๆ ในสังคมตามหลักการตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน

(6) เน้นให้ประชาชนเคารพคนอื่นหรือสิ่งอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นระเบียบ กติกา หรือกฎหมายบ้านเมืองตามหลักการวชิรธรรม

พระมหาพรหม ฐมฺมหาโส (2558) ศึกษาเกี่ยวกับ “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาพลเมืองของรัฐตามระบอบประชาธิปไตย” พบว่า พระสงฆ์ควรทำหน้าที่เป็นแกนกลางของชุมชน เพื่อพัฒนาพลเมืองที่อาศัยอยู่ร่วมกันในชุมชนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นชุมชนชนบท หรือชุมชนเมือง เพราะชุมชนเป็นรากฐานที่สำคัญของสังคม บทบาทในลักษณะนี้เป็นบทบาทที่พระพุทธเจ้า และพระสาวกในสมัยพุทธกาล ได้พยายามที่จะทำหน้าที่ในการเข้าไปพัฒนาชุมชนผ่านคำสอน คือ หลักของศีล 5 หลักสังคหวัตถุ หลักทศ 6 หรือหลักทวารวาสธรรม ทำให้ผู้นำในรัฐต่าง ๆ สามารถบริหารจัดการพลเมืองได้ง่ายมากยิ่งขึ้น

จุดเด่นของชุมชนที่เอื้อต่อการเข้าไปสร้างบทบาทนี้ของพระสงฆ์คือ ชุมชนโดยทั่วไปอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม มีความเป็นพี่น้องสูง เป็นสังคมที่แคบช่วยเหลือกันทั่วถึง แต่ตัวแปรที่สำคัญที่จะทำให้พระสงฆ์ดำรงบทบาทนี้ได้ต้องมีประสิทธิภาพ คือ การเข้าใจมิติของการพัฒนาพลเมืองตามแบบวิถีประชาธิปไตย การเข้าใจมิติการเมืองการปกครองที่ซับซ้อน เพราะชุมชนต่างๆมีการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบ ทั้งในแง่มุมของผู้ใหญ่บ้านและองค์การบริหารส่วนตำบล การเข้าใจกลไกเหล่านี้จะมีผลต่อการเข้าไปทำหน้าที่ในการเชื่อมสมานกลุ่มคนในสังคมได้ทั่วถึงและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น คำว่า “คน” หรือ “ประชาชน” ในกรอบของระบอบประชาธิปไตย หมายถึง “พลเมือง” และระบอบนี้มีความเชื่อว่า ตัวแปรสำคัญที่จะทำให้ระบอบประชาธิปไตยได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ “ต้องพัฒนาพลเมือง” เพราะพลเมืองคือรากฐานของประชาธิปไตย ความเป็นพลเมืองของระบอบประชาธิปไตยจึงหมายถึง การเป็นสมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพ ควบคู่ไปกับความรับผิดชอบ และมีเสรีภาพควบคู่กับหน้าที่โดยมีความสามารถในการยอมรับความแตกต่างและความเคารพกติกาในการอยู่ร่วมกัน พร้อมทั้งมีส่วนร่วมต่อความเป็นไปและแก้ไขปัญหของสังคมของตนเอง การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยของไทยให้ยั่งยืนนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาพลเมืองให้รับกับวิถีประชาธิปไตย โดยการพัฒนาลักษณะที่สำคัญของพลเมือง เช่น การมีจิตสำนึกสาธารณะต่อส่วนรวม การเคารพความแตกต่าง กฎกติกา กฎหมาย และกฎเกณฑ์ของสังคม และการใช้แนวทางสันติวิธีในการจัดการความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม พระพุทธศาสนาจึงควรเป็นทางเลือกที่สำคัญประการหนึ่งในการที่เข้ามาช่วยรัฐเพื่อเสริมแรงการพัฒนาพลเมืองโดยเริ่มต้นจาก “คนดี” ไปสู่ “การเป็นพลเมืองที่ดี” ทั้งนี้พระพุทธศาสนามีจุดเด่นที่สำคัญในฐานะมีหลักการ และแนวทางที่เอื้อต่อการพัฒนาพลเมือง เช่น หลักศีล 5 หลักทศ 6 และหลักสังคหวัตถุ พระสงฆ์ในฐานะเป็นพลเมืองของรัฐจำเป็นต้องเข้ามาร่วมมือกับรัฐในการอธิบาย การตีความหลักการเหล่านี้ไปสู่ภาคปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม และนำหลักการเหล่านั้น ไปร่วมพัฒนาพลเมืองเมืองในชุมชนต่างๆ ให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขตาม

หลักการที่พระพุทธเจ้าทรงย้ำว่า “พัฒนาประโยชน์ตน ประโยชน์ของญาติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์ของชาวโลก”

สรุป พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักการและวิธีปฏิบัติซึ่งเน้นการพัฒนาพลเมืองไม่ว่าพลเมืองนั้นจะอยู่ในระบอบใดก็ตาม พระพุทธศาสนาไม่ได้เน้นที่ตัวระบอบ หากแต่เน้นพัฒนาคนที่อยู่ในระบอบ การพัฒนาพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย หลักการที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนาย่อมสามารถที่จะเป็นฐานสำคัญในการนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาพลเมืองให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายใต้ระบอบนี้ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ดำเนินบทบาทที่สำคัญเพื่อเชื่อมต่อกับชุมชน ไม่ว่าจะเป็นชุมชนในชนบท ชุมชนเมือง อันเป็นรากฐานที่สำคัญของประเทศ

จริยา จตุพร (2554) ศึกษาเกี่ยวกับ บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน: กรณีศึกษาบทบาทและหน้าที่ของพระมหาไพเราะ วิฑิตสิโล,ดร. (ภุชญา) พบว่า พระสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีบทบาทหน้าที่ทั้งทางโลกทางธรรม ซึ่งควรค่าอย่างยิ่งแก่การศึกษา เพื่อให้บุคคลทั่วไปได้ทราบว่า พระสงฆ์มิใช่มีบทบาทและหน้าที่เฉพาะพิธีกรรมทางศาสนาเพียงอย่างเดียว ตามความเข้าใจของคนส่วนใหญ่ ในขณะที่พระสงฆ์ต้องประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัย ท่านยังมีความสามารถในการเป็นผู้นำด้านการบริหาร การช่วยเหลือสังคมเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก พระราชาไชยาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทรงมีวิสัยทัศน์อันยาวไกล พระองค์ต้องการให้พระพุทธศาสนารุ่งเรืองถาวร จึงได้ทรงวางแผนให้พระสงฆ์มีบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา บำรุงส่งเสริมการศึกษาของชาติ พระองค์ได้มอบหมายให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจในการบริหารและปกครองพระสงฆ์ จนถึงระดับสูงสุดและให้การบำรุงการศึกษาแก่พระสงฆ์ ทำให้พระสงฆ์มีบทบาทและหน้าที่เกี่ยวข้องกับ บ้าน วัด โรงเรียนหรือรัฐบาล (บ-ว-ร) จนถึงปัจจุบัน จะเห็นว่า ในยุคข้อมูลข่าวสารและการค้าไร้พรมแดน เทคโนโลยีอันทันสมัยได้เข้ามา มีบทบาทอย่างมาก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีบทกระทบต่อสังคมไทยในทุกๆด้าน พระสงฆ์ไทยจึงต้องมีการศึกษาสูงขึ้นเพื่อให้ทันสมัยต่อสังคมยุคใหม่และต้องมีบทบาทอย่างกว้างขวางในการช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมมากขึ้น

พระสงฆ์ยังต้องนำพุทธวิธีต่างๆของพระพุทธศาสนาไปใช้ในการบริหาร การอำนวยความสะดวก การประชาสัมพันธ์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหา บ้าน วัด โรงเรียน เป็นผู้ให้ด้วยศิลปะในการให้ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี การใช้หลักธรรม(สังคหวัตถุ 4) เพื่อครองใจคน การประสานสามัคคีในหมู่ชนเพื่อให้เกิดความรักความสามัคคีกัน พระสงฆ์จะต้องสามารถ ครองตน ครองคน ครองงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พระมหาไพเราะ วิฑิตสิโล,ดร.(ภุชญา) เป็นพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่างๆทั้งบทบาทและหน้าที่การงานเพื่อสังคม และการงานของพระสงฆ์ได้

เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นด้าน การปกครอง การศาสนศึกษา การสาธารณสุข การสังคมสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระมหาไพเราะ จิตสีโล,ดร.(กฤษณา) มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบในฐานะผู้บริหาร ท่านมีหลักการในการครองตน ครองคน ครองงาน กับ การสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ด้วยการใช้หลักธรรมของการมีมนุษยสัมพันธ์ ใช้เทคโนโลยี และพุทธโฆโลยี ที่ทันสมัย ทันทต่อเหตุการณ์แสดงให้เห็นถึงความโดดเด่นของท่านในด้านความเป็นผู้บริหารที่ประพฤติดนเป็นแบบอย่างที่ดี ท่านใช้เทคนิคการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง เป็นปัจจัยส่งเสริมสนับสนุนในการปฏิบัติงานในบทบาทและหน้าที่ที่ประสบผลสำเร็จอย่างคิยง สามารถนำไปเป็นแบบอย่างหรือประยุกต์ใช้ในการทำงานของพระสงฆ์ในปัจจุบัน ในเชิงบูรณาการ การจัดการศึกษาพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรคณะสงฆ์โดยใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนากิจการคณะสงฆ์และมหาวิทยาลัยสงฆ์ สร้างระบบเครือข่ายทั่วโลกเพื่อดำรงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป

วัฒนา สิมมา (2554) ศึกษาเกี่ยวกับ บทบาทพระสงฆ์กับการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย: กรณีศึกษาในจังหวัดกระบี่ พบว่า (1) พระสงฆ์ในจังหวัดกระบี่ มีความรู้ ความเข้าใจด้านพระพุทธศาสนาอย่างดีและเข้าใจการเมืองในระบอบประชาธิปไตยพอสมควร พระสงฆ์มีบทบาทในการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยค่อนข้างจำกัดหรืออยู่ในขอบเขตตามพระธรรมวินัยกำหนด แต่ก็พบว่ามีพระสงฆ์หลายรูปที่มีบทบาททางอ้อมในการเผยแพร่แนวคิดและความรู้เกี่ยวกับการเมืองแบบประชาธิปไตยต่อประชาชน เช่น การเทศนา การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ เป็นต้น (2) ปัญหาและอุปสรรคในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยก็คือ การถูกวิจารณ์ถึงความเหมาะสมของพระสงฆ์ที่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมือง โดยเฉพาะการสนับสนุนนักการเมืองท้องถิ่นในพื้นที่ที่ได้รับการเลือกตั้ง และมีพระสงฆ์บางรูปไม่ต้องการเข้าไปเกี่ยวข้องกับทางการเมืองมากนัก รวมถึงพระสงฆ์ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง (3) เระสมาคมควรมีแนวทางในการออกกระเบียบปฏิบัติในการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ให้มีการส่งเสริมประชาธิปไตย พระสงฆ์ควรปรับวิธีการให้ความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยผ่านกลุ่มตัวแทนนักเรียน และการเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้กับหน่วยงานและองค์กรต่างๆ

บทบาทของพระสงฆ์ในการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในจังหวัดกระบี่นั้น แม้พระสงฆ์จะมีความรู้ความเข้าใจทางการเมือง แต่ไม่สามารถที่จะแสดงความรู้ออกมาทางพฤติกรรมภายนอกได้ เพราะเป็นการผิดพระธรรมวินัย แต่สิ่งที่พระสงฆ์ในจังหวัดกระบี่ทำได้ และกลายเป็นศูนย์รวมด้านจิตใจของคนในจังหวัดกระบี่ก็คือ การเป็นผู้นำในการ

อนุรักษ์พัฒนาสิ่งแวดล้อม การเข้าร่วมเวทีประชาคมของตำบล หมู่บ้าน เพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาตำบล หรือการเข้าร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ออกให้ความรู้เรื่องของการเมือง เช่น ร่วมมือกับสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดกระบี่ในการจัดอบรมนักการเมืองท้องถิ่น ร่วมมือกับเรือนจำจังหวัดกระบี่ ในการอบรมสั่งสอน นักโทษ ร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในกิจกรรมต่างๆของชุมชน เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตของคนชุมชน ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และการพูดคุยกับชุมชนในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ

ในการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้พบว่า ยังไม่มีงานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาทวัดโดยตรง แต่จะเป็นบทบาทของพระสงฆ์ที่มีส่วนในการพัฒนาและส่งเสริมประชาธิปไตยในภาคพลเมือง และในด้านวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นพื้นฐานที่นำไปสู่การเข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น โดยนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่สอดคล้องมาเป็นหลักการพัฒนาคณะและชุมชนให้เกิดการมีส่วนร่วม โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและเสริมสร้างประชาธิปไตยในท้องถิ่นให้คนในท้องถิ่นรู้ถึงปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นกับชุมชนของตนและร่วมด้วยช่วยกันแก้ปัญหา ร่วมกันระหว่างวัดกับคนในท้องถิ่นต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น: กรณีศึกษาตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง มีการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างวิจัยด้วยการพูดคุย การสัมภาษณ์ (Interview) การบันทึกเสียงร่วมกับการจดบันทึกข้อมูลไปพร้อมกัน และการบันทึกภาพ โดยมีวิธีการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรวิจัย การวิจัยนี้จะศึกษาจากพระสงฆ์และประชากรที่อยู่ภายในวัดคลองแจ้งและประชากรในพื้นที่ตำบลสะตอน โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) พระสงฆ์และประชากรภายในวัด จำนวน 5 คน และ 2) กลุ่มผู้นำชุมชนและประชาชนทั่วไป จำนวน 8 คน โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

1.2.1 พระสงฆ์และประชากรภายในวัด ได้แก่ รองเจ้าอาวาสวัดคลองแจ้ง จำนวน 1 องค์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดคลองแจ้ง จำนวน 1 องค์ กรรมการวัดจำนวน 1 คน ผู้รักษาเขตที่อยู่ประจำทั้งหญิง-ชายจำนวน 2 คน รวมทั้งหมด จำนวน 5 คน

1.2.2 กลุ่มผู้นำชุมชนและประชาชนทั่วไป ได้แก่ นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลสะตอน จำนวน 1 คน ผู้ใหญ่บ้านทรัพย์สมบูรณ์ 1 คน ตำรวจ จำนวน 1 คน ผู้อำนวยการ โรงเรียน จำนวน 1 คน ประชาชนทั่วไป จำนวน 3 คน รวมทั้งหมด 8 คน

ตารางที่ 3.1 แสดงตัวอย่างกลุ่มวิจัย

พระสงฆ์และประชากรภายในวัด	จำนวน (รูป/คน)	กลุ่มผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไป	จำนวน (คน)
พระอาจารย์วิชัย ภาสจิตโต (รองเจ้าอาวาสวัดคลองแจง)	1	นาย ไบสี เทวโลก (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสะตอน)	1
พระอาจารย์สมประสงค์ วัฒนสุโก (ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดคลองแจง)	1	นายรังสรรค์ ทองเต็ม (ผู้ใหญ่บ้านทรัพย์สมบูรณ์)	1
ค.ต. บุญธรรม สุระขันธุ์ (กรรมการ-ไวยาวัจกรวัด คนที่ 1)	1	ร.ต.อ. ไสว สายธิไซ (ร้อยเวรสถานีตำรวจสะตอน)	1
พรหมจารีณี กาลฎา สุนทร (ประธานฝ่ายหญิงวัดคลองแจง)	1	อาจารย์คณัย ชาติศรี (ผู้อำนวยการโรงเรียนสตรีวิทย์ อุปถัมภ์ 2)	1
นายคุณาลัย แสงทิพย์ (บุคลากรวัด)	1	ประชาชนทั่วไป ได้แก่ 1) อาจารย์ ธิติมา หรั่งบุญลือ 2) นาย ปรีชา ศรีรัตน์ 3) นาง สุรีรัตน์ แสนทวิสุข 4) นาง ชญานิจ ชนะบุตร	4
รวมทั้งสิ้น 13 คน/รูป			

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการรวบรวมแนวคิดทฤษฎีมาสร้างกรอบแนวคิดที่เชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยเน้นเนื้อหาตามประเด็นการศึกษาวิจัยที่ได้กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งกลุ่มตัวอย่าง

สามารถแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ ได้อย่างอิสระในประเด็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย เพื่อให้ได้คำตอบจากการสัมภาษณ์ที่ ครบถ้วน สมบูรณ์ ในการศึกษาวิจัยได้มากยิ่งขึ้น

แบบสัมภาษณ์มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดที่มุ่งหาคำตอบเกี่ยวกับบทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น โดยให้แสดงความคิดเห็นว่ามีบทบาทอย่างไร วัดและประชาชนในชุมชนมีแนวทางร่วมกันไปแบบไหนซึ่งจะทำให้การเสริมสร้างประชาธิปไตยเกิดขึ้นกับท้องถิ่น อีกทั้งมีปัญหาและอุปสรรคและแนวทางแก้ไขอย่างไร เพื่อให้ประชาธิปไตยท้องถิ่นที่มั่นคงเข้มแข็งเกิดขึ้นกับท้องถิ่นของตน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

3.1 ประเภทของข้อมูล ข้อมูลในการศึกษาวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ตามแหล่งที่มา

3.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ พระสงฆ์และประชาชนที่อยู่ในวัดและผู้นำชุมชนและประชาชนทั่วไป โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในประเด็นที่กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์

3.1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ ได้จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ รวมถึงได้จากการค้นคว้าจากสื่อออนไลน์ เช่น อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

3.2 ขั้นตอนในการรวบรวมข้อมูล

3.2.1 จัดทำแบบสัมภาษณ์ (Interview) สำหรับพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ประชาชน ทั้งไปทั้งในวัดและนอกวัด ว่ามีบทบาทต่อการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น เสร็จแล้ว

3.2.2 ส่งแบบสัมภาษณ์ ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาทำการตรวจสอบความถูกต้อง และครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมดก่อนนำไปใช้สัมภาษณ์

3.2.3 ทำการสัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไปที่อยู่ในวัดและนอกวัด โดยทำการบันทึกเทปการสัมภาษณ์ ถึงบทบาทวัดกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น

3.2.4 นำเทปที่บันทึกไว้มาถอดเทปและจัดพิมพ์ เพื่อความเข้าใจและทำให้การทำงานรวดเร็วยิ่งขึ้น โดยการบันทึกเอาไว้ตอนบันทึกเสียงเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจับประเด็นเนื้อหา หลังจากถอดเทปเสร็จก็จัดเรียงข้อมูลที่บันทึกไว้เป็นรายบุคคลสำหรับการสัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไปทั้งในวัดและนอกวัด ตามลำดับ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้ศึกษาทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมจากการค้นคว้าเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ที่เสร็จเรียบร้อยแล้วมาดำเนินการวิเคราะห์ ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

4.1 จัดลำดับ และเรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ แยกประเภทข้อมูล ตามวัน เวลา สถานที่ และบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยยึดหลักตามประเด็นเนื้อหาของข้อมูลที่กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์

4.2 ตรวจสอบข้อมูล ว่าข้อมูลเพียงพอ ครอบคลุม สามารถตอบปัญหาการวิจัยตามวัตถุประสงค์

4.3 ดำเนินการเขียนบรรยายผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) อย่างเป็นทางการเป็นผลตามประเด็นวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อให้เห็นบทบาทที่ชัดเจน ควบคู่กับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นให้เกิดแก่ประชาชนในตำบลสะตอ อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่อง “บทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น : กรณีศึกษา ตำบลสะตอง อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี” ผู้ศึกษาได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บข้อมูล คือ จากการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ร่วม

ผลการศึกษาข้อมูล ผู้ศึกษาสามารถนำข้อมูลที่ได้อามาแจกแจงและจัดเป็นหมวดหมู่ตามขอบเขตและกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง

ตอนที่ 2 ความรู้ความเข้าใจในด้านพุทธศาสนาและการเมืองการปกครองท้องถิ่น

ตอนที่ 3 บทบาทของวัดที่มีพระสงฆ์ดำเนินการแทนกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น

ตอนที่ 4 ปัญหา อุปสรรคและแนวทางแก้ไข หรือ ข้อเสนอแนะบทบาทวัดกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง สามารถแบ่งกลุ่มตัวอย่างได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

- 1) กลุ่มที่อยู่ภายในวัดซึ่งประกอบด้วย พระสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกา
- 2) กลุ่มที่อยู่ภายนอกวัดซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชนและประชาชนทั่วไป

กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่อยู่ภายในวัดซึ่งประกอบด้วย พระสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกา ที่อาศัยอยู่ภายในวัด คือ รองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดคลองแจ้ง ประธานพรหมจารีณี ไวยาวัจกรวัดคลองแจ้ง ดังนี้

- 1) พระอาจารย์ ดร.วิญญู hausjitto รองเจ้าอาวาสวัดคลองแจ้ง (วัดเขาแจ้งเบง)

อายุ 48 ปี ระยะคลองพรรษา 27 พรรษา การศึกษาทางธรรม “นักธรรมเอก” การศึกษาทางโลก “ระดับปริญญาตรี”

2) พระสมประสงค์ วัฒนสุโข ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดคลองแจง (วัดเขาแจงเบง) อายุ 43 ปี ระยะเวลาครองพรหม การศึกษาทางธรรม “นักธรรมเอก”การศึกษาทางโลก “ระดับปริญญาตรี”

3) นางสาว กาลฎา สุนทร ประธานพรหมจารีณั้วัดคลองแจง (วัดเขาแจงเบง) อายุ 47 ปี การศึกษาทางธรรม “นักธรรมตรี” การศึกษาทางโลก “ระดับปริญญาโท”

4) ค.ต.บุญธรรม สุระจันทร์ ไวยาวัจกรวัดคลองแจง (วัดเขาแจงเบง) อายุ 65 ปี การศึกษาระดับปริญญาตรี อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่อยู่ภายนอกวัดซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชนและประชาชนทั่วไป

1) นายใบสี เทวโลก นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลสะตอน อายุ 62 ปี การศึกษาระดับปริญญาตรี

2) นายปรีชา ตรีรัตน์ รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสะตอน อายุ 52 ปี การศึกษาระดับปริญญาตรี

3) นายรังสรรค์ ทองเต็ม ผู้ใหญ่บ้านทรัพย์สมบูรณ์ อายุ 43 ปี การศึกษาระดับปริญญาตรี อาชีพ ทำสวน

4) นางนวลจันทร์ เขมะศิริ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านทรัพย์สมบูรณ์ อายุ 49 ปี การศึกษาม. 6 อาชีพ ค้าขาย

5) นายคณัย ชาติศิริ ผู้อำนวยการโรงเรียนสตรีวิทยอุปถัมภ์ 2 อายุ 43 ปี การศึกษาระดับปริญญาโท อาชีพ รับราชการครู

6) ร.ต.อ. ไสว สายธิไชย พนักงานสอบสวนสถานีตำรวจตำบลสะตอน อายุ 49 ปี การศึกษาระดับปริญญาตรี อาชีพ รับราชการ

7) นางธิติมา หรั่งบุญลือ การศึกษาระดับปริญญาตรี อายุ 66 ปี อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

8) นางชญาณีจ ชนะบุตร ประธานแม่บ้านสตรีอาสา อายุ 45 ปี การศึกษาระดับอุดมศึกษา อาชีพ เกษตร

9) นาย คุณาลัย แสงทิตย์ การศึกษาระดับปริญญาตรี อายุ 60 ปี อาชีพ เกษตร

ตอนที่ 2 ความรู้ความเข้าใจในด้านพุทธศาสนาและการเมืองการปกครองท้องถิ่น

2.1 ความรู้ความเข้าใจในด้านพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการเป็นคนดีเพื่อพัฒนาผู้การเป็นพลเมืองที่ดี

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนานั้นมีมากมาย กว้างขวาง ครอบคลุมที่สามารถนำไปส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีตามหลักประชาธิปไตย ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจด้านพุทธศาสนาเป็นอย่างดี และพบว่าหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าทรงให้สิทธิและเสรีภาพแก่บุคคลเสมอกัน ทั้งยังให้ทุกคนตระหนักว่า คนทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกับบุคคลอื่นอันเป็นพื้นฐานตามหลักการเป็นพลเมืองดี ในด้านการทำทุกอย่างด้วยการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพิงจายภายนอกที่ไม่จำเป็นออกไป พุทธศาสนาให้สิทธิแก่ทุกคนเท่าเทียมกันในการกระทำความดีและเป็นคนดีหรือกระทำความชั่วและเป็นคนชั่ว จากหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเหล่านี้ล้วนส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนเป็นพลเมืองดีที่พร้อมรองรับการเป็นประชาธิปไตยทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

2.1.1. หลักคำสอนที่ส่งเสริมการเป็นคนดี ทั้งในฐานะของ

- ปัจเจกบุคคล
- สมาชิกของสังคม
- สมาชิกของชุมชน
- สมาชิกของรัฐ
- ผู้ปกครองรัฐ

2.1.2. หลักคำสอนที่ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อน้ำที่

2.1.3. หลักคำสอนที่ส่งเสริมความมีเหตุผล

2.1.4. หลักคำสอนที่ส่งเสริมให้ถือหลักการสำคัญกว่าการยึดติดตัวบุคคล

2.1.5. หลักคำสอนที่ส่งเสริมความอดทน

2.1.6. หลักคำสอนที่ส่งเสริมการรับฟังผู้อื่น

ซึ่งมีรายละเอียดของหลักคำสอนแต่ละประเด็นดังนี้

2.1.1. หลักคำสอนที่ส่งเสริมการเป็นคนดี

ในระบอบการปกครองประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นระดับชาติหรือแบบท้องถิ่น การเป็นพลเมืองดีมีความสำคัญอย่างมาก ทั้งในฐานะของปัจเจกบุคคล สมาชิกของสังคม สมาชิกของชุมชน สมาชิกของรัฐ และการเป็นผู้ปกครองของประเทศ ดังนั้นการจะเป็นคนดีที่พร้อมจะเป็นพลเมืองดีจึงต้องอาศัยหลักธรรมทางศาสนาเป็นตัวขัดเกลา จากการสัมภาษณ์ทุกท่านต่างมีความคิดเห็นตรงกันว่า รากฐานสำคัญของประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นระดับประเทศหรือระดับท้องถิ่น การเป็นพลเมืองดีและผู้ปกครองเป็นคนดี สิ่งเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อระบอบประชาธิปไตย ทั้งแบบมีส่วนร่วมและแบบตัวแทน การมีหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักชี้แนวทางการดำเนินชีวิต ส่งเสริมให้เป็นคนมีคุณธรรม มีสติปัญญา เป็นคนรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้ว่าสิ่งไหนที่ควรทำและไม่ควรทำ รู้รักสามัคคี การนำเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนามาเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการเมืองการปกครองทุกรูปแบบ ทุกระบบ ทุกสังคม ทุกภาคส่วน การปกครอง การเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์ตามความเป็นจริงจึงเป็นสาเหตุนำไปสู่การเข้าใจในธรรมชาติขององค์ประกอบการเป็นมนุษย์ได้เป็นอย่างดี

หลักเบื้องต้นของการเป็นประชาธิปไตย คือการเป็นพลเมืองดี ทุกคนต้องมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ มีอิสรภาพในการที่จะเลือกบุคคลใดเข้าไปเป็นตัวแทนของตัวเองก็ได้ ไม่ขายสิทธิ์ขายเสียงให้ใคร ถ้าใครเอาเงินหรือเอาของมาให้ เพื่อต้องการให้เราไปลงคะแนนเสียงให้เราต้องรู้เท่าทันว่า นั่นเป็นการดูถูกเรา เราเป็นคนโง่เง่าแต่คุณ ไม่มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เขาอยากจูงเราไปในทิศทางใดก็ได้ ถ้าเห็นว่าใครมาทำกับเราในลักษณะดังกล่าว ก็ให้ถือว่าเป็นการเหยียบย่ำเกียรติศักดิ์ศรีของเรา

ถ้าประชาชนมีจิตสำนึกได้แบบนี้ แสดงให้เห็นว่าวิญญูณของความเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงได้เกิดขึ้นแล้ว แต่ถ้าหากเรายังมองเห็นสินจ้างรางวัลของนักการเมืองว่ามีค่ามากกว่าศักดิ์ศรีของตัวเอง ตัวเองก็ยังไม่รู้คุณค่าของตัวเอง จะรู้จักประชาธิปไตยได้อย่างไร เพราะการเป็นประชาธิปไตยทุกคนต้องรู้จักคุณค่าและศักดิ์ศรีของตัวเอง เห็นศักดิ์ศรีของตัวเองเป็นสิ่งมีค่า เมื่อรู้ได้เช่นนี้การซื้อเสียงขายสิทธิ์ก็จะไม่เกิดขึ้น เมื่อการเลือกตั้งไม่มีการซื้อสิทธิ์ขายเสียง การเลือกตั้งก็จะเป็นไปในทางบริสุทธิ์ยุติธรรม และมีความโปร่งใสมากขึ้น แต่มิได้หมายความว่าประชาธิปไตยสมบูรณ์แล้วองค์ประกอบส่วนอื่นๆยังมีอยู่อีกมาก

โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณธรรมของประชาธิปไตยเป็นสิ่งสำคัญมาก ที่ว่าสำคัญ เพราะว่าคุณธรรมเป็นหัวใจของประชาธิปไตยที่ทำให้สมาชิกในสังคมเป็นพลเมืองดี ถ้าประชาธิปไตยขาดคุณธรรมอย่างเด็ดแล้ว ประชาธิปไตยก็ไม่ใช่ประชาธิปไตย ก็จะกลายเป็นประชาธิปไตยจอมปลอม การที่นักการเมืองเอาประชาธิปไตยจอมปลอมไปประกาศให้ประชาชนเข้าใจ ก็เท่ากับว่าเป็นการหลอกลวงประชาชนให้หลงประเด็น ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะว่าทำให้ประชาชนหลงใหลกับประชาธิปไตยจอมปลอม

ก่อนที่เราจะเข้าใจคุณธรรมของประชาธิปไตยเราควรศึกษาและทำความเข้าใจกับคำว่า “ประชา” เสียก่อน เพราะคำว่า “ประชา” ในที่นี้หมายถึงทุกคน ไม่ได้หมายถึงบุคคลใดกลุ่มหนึ่งหรือคณะใดคณะหนึ่ง อย่างที่คนทั่วไปเข้าใจ แต่หมายถึงคนทุกคน เมื่อเราเข้าใจคำว่าประชา แล้วเราจะเข้าใจคุณธรรมของประชาธิปไตยได้อย่างไร คำตอบก็คือเราต้องรักษาศีล 5 ให้เข้าใจเสียก่อน ว่าศีล 5 มีลักษณะอย่างไร มีคุณค่าต่อชีวิตและสังคมอย่างไร ที่ต้องศึกษาศีล 5 ให้เข้าใจเพราะศีล 5 คือคุณธรรมของประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

ศีล 5 คือ

ศีลข้อที่ 1 ห้ามไม่ให้ฆ่าสัตว์และเบียดเบียนสัตว์ หมายถึง สิ่งที่มีชีวิตทุกชนิด หากเราจะถามว่ามีใครบ้างต้องการให้คนอื่นฆ่าตัวเอง เบียดเบียนตัวเอง คำตอบคือไม่มี

ศีลข้อที่ 2 ห้ามไม่ให้ลักขโมยทรัพย์สินสมบัติของคนอื่น มีใครบ้างต้องการอยาก让别人ลักขโมยสมบัติของตัวเอง คำตอบคือไม่มี

ศีลข้อที่ 3 ห้ามไม่ให้ล่วงละเมิดในสิทธิ์เสรีภาพคนรักของคนอื่น มีใครบ้างต้องการให้คนอื่นมาล่วงละเมิดในคนรักของตัวเอง คำตอบคือไม่มี

ศีลข้อที่ 4 ห้ามไม่ให้โกหกหลอกลวงคนอื่น จะหลอกลวงด้วยตนเองหรือใช้ให้คนอื่นหลอกลวงก็ตาม มีใครบ้างต้องการให้คนอื่นหลอกลวงตัวเอง คำตอบคือไม่มี

ศีลข้อที่ 5 ห้ามไม่ให้เสพของมีนเมา ซึ่งเป็นฐานที่ตั้งแห่งความไม่ประมาท ทำให้ขาดสติ ไม่สามารถที่จะประคับประคองตัวเองให้ดำรงมั่นอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม เมื่อสติหักห้ามและคุ้มครองจิตตัวเองไม่ได้ ก็ทำให้เป็นคนเสียจริตผิมนุญย์ หากจะมีคนถามว่ามีใครบ้างต้องการเป็นคนบ้าไปเสียจริตผิมนุญย์ คำตอบคือไม่มี

ศีล 5 เป็นคุณธรรมของประชาธิปไตยอย่างไร ใครจะรู้ว่าศีล 5 ดีหรือไม่อย่างไร แต่ทุกคนก็ชอบศีล 5 ด้วยกันทั้งนั้น แต่จะชอบโดยไม่รู้ตัวเท่านั้นเอง ศีล 5 เป็นคุณธรรมของประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เพราะเป็นคุณเป็นประโยชน์แก่ทุกคน ศีล 5 จึงเป็นการทรงไว้ซึ่งความยุติธรรมแก่สังคมอีกด้วยจะไม่มีความยุติธรรมใดในโลกเสมอเหมือนกับศีล

หากจะอธิบายเพื่อทบทวนให้เข้าใจได้ง่ายและชัดเจน การที่ประชาชนมีความเข้าใจในหลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมให้เป็นพลเมืองดี สิ่งที่เป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้สังคมมีความสงบสุขร่มเย็น ก็คือ ความยุติธรรม ซึ่งเป็นคุณธรรมของประชาธิปไตย สิ่งที่เป็นคุณธรรมของประชาธิปไตย ก็คือ หลักเบญจศีล เบญจธรรม ซึ่งก็คือหลักธรรมในทางพุทธศาสนา นั่นเอง

ซึ่งมีความสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์จากพระสงฆ์และประชาชน ดังคำสัมภาษณ์ ดังนี้

พระสมุห์ดร.วิษณุ หาสจิตโต ให้สัมภาษณ์ว่า “...พระพุทธศาสนากับการเมืองการปกครองท้องถิ่นมีความสำคัญ เพราะพระพุทธศาสนานั้น มีหลักศีลธรรม มีหลักจริยธรรม ในการสั่งสอนประชุมชนให้เป็นพลเมืองดี และชุมชนนั้นๆมีศีลธรรมอยู่กับจิตใจ เพราะพระธรรมท่านสอนไม่ให้เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ถ้าทุกคนทุกท่านมีศีลธรรมแล้ว กฎหมายบ้านเมืองก็ไม่จำเป็น โดยเฉพาะศีล 5 1) ท่านไม่ให้เบียดเบียนซึ่งกันและกัน 2) ไม่ให้ลักขโมยของกันและกัน 3) ไม่ให้ละเมิดคนรักของกันและกัน 4) ไม่ให้พูดปดให้พูดแต่คำจริง 5) ให้เป็นคนมีสติ เมื่อทุกคนมีสติ ประพฤติปฏิบัติในทางที่ตรงตาม ทุกท่านมีศีลธรรม ควบคุมจิตใจตนเองได้แล้ว สังคมก็จะมีแต่ความสงบสุข ร่มเย็น ศีล 5 จึงถือได้ว่าเป็นหลักพื้นฐาน สำคัญต่อการดำเนินชีวิต และหลักประชาธิปไตยเบื้องต้นของคนทุกคนเพื่อเป็นพื้นฐานของการเป็นพลเมืองดี รวมถึงการอยู่กัน ในสังคมทุกระดับ ฉะนั้นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงมีความสำคัญต่อท้องถิ่น ต่อสังคม...” (พระสมุห์ดร.วิษณุ หาสจิตโต สัมภาษณ์เมื่อ 12 พฤษภาคม 2564)

“... หลักธรรมทางพุทธศาสนามีความสำคัญอย่างมาก ถ้าคนในชุมชนไม่มีการเคารพ กฎเกณฑ์ของสังคม เคารพหลักประชาธิปไตย ก็ทำให้ชุมชนนั้นไม่เข้มแข็ง ประชาธิปไตยในแง่ของ อารมณ์นั้น ก็คือ คนในชุมชนรู้จักปกครองตนเอง ปกครองจิตใจตนเอง โดยนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ให้รู้จักผิดชอบชั่วดี เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม ไม่เบียดเบียนกันและกัน ดำรงอยู่ใน ศีล 5 ก็จะทำให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง...” (พระสมณะสงฆ์ วัฒนสุโข สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2564)

“...ศีล 5 เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้เป็นคนดี เป็นหลักพื้นฐานของการดำเนินชีวิต และเป็นหลักประชาธิปไตยมากที่สุดที่ทุกคนต้องปฏิบัติตาม หลักศีล 5 ก็เปรียบเสมือนกฎหมาย บ้านเมืองที่บัญญัติไว้และปฏิบัติตาม ดังนั้นในชุมชน หรือสังคมใดนำหลักศีล 5 ไปใช้ ย่อมทำให้ สังคมและชุมชนนั้นๆมีแต่ความยุติธรรม เกิดความสงบสุข ร่มเย็นไม่เกิดความวุ่นวาย มีความรักใคร่ปรองดอง มีความสามัคคี เป็นชุมชนที่พึ่งพาอาศัยกันและกัน เป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์แบบอย่างแท้จริง...” (นางสาวกมลภา สุนทร สัมภาษณ์ 14 พฤษภาคม 2564)

“...การที่ประชาชนนำหลักศีล 5 ไปเป็นข้อปฏิบัติ เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต ประพฤติปฏิบัติตาม ทำให้การอยู่ร่วมกันมีแต่ความสงบสุขร่มเย็น หลักประชาธิปไตย จากที่ได้ศึกษามา ประชาธิปไตย คือ การถือความคิดเห็นของประชาชนเป็นสำคัญ การที่คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความเสมอภาค มีเสรีภาพ โดยไม่มีการเบียดเบียนคนอื่น ไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อน นั่นแหละคือเป็นหลักประชาธิปไตยอย่างแท้จริง สังคมไม่วุ่นวายเมื่อสังคมนั้นๆ หรือชุมชนท้องถิ่นนั้นๆมีศีล 5 เป็นผู้นำทางชีวิต...” (นายคุณาลัย แสงทิพย์ สัมภาษณ์ 18 พฤษภาคม 2564)

“... ศีล 5 คือศีลสำหรับปูพื้นฐานคนที่พร้อมจะเป็นปัจเจกชนที่รองรับประชาธิปไตย การนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาผสมผสานกัน เพื่ออบรมสั่งสอนประชาชนทั่วไป และหน่วยงานต่างๆ ในชุมชนได้มารับฟังการอบรมในวาระต่างๆ ก็ดี หรือแม้กระทั่งเด็กๆ ที่เข้ามาอยู่วัดในช่วงปิดเทอมก็ดี การนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาอบรมสั่งสอนก็เพื่อพัฒนาจิตใจของบุคคลในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็งมั่นคง...” (อาจารย์ธิดิมา ทรัพย์บุญเหลือ สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2564)

สรุปหลักธรรมคำสอนที่ส่งเสริมให้เป็นคนดี อันเป็นพื้นฐานของการเป็นพลเมืองดีคือ ศีล 5 ที่เป็นคุณธรรมของประชาธิปไตยและเป็นหลักธรรมเบื้องต้นในการพัฒนาจิตใจของบุคคลทั้งหลาย ใครจะรู้ว่าศีล 5 ดีหรือไม่คืออย่างไรแต่ทุกคนก็ชอบศีล 5 ด้วยกันทั้งนั้น แต่จะชอบโดยไม่รู้ตัว ศีล 5 เป็นคุณเป็นประโยชน์ แก่ทุกคน ศีล 5 จึงทรงไว้ซึ่งความยุติธรรมแก่สังคม ไม่มีความยุติธรรมใดเสมอเหมือนกับศีล ทุกสังคมทุกท้องถิ่นไม่ว่าจะอยู่ในระดับใด การอยู่สงบสุขร่มเย็น มีสิทธิเสรีภาพ มีเสมอภาคเท่าเทียมกัน ย่อมเป็นสังคมที่ทุกคนใฝ่ฝันถึง ประชาธิปไตยจะเป็นประชาธิปไตยได้ ทุกคนต้องเข้าใจในบทบาทของการเป็นพลเมืองของตนเป็นอย่างดีและเคารพต่อความเท่าเทียมความเสมอภาคซึ่งกันและกัน ประชาธิปไตยแต่ละชุมชนท้องถิ่นใดจะเกิดมีมากน้อยได้เท่าไรก็ให้พิจารณาจากหลักศีล 5

2.1.2. หลักคำสอนที่ส่งเสริมความรับผิดชอบในหน้าที่

หัวใจสำคัญประการหนึ่งของพลเมืองดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตย คือ ปัจเจกบุคคลนั้น พึงมีสิทธิเสรีภาพควบคู่กันไปกับความรับผิดชอบในหน้าที่ ทั้งต่อตัวเองและผู้อื่น ในเรื่องความรับผิดชอบ ในหน้าที่มีหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่แสดงไว้อย่างชัดเจน และครอบคลุมถึงความสัมพันธ์ของคนกับคนในทุกมิติ ในหลักคำสอนเรื่องทิส 6

หลักธรรมในทิส 6 แสดงถึงบทบาทหน้าที่ระหว่างตนเองต่อคนรอบข้าง ซึ่งมนุษย์แต่ละคนจะมีความสัมพันธ์กับคนรอบข้าง ซึ่งมีสถานะแตกต่างกัน จำแนกออกได้เป็น 6 กลุ่มเหมือนทิสทั้ง 6 ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) **ทิศเบื้องหน้า** (ปรัตถิมทิศ) คือ ทิศตะวันออก ได้แก่ มารดาบิดาเพราะเป็นผู้มีอุปการะแก่เรามาก่อน

หน้าที่ของบิดามารดาต่อบุตร มีอยู่ 5 ประการ คือ

- ห้ามปรามจากความชั่ว
- ให้ตั้งอยู่ในความดี
- ให้ศึกษาศิลปวิทยา
- หาคุ้มครองที่สมควรให้
- มอบทรัพย์สมบัติให้โอกาสอันควร

ส่วนหน้าที่ของบุตรที่มีต่อบิดามารดามีอยู่ 5 ประการ

- ท่านเลี้ยงมาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ
- ช่วยทำการงานของท่าน
- ดำรงวงศ์สกุล
- ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความทนายาท
- เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

2) **ทิศเบื้องขวา** (ทักษิณทิศ) คือ ทิศใต้ ได้แก่ ครูอาจารย์เพราะเป็นทักษิณชนุคคลควรแก่การบูชาคุณ

หน้าที่ของครูอาจารย์ต่อศิษย์ มีดังต่อไปนี้

- ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี
- สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
- สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง
- ยกย่องให้ปรากฏในหมู่คณะ
- ช่วยคุ้มครองเป็นที่พึ่งพำนักในทิศทั้งหลาย

หน้าที่ของศิษย์ที่พึงปฏิบัติต่อครูอาจารย์ มีดังนี้

- ลูกศิษย์รับ
- เข้าไปหาเพื่อบำรุงคอยรับใช้ ปรีกษา ชักถาม และรับคำแนะนำ เป็นต้น
- ใฝ่ใจเรียน คือ มีใจรัก เรียนด้วยศรัทธา และรู้จักฟังให้เกิดปัญญา
- ประนินบัติ
- เรียนศิลปวิทยาด้วยความเคารพ คือ เอาจริงเอาจัง ถือเป็นกิจสำคัญ

3) **ทิศเบื้องหลัง** (ปัจฉิมทิศ) คือ ทิศตะวันตก ได้แก่ บุตร ภรรยา เพราะติดตามเป็นกำลังสนับสนุนอยู่ข้างหลัง

หน้าที่ของสามีที่พึงปฏิบัติต่อภรรยา มีดังนี้

- ยกย่องให้เกียรติสมกับฐานะที่เป็นภรรยา
- ไม่ดูหมิ่น ดูแคลน
- ไม่นอกใจ
- มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้าน
- หาเครื่องประดับมาให้เป็นของขวัญตามโอกาส

หน้าที่ของภรรยาที่พึงปฏิบัติต่อสามี มีดังต่อไปนี้

- จัดงานบ้าน ให้เรียบร้อย
- สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี
- ไม่นอกใจ
- รักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้
- ขยันไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง

4) **ทิสเบื่องซ้าย** (อุตตริทิส) คือ ทิสเหนือ ได้แก่มิตรสหาย เพราะเป็นผู้ช่วยให้ข้ามพ้นอุปสรรคภัยอันตราย และเป็นกำลังสนับสนุน ให้บรรลุความสำเร็จ

หน้าที่ของตัวเราต่อมิตรสหาย มีดังต่อไปนี้

- เผื่อแผ่แบ่งปัน
- พุดจามีน้ำใจ
- ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
- มีตนเสมอ ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน
- ซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน

หน้าที่ของมิตรสหายต่อตัวเรา มีดังต่อไปนี้

- เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาป้องกัน
- เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สมบัติของเพื่อน
- ในคราวมีภัย เป็นที่พึ่งได้
- ไม่ละทิ้งในยามทุกข์ยาก
- นับถือตลอดถึงวงศ์ญาติของมิตร

5) **ทิสเบื่องล่าง** (เหตุฐิมทิส) ได้แก่ คนรับใช้และคนงาน เพราะเป็นผู้ช่วยทำการงานต่างๆ เป็นฐานกำลังให้

หน้าที่ของนายจ้างที่พึงปฏิบัติต่อลูกจ้าง มีดังต่อไปนี้

- จัดการงานให้ทำตามความเหมาะสมกับกำลังความสามารถ

- ให้คำจ้างรางวัลสมควรแก่งานและความเป็นอยู่
 - จัดสวัสดิการ มีช่วยรักษาพยาบาลในยามเจ็บไข้ เป็นต้น
 - ได้ของแปลกๆพิเศษมา ก็แบ่งปันให้
 - ให้มีวันหยุดและพักผ่อนหย่อนใจตามโอกาสอันควร
- หน้าที่ของลูกจ้างที่พึงปฏิบัติต่อนายจ้าง มีดังต่อไปนี้

- เริ่มทำงานก่อนนาย
- เลิกงานที่หลังนาย
- ถือเอาแต่ของที่นายให้
- ทำการงานให้เรียบร้อยและดียิ่งขึ้น
- นำเกียรติคุณของนายไปเผยแพร่

หน้าที่ของสมณะ มีดังต่อไปนี้

- ห้ามปรามจากความชั่ว
- ให้ตั้งอยู่ในความดี
- อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
- ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
- ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง
- บอกทางสวรรค์ คือ ความสุขความเจริญให้

หน้าที่ของคฤหัสถ์ที่พึงปฏิบัติต่อสมณะ มีดังต่อไปนี้

- จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา
- จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา
- จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา
- ต้อนรับด้วยความเต็มใจ
- อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย 4

การเกิดและมีขึ้นของกลุ่มคนที่จะพัฒนาจนเติบโตเป็นกลุ่มคน สังคมและพัฒนาเป็นประเทศชาติได้นั้นต้องประกอบขึ้นจากคนหลายๆส่วน และในแต่ละส่วนล้วนมีหน้าที่ความรับผิดชอบที่แตกต่างกันออกไป การหยิบยกเอาหลักทศทั้ง 6 ซึ่งเป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนา มากล่าวนั้น เพื่อต้องการให้เห็นว่าการที่บุคคลที่จะก่อเกิดความสำนึกรับผิดชอบในหน้าที่ของตนอันเป็นพื้นฐานของการเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยได้นั้น ต้องเริ่มต้นจากส่วนเล็กๆไปก่อน คือ หน้าที่ที่ปัจเจกบุคคลพึงมีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น คือ ทศ 6 ดังกล่าวมา ถ้าพ่อแม่ ครู บุตร ภรรยา สามี เพื่อน เจ้านายคนรับใช้ และพระภิกษุ ทุกคนในสังคมล้วนมีหน้าที่เป็นของตน ต่าง

ปฏิบัติหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ ก็จะเป็นวิถีชีวิตประชาธิปไตย ทั้งแบบโดยตรงและโดยอ้อม ที่ก่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมที่ดีต่อตัวเองและสังคมโดยส่วนร่วม ไม่ว่าจะในระดับประเทศหรือระดับท้องถิ่น ซึ่งมีความสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของพระสงฆ์และประชาชน ดังคำสัมภาษณ์ ดังนี้

ร.ต.อ.ไสว สายธิไชย ให้สัมภาษณ์ว่า “... ทุกคนล้วนต้องการอิสรเสรีภาพ สามารถทำอะไรก็ได้โดยไม่ต้องเคารพสิทธิของผู้อื่น หากบุคคลไม่เข้าใจประชาธิปไตย ย่อมจะสร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น นั่นคือไม่เคารพสิทธิของผู้อื่น จึงควรให้ความรู้แก่สังคม องค์ประกอบของประชาธิปไตยมี 5 ประการ คือ 1) หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน 2) หลักเสรีภาพ 3) หลักความเสมอภาค 4) หลักนิติธรรม 5) หลักเสียงข้างมาก ควบคู่กับการเคารพสิทธิเสียงข้างน้อย...” (ร.ต.อ.ไสว สายธิไชย สัมภาษณ์ 11 พฤษภาคม 2564)

“...การเอาหลักธรรมเป็นตัวเชื่อมโยงโดยใช้หลัก บวร บ้าน วัด โรงเรียน เป็นการพึ่งพาอาศัยกันโดยวัดเป็นศูนย์กลาง เป็นศูนย์กลางจิต ให้มีความรักความสามัคคีกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมในด้านต่างๆซึ่งเป็นการปูพื้นฐานนำไปสู่กระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น ปลุกฝังให้รู้จักหน้าที่ของตน ยิ่งทางวัดมีโครงการสวดมนต์วันศุกร์ด้วยแล้วเท่ากับเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน เป็นการพบปะทำกิจกรรมกลมเกลียวจิตใจของคนในท้องถิ่น มีการแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็น ต่อกันในด้านต่างๆ มีการปรึกษาหารือกันสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นกุญแจนำทางเบื้องต้นของคนในชุมชนเพื่อพัฒนาสู่การเป็นประชาธิปไตยต่อไปทั้งระดับท้องถิ่นสู่ระดับประเทศ...” (นายปรีชา ตรีรัตน์ สัมภาษณ์ 10 พฤษภาคม 2564)

“...คนทุกคนเกิดมาล้วนมีหน้าที่มาตั้งแต่เกิด การที่เอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาครอบคลุมจิตใจ จึงเป็นการบ่มเพาะสิ่งที่ทำให้เราทุกคนเห็นชัดเจนขึ้นว่าสิ่งใดที่เป็นประโยชน์ และสิ่งใดที่ทำลายประโยชน์ทั้งต่อตนเองและส่วนรวม ประชาธิปไตยก็เหมือนกัน ประชาธิปไตยที่ดีควรคำนึงถึงหน้าที่มากกว่าคำนึงถึงสิทธิ์ ชุมชนท้องถิ่นเป็นชุมชนที่ต่างคนต่างย้ายถิ่นฐานมาอยู่รวมกันสิ่งสำคัญที่จะปกครองได้ก็คือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ครูบาอาจารย์นำมาอบรมสั่งสอนให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสาธารณะอย่างที่เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน คือ ศาลาพุทธมณฑล หมู่บ้าน ศูนย์เด็กเล็ก โรงเรียน การให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนทุกเดือน และอุปถัมภ์หน่วยงานของภาครัฐต่างๆในท้องถิ่น นับได้ว่า การขับเคลื่อนของชาวบ้านและชุมชนท้องถิ่นแฉะนี้มีหลักสำคัญคือ วัดคลองแจรง เป็นผู้ขับเคลื่อนโดยตรงและโดยอ้อม ทำให้ประชาชนในละแวกนี้เข้าใจในหลักการ และหน้าที่ของตนเองได้เป็นอย่างดีในระดับหนึ่ง...” (อาจารย์ธิดิมา ทรัพย์บุญลือ สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2564)

“... การเสริมสร้างประชาธิปไตยควรมีการปลูกฝังให้กับคนทุกเพศทุกวัยเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม การเสริมสร้างประชาธิปไตยมีความสำคัญมากกับผู้คนในชุมชน รู้จักบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนในการร่วมกันพัฒนาชุมชน สอนให้รู้จักการวางตัวเป็นกลาง ประพฤติปฏิบัติชอบ สอดคล้องและช่วยเสริมให้ประชาธิปไตย ดำเนินการไปตามวิถีของประชาธิปไตย โดยใช้หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นผู้ชี้แนะทางปัญญา...” (นายคณัย ชาดิศรี สัมภาษณ์ 14 พฤษภาคม 2564)

สรุปการที่ประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้ในทุกสังคมทุกท้องถิ่น ทุกคนล้วนต้องเข้าใจในหน้าที่และบทบาทของตนที่พึงกระทำตามหลักธรรมทศทั้ง 6 ที่เป็นการปูพื้นฐานของความสำนึกรับผิดชอบในหน้าที่ของตนที่พึงปฏิบัติอันจะก้าวไปสู่การสำนึกรับผิดชอบในหน้าที่ที่เติบโตต่อไป การปลูกฝังอบรมจิตใจให้รู้จักเหตุและผล แยกแยะสิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ สิ่งใดที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมประเทศชาติ เป็นเจ้าของชีวิตตนเองไม่อยู่ใต้การครองงำหรือความอุปถัมภ์ของใครและใช้สิทธิโดยมีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิผู้อื่นไม่ใช้สิทธิของตนไปละเมิดสิทธิของใคร ซึ่งสิ่งที่ได้กล่าวมานั้นล้วนเป็นหลักการของการเป็นพลเมืองดีของระบอบประชาธิปไตยและสอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนทางศาสนาคือสิ่งที่เกื้อกูลและเป็นประโยชน์ต่อตนเองและทุกคนในชุมชนร่วมถึงระดับประเทศมากที่สุด

2.1.3. หลักคำสอนที่ส่งเสริมความมีเหตุผล

ประชาธิปไตยไม่ว่าจะระดับประเทศหรือท้องถิ่นสิ่งที่พึงมีและต้องนำมาใช้เป็นแนวทางหลักคือ การมีเหตุผล การปกครองในระบอบประชาธิปไตยไม่เพียงแต่จะต้องมีกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญที่กำหนดรูปแบบ หรือ ระบบ ที่ใช้ในการปกครอง สิ่งที่สำคัญไม่น้อยไปกว่ากันก็คือ คน หรือ ประชาชน ผู้ซึ่งเป็นเจ้าของประเทศ การใช้เหตุผลในการตัดสินใจปัญหาจึงเป็นสิ่งสำคัญ หัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา อันได้แก่ “หลักอริยสัจสี่” ที่ประกอบด้วยทุกข์ สมุทัย นิโรจ และ มรรค สอนให้เข้าถึงความจริงแท้ของชีวิต ที่ว่าเมื่อเกิดทุกข์ก็ต้องหาสาเหตุของทุกข์ให้ได้ เมื่อค้นพบสาเหตุแห่งทุกข์ให้ได้ เมื่อค้นพบสาเหตุแห่งทุกข์แล้วก็มีระดับทุกข์เป็นเป้าหมายสุดท้าย เราจึงต้องพยายามค้นพบวิธีดับทุกข์ให้ได้ เพื่อนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการบรรลุถึงความดับทุกข์ แบ่งออกเป็น 4 ประการ ดังนี้

1. **ทุกข์** คือ ความจริงว่าด้วยเรื่องทุกข์ คนทุกคนต่างก็เคยพบเจอกับความทุกข์หรือประสบปัญหาต่างๆที่เป็นสภาวะที่ยากที่จะทนได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง การเกิด แก่ เจ็บตาย การประสบกับสิ่งไม่สมหวังต่างๆ ล้วนก่อให้เกิดทุกข์ เมื่อเกิดขึ้นแล้วเป็นสิ่งที่ควรกำหนดรู้

2. **สมุทัย** คือ ความจริงว่าด้วยเหตุแห่งทุกข์ ความทุกข์หรือปัญหาที่เกิดขึ้นย่อมเกิดจากสาเหตุบางอย่าง ดังพุทธคำรัสว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนั้นจึงมี เพราะสิ่งนี้เกิด สิ่งนั้นจึงเกิดสาเหตุของความทุกข์นั้น คือ ความอยากที่เกินพอดี เมื่อเรามีทุกข์จึงควรมองหาสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ เพื่อหาหนทางในการดับทุกข์

3. **นิโรจ** คือ ความจริงว่าด้วยความดับทุกข์ กล่าวคือ ความทุกข์เมื่อเกิดขึ้นได้ก็ดับได้ เมื่อความทุกข์เกิดจากสาเหตุใดก็ย่อมดับได้ด้วยสาเหตุนั้น เราสามารถจะแก้ไขได้ไม่ช้าก็เร็ว และอยู่ที่ว่ามีความตั้งใจที่จะแก้ไขหรือไม่

4. **มรรค** คือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ หรือหมดปัญหาต่างๆ โดยสิ้นเชิง มีองค์ประกอบ 8 ประการได้แก่

- 1) เห็นชอบ คือ เห็นสิ่งต่างๆตามที่เป็นจริง
- 2) ดำริชอบ คือ ไม่ลุ่มหลงมัวเมากับความสุทางกายไม่พยายาพและไม่คิดทำร้ายผู้อื่น
- 3) เจรจาชอบ คือ การไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ และไม่พูดเพื่อเจ้า
- 4) กระทำชอบ คือ ไม่ทำลายชีวิต ไม่ลักขโมย ไม่ประพฤติทางกาม
- 5) เลี้ยงชีวิตชอบ คือ การทำมาหากินด้วยอาชีพที่สุจริต ไม่คดโกง ไม่หลอหลวง ไม่ทำกิจการที่ไม่ชอบเป็นผลให้ทำร้ายคนอื่น
- 6) พยายามชอบ คือ ป้องกันความชั่วไม่ให้เกิดขึ้น ความพยายามที่จะกำจัดความชั่วให้หมดไป พยายามสร้างคุณดีที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น และพยายามรักษาคุณดีที่มีอยู่แล้วให้คงอยู่ตลอดไป
- 7) ระลึกชอบ คือ ความหลงไม่ลืม รู้ตัวเสมอ มองสิ่งต่างๆตามความเป็นจริง
- 8) ตั้งจิตชอบ คือ การที่สามารถตั้งจิตใจให้จดจ่อกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้นานๆ

การที่ประเทศไทยปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย คุณสมบัติของความเป็นพลเมืองอีกอย่างหนึ่งคือ เคารพความแตกต่าง ประชาธิปไตยจึงให้เสรีภาพและยอมรับความหลากหลายของประชาชน ความแตกต่างนั้นนำมาซึ่งความแตกแยก หลักธรรมเรื่องอริยสัจ 4 ถือว่าเป็นหลักการที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่าง สรุปลงได้ในอริยสัจทั้งหมด ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ไม่ว่าจะในด้านใดๆ ไม่ว่าจะอยู่ในการเมืองการปกครองในระดับประเทศหรือในระดับท้องถิ่นถ้ารู้ถึงสาเหตุและแก้ไขได้ตรงจุดตรงประเด็น ปัญหาก็สามารถแก้ไขได้หรือ ผ่อนหนักให้เป็นเบาได้ในระดับหนึ่งไม่มากก็น้อย พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องยอมรับและเคารพความแตกต่างของกันและกันเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ ด้วยการ ใช้หลักเหตุและผลเป็นตัว

ชี้นำและไม่ใช้ความรุนแรงเป็นตัวตัดสินปัญหา ซึ่งมีความสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของพระสงฆ์ และประชาชนดังกล่าว คำสัมภาษณ์ ดังนี้

ค.ต.บุญธรรม สุระขันธุ์ ให้สัมภาษณ์ ว่า “...หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้คนรู้จักเหตุรู้จักผล รู้ว่าสิ่งไหนควรทำและไม่ควรทำ เป็นการส่งเสริมประชาธิปไตยที่ ทางหนึ่ง การเมืองท้องถิ่นจะพัฒนาที่ต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ถ้าชุมชนใดเอา หลักธรรมนี้ไปใช้ก็จะเกิดความสงบสุขแก่ชุมชน ความคิดเห็นอะไรก็ต้องอาศัยหลักธรรม...” (ค.ต. บุญธรรม สุระขันธุ์ สัมภาษณ์ 14 พฤษภาคม 2564)

“... การใช้วินัยทางพระพุทธศาสนาเป็นต้นแบบ โดยใช้หลักการและเหตุผลในการ มีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นเนื่องจากประชาธิปไตยเป็นการรวบรวมความคิดเห็นของชาวบ้าน หรือบุคคลในชุมชน ให้เกิดความเคารพในระเบียบ กฎหมายให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีการยอมรับในความคิดเห็นของผู้อื่น มีการตัดสินใจในส่วนรวม โดยการใช้การลงมติเสียงส่วนใหญ่ การแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุและผลต่อชุมชน...” (นายรังสรรค์ ทองเต็ม สัมภาษณ์ 11 พฤษภาคม 2564)

“...การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็งและมีความเป็นประชาธิปไตย หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นปัจจัยที่สำคัญในด้านกล่อมเกล่าให้เกิดความเข้าใจในหลักการ และเหตุผล จึงส่งผลในชุมชนมีความรักความสามัคคี ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชน เปิด โอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีเสรีภาพในทางความคิดและยอมรับเหตุผลอันเป็น ประโยชน์ของตนและส่วนรวม...” (นางนวลจันทร์ เขมะศิริ สัมภาษณ์ 20 พฤษภาคม 2564)

“...สติ และปัญญา คือ คำสอนที่พึงมีในการนำมาใช้ในการปกครองท้องถิ่น ถ้าทุกคนมีสติและปัญญาในการใช้ชีวิต ทุกหลักการที่ทำให้เราไขว่ไขว่ก็ไม่นำพาเราไปในทางที่ไม่ถูกต้อง ได้ ไม่ใช่แต่ใช้ได้กับตัวเองแต่ยังรวมถึงการใช้ชีวิตในชุมชน ที่มีประชาธิปไตยที่เป็นตัวกำหนด ทิศทางของสังคมและประเทศชาติ ถ้าเรามีสติและปัญญาเป็นตัวควบคุมจิตใจ แยกแยะสิ่งใดควรทำ ควรทำได้ การซื้อเสียงขายสิทธิ์ก็จะไม่เกิดขึ้น...” (นางชญาณีจ ชนะบุตร สัมภาษณ์ 6 พฤษภาคม 2564)

สรุป ความเป็นพลเมืองดีมีความสำคัญต่อชุมชนในสังคมและประเทศชาติ การ เคารพความแตกต่าง ความเห็นต่างใดล้วนอาศัย หลักอริยสัจ 4 เป็นผู้ช่วยชี้นำทาง การไว้ซึ่งเหตุและ ผล เป็นแบบแผนการใช้ชีวิต ประชาธิปไตยที่ควรจะเป็นจะเกิดขึ้นได้อย่างไร การขาดสติไตร่ตรอง หลงมัวเมาไปกับสิ่งล่อลวง ของบุคคลที่หวังเข้ามาครอบงำผลประโยชน์ในชุมชนท้องถิ่น ท้องถิ่น นั้นๆจะเกิดความเข้มแข็งได้อย่างไร ความสงบสุขร่มเย็นของชุมชนจะหาได้จากที่ไหน ดังนั้น คำ สอนและหลักธรรมจะเป็นตัวชี้วัดได้เป็นอย่างดี

2.1.4. หลักคำสอนที่ส่งเสริมให้ถือหลักการสำคัญกว่ายึดติดตัวบุคคล

ลักษณะทางวัฒนธรรมของสังคมไทย ในการตัดสินใจเลือกกระหว่างหลักการกับตัวบุคคล เช่นเดียวกัน ศาสตราจารย์ ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ได้ให้ความเห็นในประเด็นนี้ไว้ว่าสังคมไทยเป็นสังคมระบบอุปถัมภ์ ในระบบการผลิตแบบเกษตรที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างนายผู้ให้อุปถัมภ์ กับบ่าวผู้อยู่ในอุปถัมภ์ที่ต้องพึ่งพา ความพึ่งพาหรือความพึ่งพิงนี้เอง ทำให้ความสัมพันธ์ส่วนตัวต้องตอบแทนกันและเมื่อต้องตอบแทนกัน ความสัมพันธ์ส่วนตัว จึงอยู่เหนือหลักการ เหตุผล และกฎหมาย หลักพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับ หลักการมากกว่า ตัวบุคคล พระพุทธเจ้าทรงสอนมิให้สาวกยึดพระองค์ หากแต่ให้ยึดพระธรรมเป็นหลัก และแนวทางปฏิบัติ ในการดำเนินชีวิตก็เช่นกัน มิให้ยึดในสิ่งอื่นๆ เช่น ทรัพย์สิน เงินทอง ลาภยศ สรรเสริญ หากแต่ให้ยึดพระธรรมเป็นแนวทาง นั่นคือ หลักธรรมาธิปไตย

ความหมายของธรรมาธิปไตย

หลักธรรมาธิปไตย คือ การยึดถือหลักการ หลักเหตุผล หลักความจริง ความถูกต้อง ความเป็นธรรมเป็นประมาณในการบริหารจัดการต่างๆ จะทำอะไรก็ยึดถือหลัก ละเว้นการยึดถือตนและกระเสเสียดคนส่วนใหญ่ที่ไม่เป็นธรรมไม่ถูกรธรรม

“พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ถือธรรมะคือความถูกต้องตามเหตุผลเป็นประมาณ ที่เรียกว่าธรรมาธิปไตย ไม่สอนให้ถือตนเองเป็นใหญ่หลักคำสอนเรื่องผู้เห็นธรรมชื่อว่า เห็นพระพุทธเจ้า”

หลักธรรมาธิปไตยไม่ใช่ระบอบการปกครอง แต่เป็นรูปแบบวิธีการปกครองตามแนวทางพระพุทธศาสนา ที่ยึดหลักความถูกต้องตามความเป็นจริง แต่นำมาปรับประยุกต์ใช้ในการบริหารและการปกครอง และยังช่วยสนับสนุนการตัดสินใจในการปกครองทุกระบอบ โดยมีเป้าหมายที่สำคัญสูงสุดเพื่อให้การบริหารการปกครองนั้นเป็นประโยชน์สุขต่อประชาชนส่วนใหญ่ คำว่า “ธรรมาธิปไตย” มีนักวิชาการ ได้ให้ความหมายไว้ในแง่มุมต่างๆว่า “ธรรมาธิปไตย” คือ การถือธรรมเป็นใหญ่ การถือความถูกต้องเป็นหลัก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) ซึ่งยึดถือหลักการ หลักเหตุผล หลักความจริง ความถูกต้อง ความเป็นธรรมเป็นประมาณ ในการบริหารจัดการต่างๆ คือจะทำอะไรก็ยึดถือธรรมเป็นหลักละเว้นการยึดถือตนและกระเสเสียดคนส่วนใหญ่ที่ไม่ถูกต้องไม่เป็นธรรม (พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต), 2547) การยึดธรรมหรือความถูกต้องชอบธรรม ความยุติธรรม ความเหมาะสมความควรเป็นใหญ่จัดเป็น “ธรรมาธิปไตย” ซึ่งอาจเรียกว่า “หลักการ” ก็คงพอได้ (ชานินทร์ กรชัยวิเชียร, 2518) ดังนั้น “ธรรมาธิปไตย คือ ระบบการตัดสินใจที่ยึดเอาธรรมะ คือ ความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม และประโยชน์สุขของประชาชนเป็นใหญ่ ถ้าเราเอาหลัก

ธรรมาธิปไตยนี้มาเป็นหลักในการตัดสินใจในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยก็จะกลายเป็น “สัมมิกประชาธิปไตย” หรือประชาธิปไตยในครรลองของธรรมะ

นอกจากนี้แล้ว ในหลักธรรมจักรวรรดิวัตร ข้อหนึ่งก็เน้นที่ธรรมาธิปไตย คือ ธรรมเป็นใหญ่ คือ ยึดถือความจริง ความถูกต้อง ความดีงามเหตุผล หลักการ กฎกติกาที่ชอบธรรม เป็นบรรทัดฐาน เคารพธรรม เคารพธรรม นิยมธรรม ตั้งตนอยู่ในธรรม ประพฤติธรรมด้วยตนเอง

ซึ่งมีความสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของพระสงฆ์และประชาชนดังกล่าว สัมภาษณ์ ดังนี้

พระสมุห์ ดร.วิญญู หารจิตโตให้สัมภาษณ์ว่า “... ประชาธิปไตยทางพระพุทธศาสนานั้น หลังจากพระพุทธเจ้าได้เสด็จดับขันธปรินิพพานได้มอบหมายให้พระสงฆ์เป็นใหญ่ในกิจการงานทั้งปวง คือ ให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการดำเนินงานแทนพระองค์โดยพระองค์ไม่ได้จำกัดเฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง พระสงฆ์ก็ให้ถือพระธรรมวินัยเป็นหลักปฏิบัติ พระธรรมวินัยถ้าเปรียบกับทางโลกก็คือกฎหมายนั่นเอง เพราะพระธรรมก็คือคำสอน พระวินัยก็คือคำสั่ง คำสั่งทางพระวินัยก็เหมือนกฎหมายเป็นสิกขาบท สิกขาบทก็คือมาตราหนึ่งในทางโลก มีบทลงโทษสูงสุดจนถึงลดหลั่นลงมา พระพุทธองค์ไม่ได้ทรงสอนให้ยึดตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นหลัก แต่ให้ยึดหลักธรรมเป็นหลักในการดำเนินการ พระองค์ทรงสั่งสอนให้บุคคลมีความเสมอภาค มีความเท่าเทียมกันในการทำมาหากิน ไม่ได้ยกย่องบุคคลใดว่าต้องสูงส่งกว่าใคร โดยเห็นได้ชัดเจนจากการที่บุคคลใดก็ตามถ้าเข้ามาบวชในพุทธศาสนาแล้วต้องยกหัวโขนที่ประดับบนหัวลง ให้เคารพบุคคลที่ท่านบวชก่อนถึงแม้ว่าท่านนั้นจะเป็นนายกมาก่อนก็ตาม เพราะทุกคนมีความเสมอภาค มีเสรีภาพในการสร้างความคิดเหมือนกันหมด...” (พระสมุห์ ดร. วิญญู หารจิตโต สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2564)

“... พระพุทธองค์ทรงสอนให้บุคคลมีความรัก ความเคารพ มีความเสมอภาค มีความเท่าเทียมกัน ให้ยกย่องนับถือคนที่ความดี ไม่ทรงสอนให้ยึดติดกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ยอมรับทุกคนไม่ว่าจะอยู่แห่งหนตำบลใดก็ตาม ความเสมอภาคทั้งเพศหญิงชาย เด็ก ผู้ใหญ่ การศึกษาไม่ว่าสูงต่ำหรือมีฐานะร่ำรวยหรือยากด้อยจน ทุกคนย่อมได้รับสิทธิต่างๆเท่าเทียมกัน เพราะทุกคนมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และมีความสำคัญเหมือนกัน หลักการและคำสอนนี้มีมาแต่ครั้งพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน เพราะถ้าจิตสำนึกเรื่องความเสมอภาคขาดหายไปแล้ว หลักพื้นฐานสำคัญของประชาธิปไตยก็ไม่เกิดมีขึ้น...” (พระสมณะสงฆ์ วัฒนสุโข สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2564)

สรุป จากสถานการณ์การเมืองการปกครองในปัจจุบัน เกิดความไม่เป็นธรรมหลายด้าน ทั้งการเข้าสู่ตำแหน่งปกครองในระดับต่างๆ การออกกฎหมายบังคับใช้ที่ไม่ชอบด้วยเจตนารมณ์ของพลเมือง การตัดสินใจที่ความที่บิดเบือนหลักกฎหมาย ทำให้ผู้กระทำไม่ได้รับความเป็น

ธรรมตามข้อเท็จจริง ธรรมาธิปไตยเป็นแนวทางปกครองที่เน้นหลักความยุติธรรม ถือเป็นธรรมเป็นหลักในการปกครอง ยึดถือความถูกต้องชอบธรรมเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจ ไม่ละเมิดจรรยาบรรณ และได้มาวิธีที่ผิดกฎหมาย ยึดเป้าหมายการบริหารปกครองเพื่อประชาชนให้ได้รับสันติสุข มีสิทธิเสรีภาพ ทรานสพารภาพ ตามเจตนารมณ์ของพลเมืองต้องการ ส่งผลให้ระบบการเมืองมีการพัฒนาสูงขึ้น มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น การไม่ยึดติดกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นหลักการของระบอบประชาธิปไตยที่ชาวโลกยอมรับกันทั่วทุกคน พระพุทธเจ้าท่านทรงใช้หลักการนี้มานานหลายร้อยปี การให้ความเสมอภาค ให้ความเท่าเทียม ให้เสรีภาพ สิ่งต่างๆเหล่านี้ควรพึงเกิดให้ได้จริงกับประชาธิปไตย ดังนั้น การยึดติดบุคคล หรือการใช้ระบบอุปถัมภ์ไม่เกิดผลดีกับการพัฒนาประชาธิปไตยไม่ว่าจะเป็นระดับชุมชนท้องถิ่นหรือระดับประเทศ ผู้นำควรมีวิจ্ঞญาณตรึกตรองกับสิ่งเหล่านี้เป็นอันดับต้นๆ ประเทศจึงจะเกิดความก้าวหน้าเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริงได้สักที

2.1.5. หลักคำสอนที่ส่งเสริมความอดทน

ในสถานการณ์ปัจจุบันความต้องการของประชาชนที่มีต่อการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเพิ่มสูงขึ้น การเมืองภาคพลเมืองก็สูงขึ้นตามไปด้วย การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลังจากประชาชนในสังคมได้รวมตัวกันเข้าร่วมขับเคลื่อนกดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เป็นอำนาจทางการเมืองที่เป็นอิสระจากรัฐ จนเกิดการเมืองของพลเมืองที่มีการขยายตัวและทำงานในรูปแบบต่างๆ โดยไม่ต้องพึ่งพาอำนาจรัฐ การสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมไทยที่ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย ย่อมต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรมของสังคมไทย เพราะสังคมไทยโดยเฉพาะสังคมชุมชนท้องถิ่นที่มีการ โยกย้ายมาจากที่ต่างๆมารวมอยู่ ณ ที่แห่งเดียวกัน จึงกลายเป็น “พหุสังคม” จึงทำให้ความคิดเห็นอื่นๆและมีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งการอยู่ร่วมกันในลักษณะดังกล่าวจึงมีความจำเป็นที่ต้องใช้หลักขันติธรรม เป็นตัวกำกับเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในด้านต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาในด้านการเมืองอันจะนำพาความแตกแยกมาสู่ชุมชนท้องถิ่นได้

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนามากมาย ที่ส่งเสริมวิถีชีวิตแห่งความอดทน ทั้งในระดับของประชาชนและผู้ปกครองรัฐ ในส่วนของผู้ปกครองรัฐนั้น ได้กล่าวถึงไปแล้ว ในหลักทศพิธราชธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ส่งเสริมความอดทน การไม่โกรธ และการไม่ใช้ความรุนแรง ซึ่งเป็น 3 ใน 10 ข้อดังนี้ คือ

อีกโกธะ ถือเหตุผลไม่โกธธา คือ ไม่เกรี้ยวกราด ไม่วินิจฉัยความและกระทำ การด้วยอำนาจความโกรธ มีเมตตาประจําใจไว้ระงับความเคืองชุ่น วินิจฉัยความและการกระทำด้วย จิต อันสุขุมราบเรียบตามธรรม

อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน คือ ไม่หลงระเริงในอำนาจ ไม่บีบบั่น กดขี่ มีความ กรุณา ไม่หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชาราษฎร์ผู้ใด ด้วยอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง

ขันติ คือ อุดทนต่องานที่ตรากตรำ อุดทนต่อความเหนื่อยยาก ถึงจะลำบากกาย เหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ทอดอย ถึงจะถูกขู่ถูกหยันด้วยถ้อยคำเสียดสีถากถางอย่างไร ก็ไม่หมด กำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกิจบำเพ็ญโดยชอบธรรม

ในส่วนของประชาชนก็พึงน้อมนำหลักขันติ ซึ่งเป็นข้อหนึ่งในหลักฆราวาส ธรรม มาใช้ในการส่งเสริมวิถีแห่งความอดทน โดย หลักฆราวาสธรรม อันเป็นหลักธรรมสำหรับ การครองเรือน มีอยู่ 4 ประการ คือ

- 1) สัจจะ ความจริง คือ ซื่อสัตย์ต่อกัน จริงใจ จริงวาจา และจริงในการกระทำ
- 2) ทมะ ฝึกตน คือ รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่องข้อ ขัดแย้งปรับตัวปรับใจเข้าหากัน และปรับปรุงตนให้ดีขึ้นยิ่งขึ้นไป
- 3) ขันติ อุดทน คือ มีจิตใจเข้มแข็งหนักแน่น ไม่ท้อถอย ทนต่อความล่วงล้ำก้ำเกิน และร่วมกันอดทนต่อความเหนื่อยยากลำบากตรากตรำ ฝ่าฟันอุปสรรคไปด้วยกัน
- 4) จาคะ เสียสละ คือ มีน้ำใจ สามารถเสียสละความสุขสำราญ ความพอใจส่วน ตนเพื่อคู่ครองได้ เช่น อดหลับอดนอนพยาบาลกันในยามเจ็บไข้ เป็นต้น ตลอดจนมีจิตใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อญาติมิตรสหายของคู่ครอง ไม่ใจแคบ

ในส่วนของการใช้หลักขันติธรรมนี้ วัดคลองแจ้งได้ปลูกฝังในคนในชุมชน ท้องถิ่น ใช้หลักขันติธรรมเป็นตัวกำกับในการดำรงชีวิตและการตัดสินใจและยังส่งเสริมให้ใช้หลัก ขันติเพื่อเป็นการยุติปัญหาการโต้เถียงและการเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยในการประชุม หรือการลง ประชาพิจารณ์ในเรื่องของการเมือง และ การแก้ไขปัญหาต่างๆร่วมกัน เพื่อลดการใช้ความรุนแรง และกำลังในการแก้ปัญหา การที่ประชาชนและผู้ปกครอง นำ หลักขันติธรรม มาปฏิบัติกันอย่าง จริงจัง วิถีประชาธิปไตยจะจางงามเกิดในสังคมไทยอย่างแน่นอน ไม่ว่าจะในระดับประเทศและ ระดับท้องถิ่น

ซึ่งมีความสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของพระสงฆ์และประชาชนดังกล่าว สัมภาษณ์ ดังนี้

นางสาวกาลฎา สุนทรให้สัมภาษณ์ว่า “... การใช้สติกำกับจิตใจช่วยลดความรุนแรง มีความประณีประนอม มีความยับยั้งชั่งใจในการแก้ปัญหา ให้ความเคารพหลักความถูกต้อง และมีเหตุมีผล ให้ทุกคนแก้ไขปัญหอย่างมีสติและการดำเนินชีวิต ชุมชนมีความรักความสามัคคี เคารพในเหตุผลซึ่งกันและกันมีการไกล่เกลี่ยประนีประนอมในการทำงาน มีความเสียสละ มีจิตสำนึกรับผิดชอบในส่วนร่วม ชุมชนในท้องถิ่นจะเกิดความสงบสุขได้ ความขัดแย้งระหว่างชุมชนจะไม่เกิดความรุนแรงเพราะมีธรรมะกล่อมเกล้าจิตใจ ใช้สติ ปัญญา มีความอดทนต่อสิ่งยั่วๆต่างๆได้...” (นางสาวกาลฎา สุนทร สัมภาษณ์ 14 พฤษภาคม 2564)

“... ชุมชนท้องถิ่นเป็นชุมชนที่ขอความสงบสุข สิ่ง que ทุกคนในท้องถิ่นต้องการคือการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การไม่เบียดเบียนกัน การเสริมสร้างประชาธิปไตยก็ต้องอาศัยหลักธรรมข้อนี้เช่นกัน ถ้าประชาธิปไตยไม่เป็นธรรม กดขี่ข่มเหงทำให้เกิดความเกลียดชังก็ไม่มีประโยชน์อะไร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็คือ คนในชุมชนมีความคิดเห็นคล้ายกัน ถ้าทุกคนมีความคิดเห็นเป็นไปในทางที่ไม่ขัดแย้งสุดโต่งเกินไปพึงเหตุผล หาข้อยุติได้ผลเสียเป็นหลักแล้วละก็ ชุมชนก็เป็นชุมชนที่มีแต่ความร่วมมือเย็น หลักขันติธรรมจึงเป็นหลักที่สำคัญอย่างมาก...” (ด.ต.บุญธรรม สุระจันทร์ สัมภาษณ์ 14 พฤษภาคม 2564)

“... การทำงานเกี่ยวกับส่วนรวมต้องใช้ความอดทน อดกลั้น เป็นอย่างมาก เนื่องจากด้วยเราเป็นถึงผู้หลักผู้ใหญ่ฝ่ายบริหาร ต้องดูแลควบคุมทั้งบุคลากรในหน่วยงาน ทั้งต้องดูแลคนในชุมชน ต้องรองรับปัญหาทุกอย่างที่ถาโถมเข้ามา ถ้าเราไม่มีสติ เป็นตัวควบคุมจิตใจให้ขาดความอดทนแล้ว การตัดสินใจในการแก้ปัญหาต่างๆก็จะทำไปด้วยความขาดสติ ยับยั้งใจ การทำงานก็อาจทำให้เกิดความผิดพลาดได้ อันจะส่งผลเสียต่อองค์กร และชุมชนท้องถิ่นอีกด้วย...” (นายไบลี เทวโลก สัมภาษณ์ 29 พฤษภาคม 2564)

“... การทำงานท่ามกลางผู้คนมากหน้าหลายตา ทั้งต้องประสานงานกับหน่วยงานต่างๆสิ่งที่จำเป็นต้องมี คือ คำว่า อดทน และการมีสติ และปัญญา ไว้รองรับกับทุกๆ ปัญหาที่วิ่งเข้ามาหาเรา และอีกอย่างที่ว่าวิ่งเข้ามาก็คือ ผลประโยชน์ เมื่อสิ่งเหล่านี้วิ่งเข้ามาหาเราวิธีรองรับกับเหตุการณ์ต่างๆเหล่านี้ คือการมีสติ ปัญญาและความอดทนจึงจะสามารถแยกแยะสิ่งไหนดีไม่ดีออกไปได้ สิ่งสำคัญต้องคำนึงถึงส่วนรวมเป็นสิ่งสำคัญ...” (นาย รั้งสรรค์ ทองเต็ม สัมภาษณ์ 11 พฤษภาคม 2564)

สรุป ทุกๆ สังคมไม่ว่าระดับใด ความอดทน เป็นสิ่งที่ทุกคนพึงมี ยิ่งการเมืองภาคพลเมืองด้วยแล้ว ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค ในการแสดงออกในเรื่องการเมืองมากขึ้น การรวมกลุ่มกันในการเรียกร้องให้ได้รับประโยชน์ที่ตัวเองต้องการ หรือการรวมรวมกลุ่ม

เพื่อแสดงความคิดเห็นและการลงประชามติ ประชาพิจารณ์ และแรงกดดันต่างๆทางการเมืองที่แตก ขั้วอำนาจกัน สิ่งเหล่านี้ จึงต้องมีความอดทนและใช้ความอดทนอย่างมาก การนำหลักความอดทน มาใช้จึงเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อคนในสังคมขาดซึ่งความอดทนแล้ว สังคมนั้นๆก็จะมีแต่ความรุนแรง ใช้ แต่กำลังเข้าหักหาญกัน เออะอะอะไรก็ใช้แต่กำลัง เมื่อเป็นเช่นนี้ สังคมก็ขาดซึ่งกฎระเบียบ ความ โปร่งดอง การพึ่งพากันและกันก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ กลายเป็นสังคมและชุมชนไร้ระเบียบ และมี แต่ความขัดแย้งใช้แต่กำลังเข้าทำกัน ขาดสติใคร่ตรง เมื่อเป็นเช่นนี้ การเมืองภาคพลเมืองก็ไม่ สามารถเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์การเสริมสร้างประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้อย่างไร

2.1.6. หลักคำสอนที่ส่งเสริมการรับฟังผู้อื่น

ในสังคมประชาธิปไตยในปัจจุบันที่การเมืองภาคพลเมืองมีบทบาทและมึ ความสำคัญไม่ว่าจะระดับประเทศหรือระดับท้องถิ่น ต่างให้ความสำคัญกับเสรีภาพของการ แสดงออก ในรูปแบบต่างๆ แต่สิ่งที่มีควบคู่กันไปในนั้นก็คือ การสร้างอุปนิสัยในการรับฟังคนอื่น เพราะประชาธิปไตย ไม่ใช่การสื่อสารทางเดียว แต่เป็นการสื่อสารสองทาง (Two Ways Communication) ทั้งในแนวราบและแนวตั้ง ซึ่งก็คือต้องมีกรรับฟังซึ่งกันและกันระหว่างประชาชน ด้วยกัน และการรับฟังซึ่งกันและกัน ระหว่างผู้ปกครองรัฐกับประชาชน

ยิ่งปัจจุบัน การขับเคลื่อนระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ไปสู่แบบมึ ส่วนร่วมมากขึ้นทุกระดับชั้น ทั้งระดับประเทศ และระดับท้องถิ่น สิ่งทีสะท้อนถึงความเป็น ประชาธิปไตย ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการเลือกตั้งแบบตัวแทนเข้าไปบริหารประเทศเพียงอย่างเดียว แต่ หมายถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบความเป็นพลเมือง การที่รัฐและผู้นำประเทศต้อง รับฟังเสียงของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้ นั่นก็คือการทำ “ประชาพิจารณ์” (Public Hearing) การมีอิสระทางความคิดและสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเท่าเทียมกัน ไม่ ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น รวมทั้งสมาชิกในสังคมยอมรับฟัง เคารพต่อความคิดเห็น และพฤติกรรมกรถกเถียงที่เกิดขึ้นของฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย การรับฟังผู้อื่น นี้จึงเป็นวิถีประชาธิปไตย

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา มีหลักธรรมคำสอนที่ส่งเสริมให้เรา ตระหนักถึงความสำคัญของการรับฟังผู้อื่น ซึ่งมีทั้งการรับฟังที่ช่วยส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้ และรับ ฟังในฐานะของผู้ปกครองรัฐ

การรับฟังที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ มีปรากฏอยู่ในหลักคำสอนทาง พระพุทธศาสนา อาทิ

หลักคุณิธรรม ซึ่งเป็นหลักการสร้างความเจริญงอกงามแห่งปัญญา หลักคุณิธรรมมีหัวข้อธรรมทั้งหมดสี่ข้อ ในหัวข้อหนึ่งคือ “สัทธัมมัสสวนะ” ฟังดูคำสอน คือ เอาใจใส่สดับรับฟังคำบรรยาย คำแนะนำสั่งสอน แสวงหาความรู้ทั้งจากตัวบุคคลโดยตรง จากหนังสือ สื่อมวลชน ตั้งใจเล่าเรียนค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม หมั่นปรึกษาสอบถามให้เข้าถึงความรู้ที่แท้จริง

หลักพหุสูต ในหัวข้อหนึ่ง คือ “พหุสูต” ฟังมาก คือ เล่าเรียนมาก สดับฟังมาก รู้เห็น อ่าน สะสมความรู้รวบรวมความรู้ในด้านต่างๆ ให้มากมายกว้างขวางขึ้น

หลักนาถรณธรรม ในหัวข้อหนึ่ง คือ “พาสัจจะ” ได้ศึกษาสดับมาก คือ ศึกษาเล่าเรียนสดับรับฟังมาก ในสาขาวิชาของตน ศึกษาให้ชำรอง มีความเข้าใจกว้างขวางลึกซึ้ง รู้ชัดเจนและใช้ได้จริง

หลักจักรวรรดิวัตร ในหัวข้อหนึ่ง คือ “ปริปัญญา” ไม่ขาดการสอบถามปรึกษา แสวงปัญญาและความดีงามยิ่งขึ้นไป โดยมีที่ปรึกษาที่ทรงวิชาการทรงธรรม ประพฤติดี ประพฤติชอบผู้ไม่ประมาทมัวเมา ที่จะช่วยให้เจริญปัญญาและกุศลธรรม หมั่นพบปะพระสงฆ์และนักปราชญ์ ถ่ถามหาความรู้ความดีงามความจริงและแก้ปัญหาต่างๆ อยู่โดยสม่ำเสมอตามกาลอันควร เพื่อซักซ้อมตรวจสอบตนให้เจริญก้าวหน้า และดำเนินกิจการในทางที่ถูกต้องชอบธรรม ดีงาม และเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขอย่างแท้จริง

พระพุทธองค์ทรงเป็นแบบอย่างอันสุดประเสริฐในการรับฟังผู้อื่น ดังปรากฏในปวารณาสูตร สังยุตตนิกาย สคาถวรรค มีความว่า เมื่อครั้งพุทธกาล ในวันปวารณา คือ วันที่ 15 ค่ำ เดือน 11 คราวหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ บุพพาราม ซึ่งนางวิสาขาถวายใกล้กรุงสาวัตถี มีพระอรหันต์สาวกประมาณ 500 รูป ร่วมประชุมอยู่ด้วย ตามประเพณีทางพระวินัย เมื่อถึงวันปวารณาภิกษุทุกรูปที่นั่งประชุมในพิธีกรรม จะต้องกล่าววาจาอนุญาตให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนได้ โดยถือว่าการว่ากล่าวตักเตือนกันนั้น เป็นทางทำให้เกิดความเจริญ และขณะที่ประชุมอยู่ ณ กลางแจ้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงปวารณา คือ อนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายทักท้วงการกระทำทางกาย และทางวาจา ของพระพุทธองค์ได้

จะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ทรงเปิดใจกว้าง ด้วยการรับฟังผู้อื่น โดยให้สิทธิเสรีภาพกับบุคคลในการแสดงความคิดเห็นได้ ถ้าเป็นการแสดงความคิดเห็นในทางที่ดีงาม เพื่อความเจริญก้าวหน้า ทรงให้สิทธิเสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติระหว่างประเทศ ฟังนำเรื่องนี้ไปเป็นเครื่องเตือนสติให้รู้จักเปิดใจกว้าง รับฟังผู้อื่นให้มากขึ้น โดยมีแบบอย่างอันงดงามของพระพุทธองค์เป็นนิทศน์อุทาหรณ์

ซึ่งมีความสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของพระสงฆ์และประชาชน ดังคำสัมภาษณ์ ดังนี้

นายรังสรรค์ ทองเต็ม ให้สัมภาษณ์ ว่า “... ระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบัน เป็นการรวบรวมความคิดเห็นของชาวบ้านหรือบุคคลในชุมชน ให้เกิดการเคารพในระเบียบกฎหมาย ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีการยอมรับในความคิดเห็นของผู้อื่น มีการตัดสินใจร่วมกัน โดยใช้การลงมติเสียงส่วนใหญ่ ประชาชนมีสิทธิเสรีในการกระทำและแสดงความคิดเห็น ได้อย่างเต็มที่ แต่ต้องเป็นความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย...”(นายรังสรรค์ ทองเต็ม สัมภาษณ์ 11 พฤษภาคม 2564)

“...การรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น การช่วยกันระดมความคิด เสนอปัญหา และมีการหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ของคนในชุมชน เป็นการแสดงให้เห็นถึงการเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก เนื่องด้วยการเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่นเป็นไปอย่างเรียบง่าย ไม่อยากไปยุ่งวุ่นวาย สิ่งใดที่จะนำพาความยุ่งยากมาให้ก็จะไม่เข้าไปยุ่งนัก แต่เมื่อรูปแบบระบอบประชาธิปไตยหันมาส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน ได้รับรู้สิทธิและหน้าที่ของตนแล้ว จึงทำให้ชุมชนท้องถิ่นรู้จักสามัคคี และเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองมากขึ้น...”(นายปรีชา ศรีรัตน์ สัมภาษณ์ 10 พฤษภาคม 2564)

“... ประชาธิปไตยในท้องถิ่นจะเกิดขึ้นได้ ทุกคนต้องรู้จัก บทบาทและหน้าที่ ของตนก่อน คนในชุมชนมีหน้าที่อะไร หน่วยงานทุกส่วนในท้องถิ่นทำหน้าที่อะไรบ้าง ผู้นำท้องถิ่นมีบทบาทอย่างไร ทุกสิ่งเหล่านี้เชื่อมโยงถึงกันหมด และเมื่อเกิดปัญหาขึ้นหรือเกิดการขัดแย้งกันขึ้นในชุมชนต้องทำอย่างไร การประชุมกันเพื่อปรึกษาหารือ การระดมความคิด การรับฟังข้อเสนอ และการหาแนวทางแก้ไขร่วมกันของคนในชุมชน นี้แหละคือการแสดงออกมาถึงระบอบประชาธิปไตย ที่ทุกคนในชุมชนล้วนมีสิทธิเสรีภาพ มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน...”(นายคุณาลัย แสงทิตย สัมภาษณ์ 18 พฤษภาคม 2564)

สรุป การรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ช่วยให้ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยและส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดีอีกด้วย พลเมืองคือผู้มีจิตสาธารณะ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมีความรับผิดชอบ และพร้อมเสียสละต่อส่วนรวม มีศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ มีอิสระ มีเสรีภาพ มีความเสมอภาค แต่ถ้าทุกคนใช้สิทธิเสรีภาพของตนโดยไม่รับผิดชอบต่อผู้อื่น ไม่คำนึงถึงสิทธิของผู้อื่น ไม่ฟังความคิดเห็นของใคร สังคมก็จะมีแต่ความวุ่นวาย มีแต่ปัญหา เพราะในระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบันก็ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น สามารถวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของผู้นำ หน่วยงานที่รับผิดชอบได้ เป็นการมาระดมความคิดช่วยเหลือ ร่วมรับฟังและหาทางแก้ไขร่วมกัน อิสรภาพของพลเมืองไม่ใช่อิสรภาพ

ตามอำเภอใจ หากแต่เป็นอิสรภาพที่ควบคู่ไปกับความรับผิดชอบ ซึ่งก็คือความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อสังคม ชุมชน และประเทศชาติ

จากหลักการดังกล่าว เมื่อได้ศึกษาวิเคราะห์ตามกรอบของพระพุทธศาสนาแล้ว พบว่าหลักการและแนวทางในการพัฒนาพลเมืองให้มีวิถีชีวิตตามวิถีประชาธิปไตยนั้นสอดคล้องกับหลักการและแนวทางที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญ เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาพลเมืองของรัฐมาตลอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดย (1) เน้นการพัฒนาพลเมืองในระดับรากที่เน้นความเสมอภาคโดยปฏิเสธระบบวรรณะที่ให้คุณค่ากับมนุษย์ในเชิงคั่งซึ่งสะท้อนถึงการปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียมและเที่ยงธรรม (2) เน้นให้พลเมืองปฏิบัติตามหน้าที่ภายใต้บรรทัดฐาน (Norm) ทางสังคมตามหลักทศ 6 (3) เน้นให้พลเมืองมีจิตสำนึกสาธารณะช่วยเหลือผู้อื่น โดยไม่ได้แบ่งแยกความดีความจน ตามหลักสังคหวัตถุ (4) เน้นให้พลเมืองไม่เบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ในสังคมตามหลักศีล 5 (5) เน้นประชาชนพึ่งพาตนเองไม่เป็นภาระแก่คนอื่น ๆ ในสังคมตามหลักการพึ่งตนเอง และ (6) เน้นให้ประชาชนเคารพคนอื่นหรือสิ่งอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นระเบียบกติกากฎหมายบ้านเมืองตามหลักคารวธรรม

จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักการและหลักปฏิบัติที่เน้นการพัฒนาพลเมืองไม่ว่าพลเมืองนั้นจะอยู่ในระบอบการปกครองแบบใดก็ตาม พระพุทธศาสนาเน้นที่การพัฒนาคนที่อยู่ในระบอบ และหลักการที่มีอยู่ในพุทธศาสนายังสามารถเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาพลเมืองให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายใต้ระบอบนี้ โดยการนำเสนอค่านิยมร่วม (Common Values) ที่สมสมัย ที่สามารถปฏิบัติได้อย่างรูปธรรม และสอดคล้องกับวิถีการพัฒนาพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย คือ ประชาธิปไตยที่ดีและยั่งยืนควรมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ (1) ความเป็นคนดีบนฐานของหลักศาสนา และ (2) การเป็นพลเมืองที่ดีบนฐานของหลักการทางศาสนา ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี และการออกแบบกฎเกณฑ์และกติกาศีลธรรมการเป็นหลักการให้พลเมืองภายในรัฐได้ประพฤติปฏิบัติร่วมกันภายใต้การยอมรับและเห็นชอบร่วมกัน

หรือถ้าจะกล่าวให้เห็นอย่างชัดเจน จุดร่วมระหว่างคนดีกับพลเมืองที่ดี อันจะก่อให้เกิดพลังของการสร้างประชาธิปไตยที่ดีและยั่งยืนนั้น จำเป็นที่ต้องมีจุดร่วมกันใน 5 ประเด็นหลัก คือ (1) สุจริตธรรม ที่มุ่งเน้นการไม่ทุจริตคอร์รัปชันในสมบัติสาธารณะที่ไม่ควรมีควมได้กับชุมชนและสังคมที่ตัวเองอยู่อาศัย (2) คารวธรรม มุ่งเน้นให้พลเมืองเคารพกฎ กติกา และกฎหมาย ที่ชุมชนหรือสังคมได้ร่วมกันออกแบบและยอมรับเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน (3) สังคหธรรม มุ่งเน้นให้กลุ่มคนต่างๆ ที่อาศัยอยู่ร่วมกันมีจิตสำนึกสาธารณะช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันกับกลุ่มที่ด้อยโอกาส และต้องการความช่วยเหลือ (4) สันติธรรม มุ่งเน้นให้กลุ่มคนต่างๆ มีความอดทนต่อปัญหาที่

เกิดขึ้นจากความขัดแย้ง เปิดใจให้กว้างสามารถยอมรับความแตกต่างทางความเชื่อ วัฒนธรรม ศาสนา ภาษา และค่านิยมอื่นๆ (5) สันติธรรม มุ่งเน้นพลังของสันติภาพ ร่วมกันจัดการกับความขัดแย้งไม่ให้ขยายตัวไปสู่ความรุนแรง โดยการเปิดโอกาส เปิดพื้นที่ให้มีการพบปะ พูดคุย และปรึกษาหารือกันอย่างสมสันถนันท อันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันระหว่างกลุ่มคนต่างๆด้วยความเคารพ ยกย่อง และให้เกียรติซึ่งกันและกัน

ตอนที่ 3 บทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น

จากที่ได้ศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์กับบุคคลต่างๆที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการเข้าสังเกตการณ์ร่วม บทบาทของวัดคลองแจ้งในการเสริมสร้างประชาธิปไตยแก่ประชาชนในท้องถิ่น บทบาทของวัดที่มีพระสงฆ์ดำเนินการแทนโดยมีการเทศนาสั่งสอน อบรมและเอาหลักธรรมมาเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น บทบาทในเรื่องให้คำแนะนำปรึกษา โครงการ สวดมนต์วันศุกร์ของเด็กในพุทธมณฑลหมู่บ้าน

จากการศึกษาและสังเกตการณ์พบว่าวัดคลองแจ้ง เป็นวัดที่คนในชุมชนท้องถิ่นให้ความเคารพ นับถือ เลื่อมใส ศรัทธาของประชาชนในท้องถิ่นเป็นอย่างมากประชาชนทั่วทุกสารทิศต่างเดินทางมา และเป็นวัดต้นแบบที่หลายๆที่ต้องการมาศึกษางานและนำแนวทางกลับไปปฏิบัติ การเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ให้เข้ากับวิถีชีวิตในปัจจุบัน ทั้งการอยู่ร่วมกับสังคมหมู่บ้าน สามารถนำมาประยุกต์ใช้ต่อการดำรงชีวิตในวิถีประชาธิปไตย จะเห็นได้จากประชาชนในชุมชนท้องถิ่นที่มีความเคารพรักต่อกันและกัน มีความพร้อมเพรียง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รับผิดชอบต่อส่วนรวม เคารพในสิทธิและเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น การไม่เบียดเบียนบุคคลอื่น การทำให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นชุมชนศีล 5 เน้นการใช้ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต สร้างภูมิคุ้มกันด้านจิตใจให้หนักแน่น เข้มแข็ง นำพาชุมชนท้องถิ่นไปสู่การมีประชาธิปไตยที่มีคุณธรรมเป็นเครื่องกำกับ นำร่องไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น

จุดเด่นของวัดคลองแจ้ง คือ เป็นวัดป่าสายกรรมฐานที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างดี วัดจะวางตัวเป็นกลางทางการเมืองและส่งเสริมประชาธิปไตยที่ถูกต้อง ไม่เป็นผู้ชี้นำทางการเมืองกับบุคคลใดๆหรือหน่วยงานใดๆก็ตามที่เข้ามาปรึกษาหารือ มีการติดตามข่าวสารบ้านเมืองอยู่ตลอด แต่ไม่ก้าวก้าวยทางการเมืองแต่อย่างใด วัดมีข้อจำกัดในเรื่องสิทธิและหน้าที่ในทางการเมืองการปกครองดังนั้นการจะทำอะไรก็ต้องอยู่ในขอบเขตของพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ วัดไม่ใช่สถานที่แสวงหาผลประโยชน์

ของบุคคลใดหรือหน่วยงานใดในท้องถิ่น แต่ก็ไม่ได้ละเลยต่อชุมชนท้องถิ่นแต่อย่างใด วัดคลองแจ่มมีบทบาทการส่งเสริมประชาธิปไตยในทางอ้อม คือ การเผยแพร่แนวความคิดและความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยแก่ประชาชน เช่นการเทศนา การพูดคุยปรึกษาหารือที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีบทบาทเกี่ยวกับการวัฒนธรรม ความสำนึกในความเป็นไทย โครงสร้างของสังคมไทยโดยสังเขป ทศพิธราชธรรม ไว้แจกประชาชนเพื่อศึกษาเป็นแนวทางประชาธิปไตย มีโครงการอบรมหลักสูตรต่างๆ ที่ทางหน่วยงานท้องถิ่น หรือทางโรงเรียนได้นำเด็กมา ดัดต่อประสานงานและให้ทางวัดเป็นผู้ช่วยอบรม อีกทั้งทางวัดยังได้สนับสนุนให้ลูกศิษย์ภายในวัดได้ศึกษาในสาขารัฐศาสตร์ เพื่อต้องการให้ศิษย์มีความรู้ความเข้าใจในหลักการเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อสังคมไทย โดยมีวัตถุประสงค์หลักก็คือ ต้องการให้ศิษย์นำมาเป็นแนวทางในการปกครองตนเอง ก่อนนำไปปกครองบุคคลอื่น ทั้งยังนำหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นกรอบบรมจิตใจ เพื่อที่จะได้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป เมื่อความรู้คู่คุณธรรม ปัญญาเกิด การรู้จักแยกแยะผิดชอบ ชั่วดี อะไรควรทำไม่ควรทำ สิ่งเหล่านี้จึงนำไปสู่การพัฒนาทั้งตนเอง ชุมชน สังคม ต่อไป

3.1 บทบาทวัดที่มีพระสงฆ์ดำเนินการแทนกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น

จากที่ผู้ศึกษาวิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง วิจัยและจากการสังเกตการณ์ร่วม พบว่า พระสงฆ์ภายในวัดตั้งแต่ ท่านเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระลูกวัด ต่างมีบทบาทแต่ละท่านแต่ละองค์แตกต่างกันไป แต่สิ่งที่สำคัญก็คือ การส่งเสริมให้มีความรู้ทั้งสองทางคือ การศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม สิ่งที่วัดคลองแจ่มได้มีการ ทำมาโดยตลอดนั้นก็คือ

3.1.1 บทบาทเจ้าอาวาส

สิ่งสำคัญที่สุดที่ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นนี้และประชาชนทั่วไปให้ความเคารพนับถือเชื่อฟังและถือว่าเป็นหัวใจของคนในชุมชนแห่งนี้ก็คือ ครูบาอาจารย์ นั่นก็คือ ท่านครูบาคำพันธ์ คัมภีร์ญาโณ องค์ประธานสงฆ์ของวัดคลองแจ่มที่เป็นผู้บุกเบิกและผู้นำทุก โครงการที่เกิดขึ้นและส่งต่อทุกงานที่กำลังดำเนินการอยู่ทั้งที่ทำมาแล้วและกำลังอยู่ในช่วงการดำเนินงานให้กับลูกศิษย์เอกของท่านที่เป็นเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน นั่นก็คือ ท่านครูบาบุญธรรม สุทธิญาโณ เป็นผู้สานต่อทุกโครงการ ด้วยเหตุที่ท่านเป็นพระนักพัฒนาและใกล้ชิดกับประชาชนในท้องถิ่นเป็นอย่างดี จึงมีบทบาทที่สำคัญ ดังนี้

1. บทบาทการเป็นผู้นำ ท่านมีความเป็นผู้นำสูง และเป็นต้นแบบผู้นำที่ดี โดยมีบุคลิกลักษณะการเป็นผู้นำที่ดี ทั้งทางด้านบรรพชิตหรือทางด้านฆราวาส เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณทั้งทางโลกและทางธรรม ในด้านการปกครองท่านนำหลักการของพระพุทธศาสนาและหลักวิถีประชาธิปไตยมาผสมผสานและปรับประยุกต์ใช้ในการดำเนินงาน คือ รับฟังเสียงจากส่วนใหญ่ โยรับฟังเสียงจากคณะสงฆ์และจากคณะกรรมการวัด รับฟังเสียงญาติโยม และประชาชนทุกฝ่าย ประชุมปรึกษาหารือกันด้วยความเสมอภาคและหาข้อสรุปในการทำงานร่วมกันโดยยอมรับความแตกต่าง ด้วยการใช้หลักความยุติธรรม และคำนึงถึงผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ของชุมชน และทำให้ประชาชนมีความรู้สึกได้ถึงการเป็นส่วนหนึ่งของการทำงาน มีคุณค่าต่อชุมชน อันเป็นหลักแห่งความเป็นประชาธิปไตย

2. บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นำพาประชาชนในการบำเพ็ญรักษาศีล สมาธิ ภาวนา โดยปลูกจิตสำนึกตั้งแต่เด็ก จนถึงระดับผู้ใหญ่ ให้เรียนรู้ในเรื่องคุณธรรม ศีลธรรม เพื่อให้มีหลักธรรมะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในการดำเนินชีวิต นำเอาหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และหลักธรรมคำสอนของครูบาอาจารย์ผู้ปฏิบัติชอบมาสั่งสอนให้ประชาชนได้ปฏิบัติตาม เพราะพระพุทธเจ้าสอนเรื่อง “กรรม” ได้แก่ “การกระทำ” ทำอย่างไรก็ได้ อย่างนั้นทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว และในหลักวิถีประชาธิปไตยก็เสริมสร้างให้ประชาชนในชุมชนถือหลักของศีล 5 ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักวิถีประชาธิปไตย หลักศีล 5 ถือว่าเป็นหลักคุณธรรมของประชาธิปไตยที่ทุกคนควรปฏิบัติ และยังให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนและความเสมอภาคในความเป็นมนุษย์ เพราะทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ทั้งชายและหญิง

3. บทบาทการส่งเสริมการศึกษา ทั้งสองทาง คือ ทั้งทางโลกและทางธรรม เพราะการศึกษาที่ดีจะเป็นบาทฐานที่สำคัญในการดำรงชีวิต ปลูกฝังลักษณะนิสัยคุณธรรมให้แก่เด็กๆเยาวชนเพื่อพัฒนาตนเองเพื่อนำไปสู่การพัฒนาสังคมและประเทศชาติ เพราะการศึกษาสามารถเปลี่ยนแปลงคนและเป็นการเสริมสร้างวิถีประชาธิปไตยทางอ้อมโดยใช้กระบวนการกลุ่มกลาทางสังคม

4. บทบาทการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีไทย รักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ปลูกจิตสำนึก ปลูกฝังความคิด ความรู้สึก ความผูกพัน ระหว่างคนในชาติ ด้วยการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีไทยเพื่อเป็นตัวขับเคลื่อนในการเสริมสร้างประชาธิปไตยแก่ประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ผ่านรูปแบบประเพณีและกิจกรรมต่างๆ โดยทำให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมประกอบคุณงามความดีตามหน้าที่ของชาวพุทธ ไม่เพียงแต่ทำให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าวัดทำบุญตักบาตร ฟังธรรมและยังเป็นการส่งเสริมให้ชุมชน

มีความสุขร่มเย็น คือ มีสิทธิ เสรีภาพในการประกอบความดี และสร้างความปรองดองแก่ประชาชนในชุมชนผ่านกระบวนการกล่อมเกลாதงสังคมของวัฒนธรรมประเพณี ช่วยเสริมสร้างประชาธิปไตยแก่ประชาชนในชุมชน ช่วยทำให้ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง

3.1.2 การพัฒนาประชาชนในด้านการอบรมจิตใจ

เนื่องด้วยประมาณช่วงปีพุทธศักราช 2524-2531 ประชาชนหมู่บ้านสวนส้ม บ้านซันตารี บ้านทรัพย์สมบูรณ์ บ้านคลองแจ่ง บ้านทรัพย์เจริญ บ้านสะตอน ฯลฯ ชุมชนในท้องถิ่นแถบนี้ได้รับความเดือดร้อนจากสงครามกลางเมืองของประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรบพุ่งซึ่งพัวพันเข้ามาในพื้นที่ของประเทศไทยทำให้ประชาชนตามแนวชายแดนระส่ำระสาย แต่ด้วยบารมีพระคุณเจ้า ท่านครูบาทำพันธ์ุ คมภิทรญาโณ ซึ่งเป็นองค์ประธานและผู้ก่อตั้งวัดคลองแจ่ง ได้อยู่เป็นขวัญและกำลังใจท่ามกลางประชาชนทั่วไป ทำให้ประชาชนมีความมั่นใจไม่อพยพหนีออกจากที่ทำมาหากิน ไม่ทิ้งถิ่นอาศัยเดิม ในปัจจุบัน แม้ว่าสภาพสงครามภายในประเทศเพื่อนบ้านจะเบาบางลงแล้ว พระคุณเจ้าท่านครูบาทำพันธ์ุ คมภิทรญาโณ และคณะสงฆ์ ก็ยังอนุเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไป มีการปลูกฝังและอบรมสั่งสอนให้ประชาชนเห็นคุณค่าในธรรมเนียมปฏิบัติ และตระหนักในการบำเพ็ญบุญกุศลทั้งหลายทั้งปวง วัดคลองแจ่งจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในท้องถิ่นนี้โดยมีการจัดกิจกรรมทางศาสนาเพื่อพัฒนาจิตใจของประชาชนโดยสม่ำเสมอ ดังนี้

- 1) มีการเทศนาธรรมในวันธรรมสวนะ และวันสำคัญต่างๆ
 - 2) จัดงานรัฐพิธี งานพิธี งานประเพณี
 - 3) จัดให้มีการปฏิบัติธรรม เพื่อเจริญเมตตาบารมีของพระภิกษุสงฆ์และประชาชนทั่วไป
 - 4) จัดพิมพ์เอกสารเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ
 - 5) จัดให้พระสงฆ์และสาธุชนออกปฏิบัติธรรมยังสถานที่สงฆ์วิเวกต่างๆ
 - 6) อบรมสั่งสอนและแนวปฏิบัติธรรมกรรมฐานแก่พระภิกษุสงฆ์และประชาชนทั่วไปบางครั้งก็มีโครงการเข้าค่ายอบรมธรรม 3 วัน 2 คืนจากโรงเรียนต่างๆ
- ในแถบชุมชนท้องถิ่นเหล่านี้มาอบรมที่วัดและขอให้พระสงฆ์หรือบุคลากรภายในวัดเป็นผู้ดำเนินการอบรม โดยที่ทางฝ่ายครูอาจารย์เฝ้ามองอยู่ห่างๆ และยังมีหน่วยงานของข้าราชการท้องถิ่นในแถบนี้ก็ได้จัด โครงการอบรมธรรมะเพื่อนำไปใช้ในหน่วยงาน ภาวะผู้นำ เพื่อนร่วมงาน ลูกน้องที่พึงปฏิบัติ และเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของตนเอง ซึ่งหลักหัวข้อธรรมที่ใช้อบรมก็คือหลักเบญจจิต เบญจธรรม (ศีล5) หลักอิทธิบาท หลักสัจธรรม ธรรมะของคณดี ฯลฯ อื่นๆอีกมากมาย แต่ให้หัวข้อการอบรมแต่ละครั้งจะต้องมีการสอดแทรกหลักการประชาธิปไตยอยู่ใน

หัวข้ออบรมแต่ละครั้ง เช่น ความสำนึกในความเป็นไทย โครงสร้างของสังคมไทยโดยสังเขป หลักทศพิธราชธรรม วัฒนธรรม ที่ขาดไม่ได้เลยก็คือ หลักประชาธิปไตย ที่เป็นหลักที่ทุกคนพึงรู้ และปฏิบัติตาม โดยทุกการอบรมสั่งสอนจะอยู่ในขอบเขตของหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ และมีความเป็นกลางโดยไม่มีการชี้นำใดๆทั้งสิ้น

3.1.3 การพัฒนาประชาชนในด้านการศึกษา

วัดคลองแจ่งและบรรดาคณะศิษย์ที่มีกำลังทรัพย์ได้ให้การอุปถัมภ์ โดยการสร้างสถานศึกษาและโรงเรียน มีการจัดทุนการศึกษาแก่โรงเรียนต่างๆเป็นประจำทุกเดือน สนับสนุนโครงการอาหารกลางวันแก่โรงเรียนต่างๆ สร้างพระพุทธรูปประจำสถานศึกษาให้แก่สถานศึกษาต่างๆมากมายตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการมากกว่า 300 แห่งทั่วประเทศ เทศนาธรรมแก่นักเรียนในวาระโอกาสต่างๆ

ในด้านการศึกษานอกโรงเรียน ก็ยังได้ชักนำให้เด็ก เยาวชน ประชาชนในพื้นที่ที่ขาดโอกาสทางการศึกษาได้เข้าศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดจันทบุรี โดยให้การสนับสนุนในการจัดสร้างสถานที่พบกลุ่มของนักศึกษาเป็นอาคารหนึ่งหลัง นอกจากนั้นยังสนับสนุนให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียน ทั้งในด้านค่าเล่าเรียน และอุปกรณ์การศึกษาอื่นๆอีกด้วย ได้ส่งเสริมนักศึกษาหลายคน ให้ได้รับการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย และสำเร็จการศึกษาจนได้ทำงานในหน่วยงานต่างๆ มากมายตามแต่สาขาวิชาที่ตนเรียนมา นับได้ว่าวัดคลองแจ่ง ได้ให้การสนับสนุนประชาชนในด้านการศึกษาอย่างดียิ่ง และสม่ำเสมอ และมีการพัฒนาในด้านอื่นๆอีกมากมายเพื่อประชาชนในท้องถิ่นละแวกนี้ เพื่อส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยแก่ประชาชนและชุมชนท้องถิ่น คือ การเคารพสิทธิเสรีภาพ ยึดหลักเสียงส่วนใหญ่ ยึดหลักความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม บริหารงานตามหลักธรรมาธิปไตย โดยนำหลักธรรมสอดแทรกในหลักการทำงาน เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดและคนในชุมชนท้องถิ่น

ซึ่งมีความสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของพระสงฆ์และประชาชน ดังคำสัมภาษณ์ ดังนี้

นายไบสี เทวโลก ได้ให้สัมภาษณ์ ว่า “... นำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาปรับใช้ในการบริหารงานได้ เช่น ใช้สติคุ้มครองจิตใจทำงานใดสิ่งต้องมึสติ และนำปัญญามาใช้แยกแยะหลักการและเหตุผล ว่าสิ่งไหนควรทำและไม่ควรทำ สิ่งกล่าวมานี้ล้วนมีความสำคัญต่อ

ทุกกลุ่ม ทุกหน่วยงาน เพราะถ้าปฏิบัติด้วยความถูกต้องแล้วการดำเนินงานทุกอย่างจะสำเร็จได้อย่างดี....”
(นายไบลี เทวโลก สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2564)

“.... วัดคลองแจรงเป็นจุดศูนย์รวมใจเป็นที่ยึดเหนี่ยวของประชาชนทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะป็นนักการเมือง ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ ทุกกลุ่มคนต่างใช้วัดคลองแจรงเป็นที่พึ่ง วัดคลองแจรงมีส่วนในการประสานความร่วมมือต่างๆจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนา และกระตุ้นให้ทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะป็นวัด ชุมชน หน่วยงานต่างๆ โรงเรียน สถานีตำรวจ เรียนรู้ ปลูกฝัง ความปรองดอง ความรักความสามัคคี มีสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคเสมอกัน ทำให้ชุมชน มีความร่วมมือและมีการพัฒนาในด้านต่างๆ ไปพร้อมกัน....” (นายคณัย ชาตศิรี สัมภาษณ์ 14 พฤษภาคม 2564)

“... วัดมีบทบาทในการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น โดยการนำหลักธรรมภิบาลมาใช้ในการเสริมสร้างประชาธิปไตยให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน โดยการประสานงานจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ เช่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐ รวมถึง บ้าน วัด โรงเรียน ในชุมชนอีกด้วย...” (นางสาวกมลภา สุนทร สัมภาษณ์ 14 พฤษภาคม 2564)

“... ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือในวันต่างๆที่ดีจะมีการเทศนาอบรม โดยนำเอาหลักคำสอน คือ หลักอปริหานิยธรรม 7 (เป็นหลักการปกครอง 7 ประการ) หลักทศพิธราชธรรม โครงสร้างสังคมไทย หลักอิทธิบาท 4 หลักธรรมภิบาล ก็ได้ นำเอาหลักธรรมเหล่านี้มีอบรมสั่งสอนหน่วยงานต่างๆที่เข้ามาอบรมที่วัดของเราและยังมีประชาชนทั่วไป ตลอดจนนักเรียน นักศึกษา หลักธรรมที่นำมาสั่งสอนล้วนเป็นการปลูกฝังให้เกิดการเสริมสร้างประชาธิปไตย และทำให้ชุมชนมีความมั่นคง เข้มแข็ง...” (พระสมุห์ ดร.วิษณุ หาสุจิตโต สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2564)

สรุป การที่วัดมีบทบาทในการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาอบรมสั่งสอนวิเคราะห์ได้ว่า วัดมีส่วนในการสร้างสรรค์ประชาชนในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ช่วยสร้างนิสัย ปลูกจิตสำนึกในทางศีลธรรม ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีการควบคุมจิตใจให้อยู่ในกรอบของศีลธรรม มีคุณธรรม ให้คำแนะนำ โดยใช้หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาช่วยแก้ไขปัญหา สร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชน ใช้ความรู้ควบคุมจิตใจให้อยู่ในกรอบของศีลธรรม คุณธรรม สร้างประชาชนให้เป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย โดยนำเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา มาสอดแทรกเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตตามระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชนในชุมชน การปกครองตนเองให้ดีคือการปกครองจิตใจของตนให้อยู่ในศีลธรรม คุณธรรม ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

3.2 บทบาทวัดในด้านเป็นที่ปรึกษา

จากที่ผู้ศึกษาวิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง วิจัย และจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม พบว่า เนื่องจากประชาชนให้ชุมชนท้องถิ่นในละแวกนี้ ต่างยึดเอาวัดคลองแจรงเป็นศูนย์รวมจิตใจเป็นที่พึ่งพิงพึ่งมาโดยตลอดคั้งนั้น ไม่ว่าจะป็นองค์กรในท้องถิ่น หน่วยงานราชการต่างๆในชุมชน ไม่ว่าจะในระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล หรืออำเภอ จังหวัด หรือ นักการเมืองในท้องถิ่นก็ดี วัดคลองแจรงจะยึดถือหลักความเป็นกลางที่สุด โดยจะปฏิบัติตามระเบียบสังคม โดยใช้การรับฟังเสียงส่วนใหญ่ในการตัดสินใจนโยบายของระบอบประชาธิปไตย เป็นหลักในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนตลอดมา ไม่มีการเข้าทางฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นหลัก จึงทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยทางวัดจะมีการรับฟังจากคณะสงฆ์ คณะกรรมการวัด ญาติโยม มีการจัดประชุมปรึกษาหารือกัน มีความเสมอภาค มีความพร้อมเพรียงกันหาข้อสรุปในหลักการทำงานร่วมกัน เมื่อเป็นแบบนี้แล้วประชาชนในชุมชนจะมีความรู้สึกถึงการเป็นส่วนหนึ่งของงานนั้นๆด้วย ทำให้คนในชุมชนมีความอยากร่วมงาน ร่วมรับผิดชอบด้วยกัน หรือเมื่อเกิดข้อผิดพลาดขึ้น ก็ไม่ให้อำนาจเสียใจ แต่จะแนะนำให้อาณาเขตทางแก้ไขปรับปรุงร่วมกัน จึงทำให้งานต่างๆที่รับผิดชอบร่วมกันดำเนินการไปด้วยดีทำให้ปัญหาอุปสรรคทั้งงานเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา งานเกี่ยวกับราชการ หรืองานที่เกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่น ต่างก็ถูกแก้ไขไปด้วยหลักธรรม วัดคลองแจรงใช้หลักความยุติธรรมซึ่งเป็นคุณธรรมของประชาธิปไตย สิ่งที่เป็นคุณธรรมของประชาธิปไตยก็คือ เบญจศีล เบญจธรรม เป็นตัวตัดสินใจปัญหา และยึดหลักความถูกต้องเป็นธรรม แก่ทุกท่าน ทุกคน และทุกหน่วยงานท้องถิ่น โดยไม่มีการขึ้นว่าสิ่งไหนควรทำหรือไม่ควรทำ ไม่ได้แนะนำว่าฝ่ายไหนดีหรือฝ่ายไหนถูกต้อง แต่ให้ใช้หลักธรรมเป็นตัวคัดกรองได้ด้วยตัวเอง เพราะทุกคนมีความเสมอภาค เสรีภาพ มีความเท่าเทียมกันหมด ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และมีความสำคัญเหมือนกัน ดังนั้นทุกคนมีสิทธิ์ที่จะตัดสินใจทำได้ด้วยตนเอง โดยมี ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นภูมิคุ้มครองจิตใจ ให้มีสติในการดำเนินชีวิต

ซึ่งมีความสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของพระสงฆ์และประชาชน ดังคำสัมภาษณ์ ดังนี้

ด.ต.บุญธรรม สุระขันธุ์ ให้สัมภาษณ์ ว่า “... วัดมีบทบาทในการให้ข้อคิดเกี่ยวกับข้อขัดแย้ง โดยวัดจะลดความขัดแย้งโดยไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่บอกว่าใครผิดใครถูก แต่จะใช้หลักของความเป็นจริงที่มีเหตุและผล และให้ทุกฝ่ายมองเหตุและผลที่เกิดขึ้นด้วยความมีสติ และตรึกตรองด้วยปัญญา และหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน...” (ด.ต. บุญธรรม สุระขันธุ์ สัมภาษณ์ 14 พฤษภาคม 2564)

“... นำธรรมะมาประกอบการให้คำแนะนำ ทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม ชุมชนท้องถิ่นของตน ฉะนั้นเมื่อต้องการให้ชุมชนเข้มแข็ง ทุกคนต้องมี ขันติ ความอดทน ที่จะร่วม รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และยอมรับฟังเหตุผลความคิดเห็นของผู้อื่น...” (พระสมประสงค์ วัฒนสุโข สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2564)

“... วัดทำให้คนมีความคิดที่แตกต่างกัน เข้าใจซึ่งกันและกัน เพราะวัดจะเป็นกลางใน การเชื่อมโยงคนแต่ละกลุ่มเข้าด้วยกัน วัดสอนให้เราเดินทางสายกลาง สอนให้รู้จักคิดสอนให้เราใช้ สติปัญญาในการดำเนินชีวิต...” (นางนวลจันทร์ เขมะศิริ สัมภาษณ์ 20 พฤษภาคม 2564)

“... วัตถุประสงค์ในการประชาสัมพันธ์ ทำความเข้าใจให้คนในชุมชนประพฤติดนตาม หลักพรหมวิหาร 4 ประการ 1. เมตตา คือ ความรักใคร่ ปรารถนาดีต่อกัน 2. กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยเหลือคนอื่นให้พ้นทุกข์ 3. มุทิตา คือ ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี 4. อุเบกขา คือ ความเป็นกลาง ตัดสินทุกอย่างตามเหตุและผลของความเป็นจริง เพราะในความคิดของผม พรหมวิหาร 4 เป็นแนว ธรรมเนียมปฏิบัติของผู้ปกครองและการอยู่ร่วมกันของผู้อื่น...” (ร.ต.อ. ไสว สายธิไชย สัมภาษณ์ 11 พฤษภาคม 2564)

สรุป ทุกคนต่างมีความเห็นตรงกันว่า วัดคลองแจงเป็นวัดที่เป็นศูนย์กลาง เป็นที่พึ่ง เป็นศูนย์รวมจิตใจ ของคนในชุมชนท้องถิ่นในละแวกนี้เป็นอย่างมากแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าวัด อื่นๆในแถบนี้ไม่ดี ทุกๆวัดก็มีส่วนที่ดีแตกต่างกันออกไป แต่เนื่องด้วยปัจจัยหลายอย่างและความ ผูกพันของคนในชุมชนและวัดคลองแจงที่มีต่อกันมายาวนาน จึงทำให้วัดคลองแจงเป็นผู้นำทาง จิตวิญญาณและมีบทบาทชัดเจนในด้านการปลูกฝังนิสัยของบุคคลในชุมชนท้องถิ่นสืบต่อกันมา จาก ปู่ยา ตายาย พ่อแม่ ลูกหลาน จากรุ่นสู่รุ่น จึงทำให้วัดคลองแจงมีส่วนในการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นนี้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงก็คือการปลูกฝังนิสัยให้เป็นคนมีศีลธรรม มีคุณธรรม รู้จักรับผิดชอบชั่วดี สนับสนุนในการสิ่งอุปโภค บริโภค แก่หน่วยงานราชการท้องถิ่น โรงเรียน สถานศึกษา และอื่นๆ ทางอ้อมก็คือ ให้คำปรึกษาและแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยใช้หลักคำสอน ทางพระพุทธศาสนามาสั่งสอน และมีหัวข้อเปรียบเทียบ ยกตัวอย่างให้เห็นถึงสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้น มา เป็นแนวทางให้หาข้อแก้ไข โดยไม่กระทบกับสิ่งใด บุคคลใด หรือหน่วยงานใด เพราะวัดเล็งเห็นว่า ทุกคนในสังคมท้องถิ่นมีความสำคัญเท่าเทียมกันหมด ไม่แยกสูงต่ำ แต่ให้ความเสมอภาคแก่ทุกคน เสมอกัน ทุกคนคือส่วนสำคัญของชุมชนที่จะเป็นชุมชนประชาธิปไตยที่เข้มแข็งได้

3.3 บทบาทวัดกับการสนับสนุนโครงการสวดมนต์วันสุรกร์ของเด็กที่พุทธมณฑล หมู่บ้านทรัพย์สมบูรณ์

โครงการที่ริเริ่มขึ้นมาจากพระคุณเจ้าท่านครูบาคำพันธ์ คุมภีรญาโน (ประธานสงฆ์องค์แรกของวัดคลองแจง) ซึ่งท่านมีโครงการมานานแล้วว่าท่านมีดำริจะสร้าง

ศาลาพุทธมณฑลหมู่บ้าน เพราะหมู่บ้านทรัพย์สมบูรณ์นั้นเป็นหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง แต่ว่าเวลาท่านไม่พอ ท่านครูบาบุญธรรม สุทธิญาณ เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันก็ได้สานต่อ โดยสร้างพุทธมณฑลหมู่บ้านขึ้น โดยนำเอาพื้นที่สาธารณะภายในหมู่บ้านที่ผ่านการตกลงร่วมกันระหว่างประชาชนในหมู่บ้านและวัด จึงได้มีการสร้างศาลาขึ้น โดยใช้ความร่วมมือแรงความร่วมมือใจกันของชาวบ้านในหมู่บ้านและพื้นที่ใกล้เคียงร่วมกันก่อสร้างจนแล้วเสร็จ ซึ่งการก่อสร้างศาลาลงนี้มีวัดคลองแจ่งเป็นผู้ออกทุนทรัพย์ร่วมกับผู้มีจิตศรัทธาร่วมกันบริจาค จนสร้างแล้วเสร็จและทำคุณประโยชน์ให้กับชุมชนแห่งนี้มากมาย

สาเหตุของการมีโครงการนี้ขึ้นมาจุดประสงค์หลัก คือ การปลูกฝัง และสืบสานต่อจากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่รุ่นหนึ่ง โดยการปูพื้นฐานเด็กรุ่นใหม่ไม่ให้ห่างไกลธรรมะ เป็นโครงการจัดกิจกรรมให้ประชาชนเยาวชน เด็กๆ ในชุมชนมาร่วมกันสวดมนตร์ไหว้พระเจริญภาวนาทุกเย็นวันศุกร์ที่พุทธมณฑลหมู่บ้านทรัพย์สมบูรณ์ โดยบางครั้งจะมีพระสงฆ์จากวัดคลองแจ่งหรือผู้แทนของทางวัดเป็นผู้นำสวดมนตร์ และยังมีคณะกรรมการหมู่บ้านเข้ามาช่วยเหลือเพิ่มเติมในโครงการนี้ด้วย เมื่อสวดมนตร์เสร็จแล้วก็ให้แก่งคิดคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นคติเตือนใจ มีการยกเอานิทานชาดกต่างๆ มาเล่าให้ฟังและอธิบายเพิ่มเติมให้ข้อคิดการปฏิบัติที่เหมาะสมนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ พาเดินจงกรมภาวนา เพื่อให้จิตใจมีความสงบนิ่งสร้างความแข็งแกร่งให้เกิดขึ้นกับจิตใจ และยังสามารถหลักการประชาธิปไตยเบื้องต้นให้กับเด็กๆ อีกด้วย เป็นการเสริมสร้างให้เด็กๆ และเยาวชนได้ประพฤติดี พัฒนาจิตใจ และสังคม สร้างความพร้อมเพรียง ความรัก ความสามัคคี และสร้างการมีส่วนร่วมของเด็กๆ ในชุมชนให้เกิดมีขึ้น และยังเป็น โครงการที่ทำให้เด็กๆ ในชุมชนห่างไกลยาเสพติดอีกด้วย และจากการสำรวจและประเมินผลหลังจากทำมาได้สักระยะจะเห็น ได้ชัดว่าเด็กๆ ในชุมชนที่เข้าร่วมโครงการจะเป็นเด็กเรียนดีขึ้น เป็นผู้ใหญ่มากขึ้น มีความอ่อนน้อมถ่อมตน เข้าใจในเหตุและผลมากขึ้น มีความรักความสามัคคีเกิดขึ้น มีการแสดงความคิดเห็นต่างๆ ร่วมกันมากขึ้น ผลลัพธ์จากโครงการนี้ยังสานต่อไปในเรื่องการเสริมสร้างประชาธิปไตยให้เกิดมีขึ้นกับเด็กและเยาวชนเหล่านี้ได้อีกด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าเด็กๆ ในชุมชนนี้ มีการแสดงออกถึงการอยากมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างกระตือรือร้น อยากเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมนี้ และยังมี การพูดคุยแสดงความคิดเห็นต่างๆ ร่วมกัน เมื่อมีปัญหาอะไรก็ร่วมกันหาแนวทางแก้ไข พฤติกรรมเหล่านี้เป็นการปลูกฝังเด็กๆ ในชุมชนท้องถิ่นเข้าใจในหลักการเสริมสร้างประชาธิปไตยในเบื้องต้น

ซึ่งมีความสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของพระสงฆ์และประชาชน ดังคำสัมภาษณ์
ดังนี้

อาจารย์ธิดิมา หรั่งบุญลือ ให้สัมภาษณ์ว่า “... โครงการนี้เป็นโครงการสืบต่อทายาทเยาวชนและร่วมบุคคล 3 วัย ให้มาอยู่ร่วมกัน วัยผู้ใหญ่ วัยกลางคน วัยเด็ก โครงการแบบนี้ควรทำให้เกิดมีให้ทั่วถึงในประเทศไทย เพราะการที่จะร่วมบุคคล 3 วัยมาอยู่ในสถานที่เดียวกันได้ในสังคมปัจจุบันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยาก โครงการนี้ทำให้เกิดความรักความสามัคคีกัน มีการยอมรับซึ่งกันและกัน มีส่วนร่วมด้วยกัน เป็นการเสริมสร้างประชาธิปไตยให้เกิดมีขึ้นกับชุมชน เป็นประชาธิปไตยแบบมีพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว จึงเป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์มาก...” (อาจารย์ธิดิมา หรั่งบุญลือ สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2564)

“... เป็นการอบรมต้นกล้า ปลูกฝังแนวคิดที่ดี เพื่อให้เจริญเติบโตเป็นกำลังของประเทศชาติต่อไปในอนาคต การเสริมสร้างประชาธิปไตยจุดเริ่มต้นที่สำคัญคือ เด็กๆ และเยาวชน ฉะนั้นประชาธิปไตยจะไปในทิศทางไหนในอนาคต ก็ขึ้นอยู่กับการศึกษาอบรมต้นกล้าว่าจะให้ออกมาในรูปแบบใด อย่าลืมว่าเด็กๆ ในวันนี้คือกำลังสำคัญในวันหน้า การบ่มเพาะที่ดีคือการนำเอาคำสอนทางศาสนาอบรมจิตใจ...” (พระสมุห์ ดร.วิญญู หาสุจิตโต สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2564)

“... เป็นโครงการที่ดี เป็นการปลูกฝังความอดทน สร้างสติ และเรียนรู้การมีความรับผิดชอบ ปฏิบัติตัวร่วมกันทางสังคมของเด็กๆ ทำให้เด็กๆ ได้รับการกล่อมเกลாதองจิตใจ มีวิถีชีวิตที่ดีไม่ออกนอกกลุ่มนอกทาง เป็นการปูพื้นฐานของหลักประชาธิปไตยแก่เด็กในชุมชนท้องถิ่นเบื้องต้น...” (พระสมณะสงฆ์ ญาณสุโข สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2564)

“... เป็นการส่งเสริมให้เด็กๆ ดำเนินตามวิถีประชาธิปไตย โดยการทำกิจกรรมร่วมกัน อยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความสามัคคี มีความรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นการเสริมสร้างประชาธิปไตยให้เด็กและเยาวชน...” (นางชฎานิจ ชนะบุตร สัมภาษณ์ 6 พฤษภาคม 2564)

“... ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีในชุมชน เป็นการเสริมสร้างการอยู่กัน ร่วมมือกัน เคารพทบทบาหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น เคารพซึ่งกฏกติกาหลักที่มีอยู่ในชุมชน เคารพสิทธิหน้าที่ ความเสมอภาคของทุกคน การปลูกฝังแนวคิดนี้ให้เด็ก และเยาวชน ต้องสอดแทรกหลักธรรมทางศาสนาควบคู่ไปด้วย...” (นางสาวกานฎา สุนทร สัมภาษณ์ 14 พฤษภาคม 2564)

สรุป โครงการนี้เป็นการร่วมมือกันระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน หรือเรียกว่า “บวร” ซึ่งเป็นการเสริมสร้างศีลธรรม จริยธรรม ให้เกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชน และเป็นการสืบสานจากรุ่นสู่รุ่น ปลูกฝังลักษณะนิสัยให้เด็กและเยาวชนในท้องถิ่น เพื่อให้มีความเป็นน้ำหนึ่งอันเดียวกัน ให้ระบบความคิดไปในทิศทางเดียวกัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ และพึ่งพาซึ่งกันและกันได้ และยังเป็นการเสริมเกาะป้องกันทางจิตใจและความคิดของเด็กๆ และเยาวชนในชุมชน ให้มีความเข้มแข็ง

ยามเมื่อเติบโตขึ้นไปในวันข้างหน้า แม้เจอกับอุปสรรคใดๆก็ยังสามารถฝ่าฟันมาถึงสิ่งที่เคยได้รับการฝึกฝนอบรมมา เป็นสิ่งที่ยั่งยืนได้ และยังทำให้เด็กและเยาวชนมีความผูกพันรั้งกับชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนแห่งนี้ อยากมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เป็นสำนึกรักบ้านเกิด แม้นเมื่อเติบโตใหญ่ขึ้นก็อยากหวนกลับมาพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญมากกว่าเดิม บางคนก็ได้เข้าไปมีบทบาทในห้องครัว ห้องอื่น มีหน้าที่รับผิดชอบ ดูแลทุกข์สุขของคนในท้องถิ่นอีกด้วย สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เกิดเป็นผลผลิตจากโครงการดังกล่าวนี้

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข หรือข้อเสนอแนะบทบาทวัดกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น

4.1 ปัญหา อุปสรรคของบทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น

4.1.1 บุคลากรไม่เพียงพอ

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากบทบาทวัด พบว่า ปัญหาและอุปสรรค เกิดจากบุคลากรไม่เพียงพอ วัดคลองแจ้งถือได้ว่าเป็นวัดที่มีผู้คนรู้จักและศรัทธาเป็นจำนวนมากไม่ใช่เฉพาะแค่บุคคลในท้องถิ่นแต่รวมถึงประชาชนทั่วประเทศที่หลงใหลมา เพราะบุคลากรภายในวัดที่ประกอบด้วย พระสงฆ์ คิษย์ภายในวัดที่อยู่ประจำทั้งชาย หญิง มีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่องานเนื่องด้วยภายในวัดก็มีงานประจำที่ต้องรับผิดชอบ ทำให้บกพร่องต่อหน้าที่ จึงทำให้เป็น ปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินงานได้ อาทิ เรื่องการจัดโครงการอบรมต่างๆของหน่วยงานท้องถิ่น โครงการเข้าค่ายอบรมธรรมะของนักเรียน หรือมีกิจกรรมต่างๆของทางวัดเองก็มีมาตลอดทั้งปีหรือบางครั้งก็มีติดต่อกันหลายๆเดือน เช่น งานทำบุญบูชาพระคุณพ่อแม่ครูบาอาจารย์ 16 มิถุนายน งานฉลองอายุวัฒนมงคล งานสงกรานต์ งานประจำปีสิบสองเดือนหรืออิตสิบสอง ด้วยภารกิจของวัดมีมากมายเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว บุคลากรที่รับผิดชอบจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินงาน ถ้าบุคลากรไม่เพียงพอ ขาดประสิทธิภาพในการทำงาน ขาดการประสานงานต่อโครงการอย่างต่อเนื่อง หรือกิจกรรมต่างๆ ก็อาจทำให้ไม่สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ควรจะเป็น เพราะการทำงานในแต่ละโครงการจะสำเร็จเป็นผลขึ้นมาได้ไม่ใช่สำเร็จเพราะคนคนเดียว แต่เพราะจากหลายๆฝ่ายหลายๆคน ร่วมแรงร่วมใจกัน การทำงานต้องทำเป็นทีม จึงจะสำเร็จมีประสิทธิภาพประสิทธิผล บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้

ซึ่งมีความสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของพระสงฆ์และประชาชน ดังคำให้สัมภาษณ์ ดังนี้

นางสาวกาสฎา สุนทรให้สัมภาษณ์ว่า “...ขาดความร่วมมือในกิจกรรมบางประการของบุคลากรทั้งสองฝ่ายและ ขาดความเป็นจิตอาสา ขาดระเบียบวินัย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหา และอุปสรรค ที่ยากแก่การพัฒนาคนและพัฒนาส่วนรวม...” (นางสาวกาสฎา สุนทร สัมภาษณ์ 14 พฤษภาคม 2564)

“... ปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรในการทำงานเป็นปัจจัยที่สำคัญ หากการทำงานในโครงการขาดบุคลากรที่เข้าใจในเนื้องานอย่างถ่องแท้หรือ บุคลากรในการทำงาน ไม่เพียงพอ ดังนั้นการทำงานแต่ละงานจะสำเร็จลุล่วงและผ่านไปได้อย่างดี ขึ้นอยู่กับบุคลากรที่ทำงานเป็นสำคัญ...” (นาย คุณาลัย แสงทิพย์ สัมภาษณ์ 18 พฤษภาคม 2564)

“...ทุกโครงการมีปัญหาในการทำงานทั้งนั้น ต้องอาศัยบุคลากรทั้งส่วนภายในวัดและนอกวัดและทุกหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมาร่วมแรงร่วมใจกันทำ เป็นการประสานงานภายในภายนอก ร่วมพลังสามัคคี เป้าหมายโครงการจึงจะสำเร็จได้ บุคลากรไม่เพียงพอก็ฝึกรอบรมขึ้นมาใหม่ ทุกปัญหามีทางแก้ไข หากใช้สติปัญญาเป็นตัวนำทาง...” (ด.ต. บุญธรรม สุระจันทร์ สัมภาษณ์ 14 พฤษภาคม 2564)

“...ปัญหาในด้านบุคลากรการทำงานไม่เพียงพออาจจะมีผลบางในมุมมองของผม แต่ก็ไม่กระทบกับการดำเนินงานหรือการทำกิจกรรมทางวัดมากเท่าไรหรอก เพราะการทำงานแต่ละครั้ง ทางวัดและท้องถิ่นจะมีการประชุมแสดงความคิดเห็นร่วมกันก่อน และหาแนวทางที่ดีที่สุด...” (นาย ใบบี เทวโลก สัมภาษณ์ 29 พฤษภาคม 2564)

“... บุคลากรที่จะทำงานตรงจุดนี้ยังมีน้อยอยู่ ทำให้ไม่เพียงพอต่อการทำงานมากนัก เพราะหน่วยงานท้องถิ่นหรือ องค์กรเข้าค่ายอบรมธรรมะของเด็กนักเรียนที่กรมอบทางให้ทางวัดเป็นผู้จัดการดูแลทั้งหมดเลย ทั้งการอบรม ทั้งที่พักอาศัย ทั้งด้านอาหาร สิ่งเหล่านี้วัดต้องรับผิดชอบทั้งหมด จึงทำให้ทางวัดค่อนข้างจะเหนื่อยและหนักมากในการทำงาน ดังนั้นถ้ามีหน่วยงาน หรือจิตอาสาสามารถร่วมด้วยช่วยกันดูแลในด้านอื่นๆก็จะแบ่งเบาภาระหน้าที่ของคนในวัดไปได้บ้าง ...” (อาจารย์ ธิตินา หนึ่งบุญลือ สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2564)

ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า การขาดบุคลากรที่เพียงพอต่อการทำงานนั้นเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการเสริมสร้างประชาธิปไตยในท้องถิ่นได้ เพราะการทำงานใดๆจะต้องอาศัยคนหมู่มากและคนที่เข้าใจในหลักธรรมและหลักประชาธิปไตย งานจึงจะสำเร็จและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ เพราะถ้าบุคลากรมีน้อยไม่เพียงพอต่อการทำงานในจุดนี้ การจะเสริมสร้างประชาธิปไตยให้เกิดแก่ชุมชนท้องถิ่นก็อาจทำได้ยากและล่าช้าเกินไป ไม่ทันต่อสถานการณ์ของบ้านเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ถ้าหน่วยงานท้องถิ่น และประชาชนที่เข้าใจในหลักการ

นี้ สนใจที่จะเข้าร่วมช่วยเหลือทางวัด ก็จะทำให้เกิดผลดี และทำให้การดำเนินการเป็นไปได้สะดวก ราบรื่นมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แต่ไม่ใช่ว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันไม่ดี แต่ถ้ามีบุคลากรที่เข้าใจ และทรงคุณวุฒิเข้ามาช่วยเหลือ การทำงานตรงจุดนี้มากขึ้น ก็ส่งผลให้องค์กรและบุคลากรที่ทำงาน ตรงจุดนี้มีกำลังใจและมีพลังในการทำงานได้ดียิ่งขึ้นไป และยังแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่น อันการมีส่วนร่วมในการทำงานของคนในชุมชนท้องถิ่นนั้น เป็นจุดเริ่มต้นของการเป็นประชาธิปไตยของคนในท้องถิ่นว่าเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

4.1.2 พื้นฐานความศรัทธา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างวิจัยและการสังเกตการณ์ร่วม การเสริมสร้างประชาธิปไตยในท้องถิ่นประชาชนในชุมชนท้องถิ่นนั้น พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น เกิดจากพื้นฐานความศรัทธาของประชาชน ถ้าจะกล่าวถึงในทางพระพุทธศาสนา พื้นฐานความศรัทธาเป็นเรื่องที่สำคัญมากในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถ้าคนเราไม่มีคำว่า “ศรัทธา” เกิดขึ้นแล้วการที่จะเข้าถึงหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ก็ยากแสนยาก หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามีความสำคัญมากมาย อาทิ เช่น หลักการเพื่อพัฒนาบุคคลให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดแห่งชีวิต บนพื้นฐานแห่งเหตุและผล ความถูกต้องของพระธรรมคำสอนที่ได้กำหนดการปฏิบัติตนโดยการฝึกฝน อบรม ให้ละชั่ว ประพฤติดี มีจิตใจบริสุทธิ์ผ่องใสในการดำเนินชีวิต ซึ่งขั้นตอนการพัฒนาจิตใจของแต่ละบุคคลนั้น เริ่มจากความศรัทธา คือความเชื่อที่ถูกต้อง ด้วยหลักเหตุและผล โดยมีสติปัญญาเป็นผู้กำกับดูแลในการปฏิบัติ ปัญญาเกิดขึ้นได้ เพราะการรู้จักคิด รู้จักอบรมสติปัญญาให้เกิดขึ้น ด้วยการสดับรับฟังจากบุคคลอื่น ศึกษาเรียนรู้จากตำรา เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมรอบตัว คนเราเมื่อมีปัญหา ก็สามารถนำมาใช้เป็นประทีปส่องทางไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินชีวิตได้ และสามารถนำมาพัฒนาจิตใจตนให้เข้าถึงอิสรภาพ คือหลุดพ้นจากการครอบงำของกิเลสตัณหาและความทุกข์ทั้งปวงได้

พระพุทธศาสนาขึ้นชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งเหตุผล การเชื่ออย่างมกมายโดยปราศจากการพิจารณาไตร่ตรองด้วยสติปัญญาทำให้หลงเชื่อได้ง่าย เพราะในปัจจุบันสิ่งที่ทำให้หลงมกมายได้ง่าย และทำให้สับสน เช่น เรื่องไสยศาสตร์ต่างๆ การสักยันต์ การตั้งศาลพระภูมิ เครื่องรางของขลังมากมาย เป็นต้น สิ่งทีกล่าวนั้น ไม่ใช่หลักการของพระพุทธศาสนา ไม่ใช่หลักปฏิบัติแห่งทางพ้นทุกข์ สิ่งที่เป็นหลักปฏิบัติอย่างแท้จริง คือ สីล สมาธิ ปัญญา นอกเหนือไปจากนี้แล้ว ไม่ใช่หลักปฏิบัติที่ถูกต้อง ไม่ใช่วิถีแห่งพุทธศาสนา พื้นฐานความศรัทธาในหลักธรรมคำสอนพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งสำคัญมาก การที่บุคคลใดจะมีความศรัทธาต่อสิ่งหนึ่งๆ ต้องมีปัญญาใน

การพิจารณาไตร่ตรองในสิ่งนั้น ปัญญาสามารถพัฒนาจิตให้ถึงความศรัทธา เมื่อมีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นแล้ว จิตใจก็เป็นกุศล จิต จึงเป็นที่ตั้งอยู่ ทาน ศีล สมาธิ ปัญญา อันส่งผลต่อการดำเนินชีวิตต่อไป

ซึ่งมีความสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของพระสงฆ์และประชาชนดังกล่าวให้สัมภาษณ์ ดังนี้

นางชญาณี ชนะบุตรให้สัมภาษณ์ ว่า “... ก็อาจจะมีประชาชนบางกลุ่มที่ไม่ค่อยสนใจในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา จึงทำให้มีการแบ่งกลุ่ม แบ่งพรรค แบ่งพวกบ้าง ซึ่งเป็นที่มาของความขัดแย้งในชุมชน และเกิดความไม่เข้าใจกันบ้างในการที่จะต้องมาร่วมกันทำงานหรือกิจกรรมร่วมกัน...” (นางชญาณี ชนะบุตร สัมภาษณ์ 6 พฤษภาคม 2564)

“... ทุกสังคมของการอยู่ร่วมกันย่อมมีความคิดเห็นที่หลากหลาย มีความเชื่อ ความศรัทธาของแต่ละคนแต่ละกลุ่มแตกต่างกันออกไป การที่จะให้คนทุกคนเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นไปได้ยาก ขนาดบางคนทีแรกนับถือศาสนาพุทธอยู่ดีก็ยังไม่เปลี่ยนไปนับถือศาสนาอื่นได้ เมื่อคนเราต่างคนต่างความคิด ต่างความศรัทธา แนวคิดและระบบการคิดก็ย่อมแตกต่างกันออกไป...” (นาย ไบสี เทวโลก สัมภาษณ์ 29 พฤษภาคม 2564)

“... ชุมชนท้องถิ่นที่เป็นชุมชนที่ต่างคนต่างโยกย้ายเข้ามาอยู่ร่วมกัน มีที่มาต่างที่ต่างถิ่นกัน จึงมีความเชื่อความศรัทธา ที่ค่อนข้างแตกต่างกันอยู่บ้าง อาจจะมีไม่มากแต่ก็ทำให้เป็นปัญหาอยู่บ้าง และเป็นปัญหาเรื้อรัง จึงทำให้เกิดการแบ่งแยกขึ้นในชุมชนท้องถิ่น...” (นาย รัชสรรค์ ทองเต็ม สัมภาษณ์ 11 พฤษภาคม 2564)

“... ปัญหาที่น่าห่วงและเริ่มที่จะกลายเป็นปัญหาใหญ่ในขณะนี้ก็คือ เรื่องความเชื่อความศรัทธาที่แตกต่างกันในชุมชน ของคนบางกลุ่มที่สร้างความปั่นป่วน สร้างความแตกแยกให้เกิดขึ้นกับชุมชน โดยใช้อิทธิพลเป็นข้อแลกเปลี่ยนบางอย่างให้กับกลุ่มคนบางกลุ่ม หรือคนบางคนที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ทำให้คนในท้องถิ่นแตกแยก แบ่งกลุ่มกันเกิดขึ้น...” (นาย ปรีชา ตรีรัตน์ สัมภาษณ์ 10 พฤษภาคม 2564)

ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า ความศรัทธาเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่ประชาชนไม่ว่าจะอยู่ในชุมชนท้องถิ่นใดพึงมี เพราะเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการเสริมสร้างประชาธิปไตย การที่จะเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้ จิตใจก็ต้องมีพื้นฐานของความศรัทธาเกิดขึ้นเสียก่อน จึงจะยินยอมปฏิบัติตามได้ หลักประชาธิปไตยก็เช่นเดียวกันการที่จะเข้าใจได้ต้องเกิดจากความศรัทธาในระบบเสียก่อน คนเราถ้าไม่มีพื้นฐานของความศรัทธาถึงจะได้ยิน ได้ฟังอะไรมาก็ยาก

ที่จะเข้าใจและนำมาปฏิบัติได้ เมื่อความศรัทธาเกิดขึ้นจิตสำนึกย่อมยินดีและยอมรับในสิ่งนั้นๆ จึงจะนำไปปฏิบัติตามได้

4.1.3 กระแสโลกาภิวัตน์

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างและการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม พบว่า กระแสโลกาภิวัตน์นับเป็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญกับการเสริมสร้างประชาธิปไตย ในท้องถิ่นในปัจจุบันมาก ทั่วประเทศทุกมุม โลกล้วนเจอกับกระแสโลกาภิวัตน์ เพราะการก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสาร การคมนาคมภายใต้ทุนนิยม ทำให้โลกมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดกระแสวัฒนธรรมวัตถุนิยม บริโภคนิยม วัฒนธรรม เหล่านี้ล้วนมาจากปัจจัยภายนอกที่หลอมหลวมเข้ากับวิถีชีวิตของคนในชุมชน วัฒนธรรมเช่นนี้ส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นน้อยใหญ่ “กระแสโลกาภิวัตน์” คือยุคข้อมูลข่าวสารปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในมุมหนึ่งของโลกส่งผลกระทบต่อส่วนอื่นๆของโลกได้อย่างรวดเร็ว เป็นวงกว้าง แล้วยังส่งผลกระทบต่อ เศรษฐกิจ การเมือง สังคม เทคโนโลยี รวมถึงวัฒนธรรมประเพณีของไทย ทำให้ค่านิยมของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ทำให้จิตสำนึกของคนในชุมชนเริ่มเสื่อมหายไป อาทิ การรักความสงบของชุมชนไทย การเข้าวัดฟังธรรม ความผูกพันกันระหว่างคนในชุมชน ผลกระทบเหล่านี้จากกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้วัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิมถูกบิดเบือนไปจากวัฒนธรรมดั้งเดิม ความเป็นทาสเทคโนโลยี ทำให้ทุกบ้านต้องมีคอมพิวเตอร์ เพราะคิดว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นและมีประโยชน์ เฉกเช่นแต่ก่อนที่มีโทรทัศน์ไว้เพื่อรับรู้ข่าวสาร คอมพิวเตอร์นำพาสิ่งต่างๆมากมายเข้าสู่ชุมชนท้องถิ่น จนเกิดปัญหาเด็กติดเกม โทรศัพท์ เฟสบุ๊ก อินสตาแกรม ทวิตเตอร์ สื่อออนไลน์ต่างๆที่นำเข้ามาสู่สังคม มีผลให้วัฒนธรรมต่างๆ พฤติกรรม การปฏิบัติตัวที่เคยเป็นมาได้รับการเปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก การแผ่ขยายวัฒนธรรมสากลทำให้สังคมไทยซึมซับลงในวิถีชีวิตคนไทย เป็นเหตุให้มีแรงจูงใจอยากทำตาม จนเกิดการยอมรับและนำเอาไปใช้ในชีวิตประจำวัน จนทำให้วัฒนธรรมไทยดั้งเดิมถูกกลืนหายไปจากสังคมและชุมชนท้องถิ่นที่ละนิดๆ จึงเป็นปัญหาอย่างมากต่อวัฒนธรรมประเพณี หากคนในชุมชนท้องถิ่นไม่มีความเข้มแข็งและมีจิตสำนึกที่มั่นคงมากพอ ก็ยากที่จะรักษาวัฒนธรรมประเพณีของไทยที่เคยสืบสานกันมาเอาไว้ได้ หลักคำสอนอันดีงามที่เคยปลูกฝังไว้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นหนึ่งก็จะถูกกลืนหายไปพร้อมกระแสโลกาภิวัตน์ ที่พัดหอบเอาสิ่งศิวิไลซ์เข้ามาทดแทน

ซึ่งมีความสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของพระสงฆ์และประชาชนดังให้คำสัมภาษณ์ ดังนี้

พระสมณะสงฆ์ วัฒนสุโข ให้สัมภาษณ์ ว่า “... ปัจจุบันเด็กรุ่นใหม่หรือแม้กระทั่งคนรุ่นเก่าเองบางส่วนนับตั้งแต่กระแสโลกาภิวัตน์เข้ามามีการสนใจเข้าวัดฟังธรรมเหมือน

ก่อนที่เริ่มน้อยลง หรือถอยห่างวัดมากขึ้น คนจะหันไปสนใจกับโลกโซเชียล จนลืมตัวตนและ รากเหง้าของตัวเอง ก็นับว่ากระแสโลกาภิวัตน์ทำให้คนในสังคมหรือตัวสังคมเองก็มีการ เปลี่ยนแปลงไปมากทั้งด้านดีและไม่ดี...” (พระสมประสงค์ วัฒนสุโก สัมภาษณ์ 13 พฤษภาคม 2564)

“...นับตั้งแต่กระแสโลกาภิวัตน์เข้ามาภายในไม่กี่ปีสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ไม่ว่าจะสังคมเมืองหรือสังคมชนบทเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงมาก มีการเปลี่ยนแปลงใน ด้านความคิดและการใช้ชีวิตที่เปลี่ยนไปจากเดิมแบบหน้ามือเป็นหลังมือ เนื่องจากการเข้ามาใหม่ แบบไม่ทันตั้งตัวยังแยกแยะไม่ได้ว่าส่วนไหนดีและไม่ดีควรปรับใช้กับตัวเองอย่างไรจึงทำให้วิถีชีวิต แบบเดิมๆหายไป...” (ร.ต.อ.ไสว สายธิไชย สัมภาษณ์ 11 พฤษภาคม 2564)

“... ผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์มีผลในวงกว้างมาก เด็กในโรงเรียนติดเกม ติดเล่นมากขึ้น ทำให้กลายเป็นเด็กสมาธิสั้น ผลการเรียนตกต่ำ มีการลอกเลียนแบบพฤติกรรมผิดๆ มาใช้ใน ชีวิต หรือแม้แต่ผู้ใหญ่เองก็กลายเป็นพูดคุยกันน้อยลง เป็นสังคมแบบใหม่ สังคมก้มหน้า ส่วนในเรื่องจิตใจกลายเป็นคนใจร้อน ขาดสติมากขึ้น เพราะขาดการเข้าวัดทำบุญ ขาดการขัดเกลา จิตใจ ห่างหายไปจากคำสอนที่ดั่งาม จึงทำให้มีผลกระทบหลายๆด้านเกิดขึ้นในสังคมทุกระดับ...” (นาย คณัย ชาตศิริ สัมภาษณ์ 14 พฤษภาคม 2564)

“...ทำให้จิตใจของคนเปลี่ยนแปลงไปมากมาย คนห่างหายจาก ศีลธรรม คุณธรรม อันดีงามไปเลยในบางคนบางกลุ่ม แม้แต่วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมยังถูกเปลี่ยนแปลงไป เทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบัน มีผลกระทบต่อการปลูกฝังหลักธรรมแก่เด็ก เยาวชน ประชาชน บางกลุ่ม ทำให้ยากต่อการอบรมในเรื่อง ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม จึงทำให้เกิดการเสื่อมโทรม ทางด้านจิตใจ และส่งผลกระทบต่อสังคมและชุมชนท้องถิ่น...” (อาจารย์ ธิตินา ทรัพย์บุญสื่อ สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2564)

ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า กระแสโลกาภิวัตน์เป็นปัญหาและอุปสรรคในการเสริมสร้าง ประชาธิปไตยในท้องถิ่นเป็นวงกว้างมาก ประชาชนในชุมชนหันหน้าหนีจากการทำความดี เห็น ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ขาดการมีส่วนร่วม ขาดความร่วมมือร่วมใจ ขาด ความสามัคคี ระบบครอบครัวอ่อนแอลง เด็กในยุคโลกาภิวัตน์มีเวลาอยู่กับพ่อแม่ น้อยลงความผูก พันธุ์และความสัมพันธ์ทางใจลดลง เด็กเรียนรู้บทบาทของพ่อแม่ น้อยลงเมื่อพื้นฐานความสำคัญใน ครอบครัวไม่ดีพัฒนาการทางจิตใจของเด็กก็แปรปรวนไปด้วย เด็กก็จะหันไปพึ่งเทคโนโลยีการ สื่อสารมากขึ้น จนกลายเป็นปัญหาอย่างที่เห็นในปัจจุบัน เด็กติดเกม ลอกเลียนพฤติกรรมความ รุนแรงมาจากเกม มาจากโซเชียล ปัญหาต่างๆเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ ยิ่ง ความทันสมัยของเทคโนโลยีพัฒนาไปมากขึ้นเท่าไร คนยิ่งจะห่างจากสิ่งดีงามและหลักคำสอน

ทางศาสนามากขึ้น คนก็จะเข้าวัดน้อยลง ดังนั้น การอบรมบ่มเพาะจิตใจให้เป็นคนมีเหตุมีผลใช้สติปัญญาแก้ไขปัญหาก็ลดน้อยถอยลง ทำให้การเสริมสร้างประชาธิปไตยให้เป็นคนดีมีศีลธรรม คุณธรรม ให้เคารพต่อผู้อื่น เห็นใจคนอื่นจะลดน้อยลงไปเรื่อย เพราะความเห็นแก่ตัวและการแข็งขันที่ต้องผลักดันตัวเองให้อยู่เหนือคนอื่น เห็นแก่ประโยชน์ของตนเป็นสำคัญ เมื่อสิ่งเหล่านี้เริ่มฝังลึกในจิตใจ การมองเห็นประโยชน์ร่วมกันกับชุมชนหรือหมู่คณะก็ไม่เกิดขึ้น เป็นผลทำให้การเสริมสร้างประชาธิปไตยในท้องถิ่นหรือสังคมไม่สามารถพัฒนาไปได้ ยิ่งปัจจุบันการสื่อสารเข้าถึงทั่วทุกมุมโลกทั่วประเทศ ปัญหาด้านการเมืองไทยที่เป็นอยู่ การปิดกั้นสิทธิของประชาชน โดยผู้นำรัฐบาลและกลุ่มคนบริหารประเทศยิ่งทำให้ประชาชนเกิดความเบื่อหน่ายต่อการเมืองมากยิ่งขึ้น โดยไม่อยากจะสนใจรับรู้ และไม่อยากมีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น เนื่องจากความเบื่อหน่ายต่อระบอบการปกครองของไทยที่ไม่ใช่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ การเสริมสร้างประชาธิปไตยในชุมชนท้องถิ่นยิ่งทำได้ยากมากขึ้นไปอีก

4.2 แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น

สำหรับแนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทวัดกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นนั้น วัดเป็นศูนย์กลางเป็นศูนย์กลางจิตใจของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น สิ่งแรกที่วัดต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดคือ การวางตัวเป็นกลางไม่เข้ากับฝ่ายใด และเป็นที่ยอมรับให้กับประชาชนทั่วไปในท้องถิ่นหรือหน่วยงาน องค์กรท้องถิ่น เป็นผู้สนับสนุนและส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีความเจริญในหลักการและเหตุผล มีสติปัญญาในการดำเนินชีวิตตามครรลองของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และสนับสนุนในส่วนเครื่องอุปโภคบริโภคต่อองค์กรท้องถิ่นที่ขอความช่วยเหลือมาอันจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นต่อไปได้ และที่สำคัญวัดต้องเป็น “ต้นแบบที่ดี” ให้สังคมและชุมชน การเป็นต้นแบบที่ดีเป็นผลให้ท้องถิ่นนำแนวทางการทำงาน ไปใช้กับชุมชนท้องถิ่นได้ หลักวิถีประชาธิปไตยที่วัดคลองแจ้งส่งเสริมมาตลอดก็คือ หลักศีล 5 ที่มีความสอดคล้องกับวิถีประชาธิปไตย เพราะหลักของศีล 5 ถือได้ว่าหลักคุณธรรมประชาธิปไตยที่ควรปฏิบัติกันทุกคน เพราะถ้าทุกคนปฏิบัติตามหลักของศีล 5 ก็ไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายมาบังคับใช้ และเชื่อแน่ว่าสังคมนั้นจะมีความสุข เป็นสังคมที่ปราศจากการเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ทุกคนต่างเคารพในสิทธิเสรีภาพกันและกัน หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาส่งเสริมให้คนมีสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคเท่าเทียมกันในการทำความคิด ดังนั้นประชาชนในท้องถิ่น และองค์กร หน่วยงานต่างๆ ในท้องถิ่น ก็ต้องร่วมแรงร่วมใจกับวัดด้วย จึงจะทำให้ท้องถิ่นมีการพัฒนาและส่งเสริมการเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบให้ได้ตามแบบฉบับประชาธิปไตยที่แท้จริง วัดเป็นผู้ปลูกฝังลักษณะคุณธรรมศีลธรรม

ให้แก่ทุกคนในท้องถิ่น ตั้งแต่เด็ก เยาวชน หนุ่มสาว ผู้ใหญ่ การทำเช่นนี้เป็นการเสริมสร้างประชาธิปไตยโดยตรงหรือจะบอกว่าโดยอ้อมก็ได้ เพราะกระบวนการกล่อมเกลาคิดใจเหล่านี้ส่งผลต่อความเป็นประชาธิปไตย ทำให้คนในชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และร่วมรับผิดชอบต่อชุมชนท้องถิ่นด้วยกัน

ซึ่งมีความสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของพระสงฆ์และประชาชน ดังคำสัมภาษณ์ ดังนี้

นางสาวกมลภา สุนทร ให้สัมภาษณ์ ว่า “...การส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและท้องถิ่น เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในชุมชนท้องถิ่น เป็นการร่วมมือกันจากทุกภาคส่วนของท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนต่อไป ...” (นางสาว กมลภา สุนทร สัมภาษณ์ 14 พฤษภาคม 2564)

“... ให้เจ้าหน้าที่ทางวัดเข้าร่วมประชุมกับทางหมู่บ้านหรือมีการประชุมร่วมกันกับท้องถิ่นทุกครั้ง โดยนำปัญหาเสนอ พร้อมแนะนำแนวทางแก้ไขร่วมกัน จากทุกคนในที่ประชุม และลงประชามติเห็นชอบ พร้อมปฏิบัติร่วมกันและให้แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ อย่างชัดเจน ...” (นาย ปรีชา ตรีรัตน์ สัมภาษณ์ 10 พฤษภาคม 2564)

“... วัดเป็นศูนย์รวมของคนและหน่วยงานของท้องถิ่น ดังนั้น บทบาทของวัดควรเป็นสถานที่ในการประสานสัมพันธ์และความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และทุกภาคส่วนต้องมีส่วนผลักดันและสนับสนุนวัดในอบรบธรรมะอันเป็น โครงการส่งเสริมการเป็นคนดี เพื่อพัฒนาจิตไปสู่การเป็นคนดีของสังคมซึ่งเป็นการเสริมสร้างประชาธิปไตย...” (นายคนย์ชาติศรี สัมภาษณ์ 14 พฤษภาคม 2564)

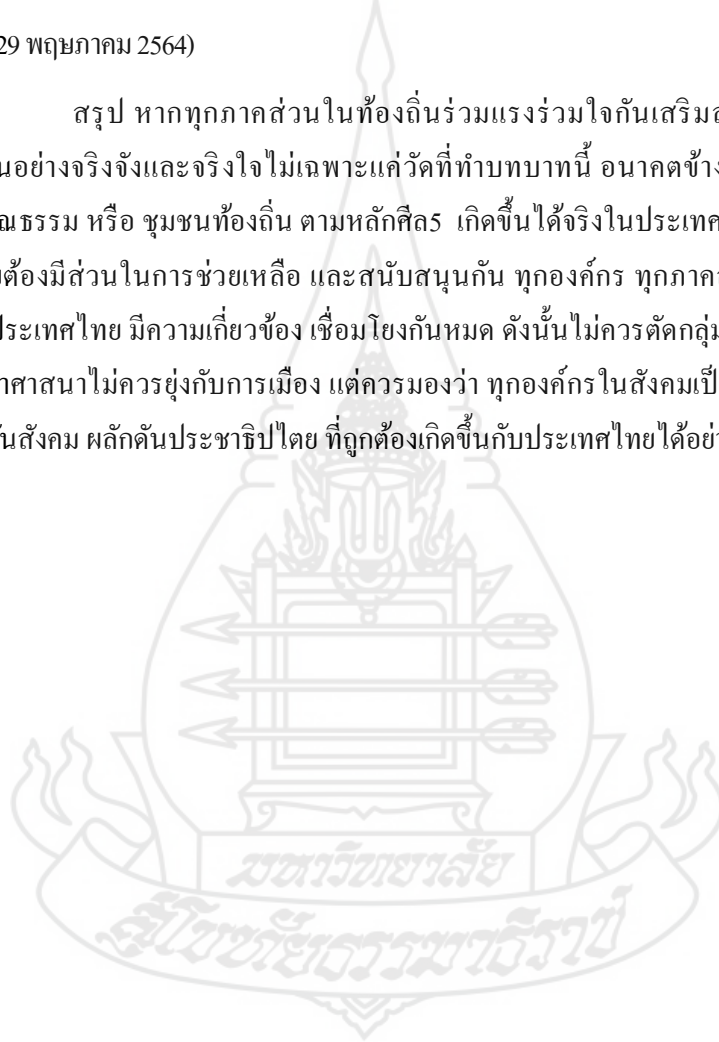
“... ควรให้ทางวัด พระภิกษุสงฆ์ มีบทบาทอย่างเต็มที่ในการเสนอแนะการเสริมสร้างประชาธิปไตยอย่างเต็มรูปแบบ โดยห้ามหน่วยงานรัฐแทรกแซงในเรื่องการเมือง แต่รัฐควรสนับสนุนและส่งเสริมในด้านงบประมาณ เพื่อช่วยเหลือวัดในการทำงานได้อย่างเต็มที่...” (อาจารย์ ธิติมา ทรัพย์บุญลือ สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2564)

“... เสนอให้รัฐบาลจัดงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมของพระสงฆ์และวัดอย่างจริงจัง เพราะที่ผ่านมา วัดจะเป็นฝ่ายที่ช่วยเหลือและสนับสนุนงานของท้องถิ่น เมื่อขาดแคลนอะไรก็ขอความช่วยเหลือจากวัด แต่น้อยนักที่หน่วยงานราชการหรือภาครัฐสนับสนุนวัด ไม่ว่าจะเรื่องการทำงานหรือเรื่องอื่นๆ ยกตัวอย่างเช่น โครงการสวดมนต์วันศุกร์ วัดสนับสนุนได้อย่างเต็มที่แต่ไม่มีหน่วยงานท้องถิ่นใดในการสนับสนุนเลย ทั้งๆที่ก็เห็นว่าเป็นโครงการที่ดีและอยากให้เกิดมีขึ้นในชุมชนท้องถิ่นตัวเองบ้าง แต่ขาดหน่วยงานสนับสนุนเลยไม่สามารถทำได้ ดังนั้น หน่วยงานรัฐหรือภาครัฐควรหันกลับมาเล็งเห็นได้แล้วว่าอะไรที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นและสามารถ

เสริมสร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นได้จริงกับชุมชนท้องถิ่น...” (ร.ต.อ.ไสว สายธิไชย สัมภาษณ์ 11 พฤษภาคม 2564)

“... ทำหน้าที่ขององค์กรแต่ละองค์กรให้ดี หากมีอุปสรรคก็ร่วมกันแก้ไข ร่วมแสดงความคิดเห็น และหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน เมื่อยามปกติก็พร้อมสนับสนุนกัน และช่วยเหลือกันในทุกฝ่าย แต่ไม่ก้าวก่ายในงานของกันและกัน แต่ต้องเคารพและให้เกียรติกัน...” (นาย ไบสี เทวโลก สัมภาษณ์ 29 พฤษภาคม 2564)

สรุป หากทุกภาคส่วนในท้องถิ่นร่วมแรงร่วมใจกันเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นกันอย่างจริงจังและจริงใจไม่เฉพาะแค่วัดที่ทำบทธาพนี้ อนาคตข้างหน้าอาจเกิดชุมชนท้องถิ่น คุณธรรม หรือ ชุมชนท้องถิ่น ตามหลักศีล 5 เกิดขึ้นได้จริงในประเทศไทยก็อาจเป็นไปได้ แต่ทุกฝ่ายต้องมีส่วนในการช่วยเหลือ และสนับสนุนกัน ทุกองค์กร ทุกภาคส่วนในท้องถิ่นหรือสังคมในประเทศไทย มีความเกี่ยวข้อง เชื่อมโยงกันหมด ดังนั้นไม่ควรตัดกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งออกไม่ควรมองว่าศาสนาไม่ควรยุ่งกับการเมือง แต่ควรมองว่า ทุกองค์กรในสังคมเป็นเหมือนฟันเฟือง ที่ช่วยผลักดันสังคม ผลักดันประชาธิปไตย ที่ถูกต้องเกิดขึ้นกับประเทศไทยได้อย่างแท้จริง

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. สรุปการวิจัย

ผลการศึกษาวัดคลองแจ่งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยที่ท้องถิ่นพบว่า การที่วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนท้องถิ่น และนำแนวคิด “บวร” เพื่อพัฒนาพลเมืองที่อาศัยอยู่ในชุมชนต่างๆ ไม่ว่าจะชุมชนชนบทหรือชุมชนเมือง เพราะชุมชนเป็นรากฐานสำคัญของสังคมไทย และจุดเด่นของชุมชนที่เอื้อต่อการที่วัดต้องเข้าไปมีบทบาทก็คือ ชุมชนโดยทั่วไปมีการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นสังคมที่แคบ มีความเป็นพี่น้องสูง ทำให้การช่วยเหลือกันเป็นไปอย่างทั่วถึง แต่ตัวแปรที่จะทำให้วัดเข้าไปมีบทบาทได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น คือ การเข้าใจมิติของการพัฒนาพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย การเข้าใจมิติการเมืองการปกครองที่ซับซ้อนและนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา มาผสมผสานและปรับประยุกต์ใช้ไม่ว่าจะเป็นหลักของศีล 5 หลักสังคหวัตถุ หลักทศ 6 หลักฆราวาสธรรม ฯลฯ ในการดำรงชีวิตและการพัฒนาการเป็นพลเมือง

ประเด็นที่ 1 ความรู้ความเข้าใจด้านพุทธศาสนาและการเมืองการปกครองท้องถิ่น

ผลการศึกษาพบว่า หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีความสอดคล้องต้องกัน และมีนัยสำคัญกับหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อาทิ การให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคล การให้สิทธิเสรีภาพแก่ทุกคนเท่าเทียมกัน มีความเสมอภาคกัน มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ การให้ความสำคัญกับการตัดสินใจปัญหาโดยใช้เสียงข้างมาก การใช้กฎหมายในการปกครอง

จากความสอดคล้องต้องกันดังกล่าว ทำให้เป็นแนวทางนำไปสู่การค้นคว้าว่า หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาใดบ้างที่สามารถเสริมสร้างประชาธิปไตยในท้องถิ่น และพัฒนาระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย ให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบได้

โดยเริ่มต้นพิจารณาสาระสำคัญหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เป็นประโยชน์ต่อการเสริมสร้างประชาธิปไตย ที่สำคัญ 6 ประการดังนี้

1. หลักคำสอนที่ส่งเสริมการเป็นคนดี ทั้งในฐานะของ

-ปัจเจกบุคคล -สมาชิกของสังคม -สมาชิกของชุมชน -สมาชิกของรัฐ -

ผู้ปกครองรัฐ

- 2.หลักคำสอนที่ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อน้ำที่
- 3.หลักคำสอนที่ส่งเสริมความมีเหตุผล
- 4.หลักคำสอนที่ส่งเสริมให้ถือหลักการสำคัญกว่ายึดติดตัวบุคคล
- 5.หลักคำสอนที่ส่งเสริมความอดทน
- 6.หลักคำสอนที่ส่งเสริมการรับฟังผู้อื่น

พอสรุปได้ว่า หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาใช้ในการเสริมสร้างประชาธิปไตย และนำมาปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลได้อย่างแท้จริง อาทิ

- หลักศีลห้า (หลักเบญจศีล -เบญจธรรม) -หลักสุจริตสาม -ประพฤติตามอารยธรรม
หลักธรรมนี้ นำพาไปสู่วิถีชีวิตของการเป็นคนดีในฐานะปัจเจกบุคคล

- หลักพรหมวิหาร -บำเพ็ญการสงเคราะห์ หลักธรรมนี้ นำพาไปสู่การเป็นคนดีใน
ฐานะสมาชิกของสังคมอย่างแน่นอน

- หลักพึ่งตนเอง -อยู่ร่วมในหมู่ด้วยดี เป็นเครื่องมือที่ดีในการส่งเสริมวิถีชีวิตของการ
เป็นคนดีในฐานะสมาชิกของชุมชน

- หลักอภิปไตย -มีส่วนในการครอง เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการส่งเสริมวิถีชีวิตของ
การเป็นคนดีในฐานะสมาชิกของรัฐ

- หลักทศพิธราชธรรม - บำเพ็ญกรณียกิจของจักรพรรดิ - ประกอบราชสังคหะ - ละเว้น
อคติ เป็นหลักธรรมสำคัญสำหรับการส่งเสริมวิถีชีวิตของการเป็นคนดีในฐานะผู้ปกครองรัฐ

- หลักคำสอนเรื่อง ทิส 6 (สิงคาลกสูตร) หลักธรรมนี้ส่งเสริมความรับผิดชอบใน
หน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่นในทุกสถานะทางสังคม

- หลักอริยสัจสี่ และกาลามสูตร หลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมความมีเหตุมีผล และการรู้จัก
ใช้วิจารณญาณในการใคร่ครวญตัดสินใจอย่างมีสติ

- หลักธรรมาธิปไตย หลักธรรมที่เน้นให้เราให้ความสำคัญกับหลักการมากกว่าตัว
บุคคล

- หลักขันติ หลักธรรมที่จะนำมาซึ่งวิธีแห่งความอดทน ออกล้นต่อสิ่งขั้วๆ อัน
เป็นลักษณะหนึ่งของวิถีประชาธิปไตย

- หลักกุศลธรรม - พหุสุต - นาถกรณธรรม - จักรวรรดิวัตร หลักธรรมเป็นเครื่องโน้มนำ
นำไปสู่วิถีชีวิตแห่งการรับฟังผู้อื่น

จากหลักธรรมที่ได้กล่าวมานั้น วัดคลองแจ้งได้ใช้หลักธรรมทางศาสนาเป็นฐานในการพัฒนาและฝึกอบรมให้กับกลุ่มคนในชุมชนและประชาชนต่างๆในท้องถิ่นให้เป็น “คนดี” และขยายพื้นที่ของการเป็นคนดีเพื่อไปสู่การเป็นพลเมืองที่ดีของชุมชน สังคมและประเทศชาติ

(1) ความเป็นคนดี วัดมีบทบาทหลักในการพัฒนาและฝึกอบรมบุคคลหรือกลุ่มบุคคลให้เป็นคนดี หลักธรรมทางพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงสอนให้ คนเป็นคนดีมีศีลธรรม มีสติ มีมนุษยธรรม มีสัจจะ รู้จักเสียสละ มีเมตตาต่อกัน มีน้ำใจต่อและให้อภัยต่อเพื่อนมนุษย์ ใช้ชีวิตพอเพียง ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน

(2) ความเป็นพลเมืองที่ดี วัดมีหน้าที่ในการขยายพื้นที่การพัฒนาและฝึกอบรมบุคคลและกลุ่มบุคคลที่เป็นคนดีตามความมุ่งหมายของศาสนาให้ก้าวไปสู่การเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งการเป็นพลเมืองที่ดีนั้นประกอบด้วยเกณฑ์ชีวิต คือ การที่สามารถพึ่งตนเองได้โดยไม่เป็นภาระให้แก่คนอื่น ในสังคม การมีอิสรภาพทางการคิด การแสดงออก トラบที่ไม่สร้างผลเสียแก่สังคมและคนอื่น รู้จักเคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความเห็นต่าง เคารพกฎกติกา มีส่วนร่วมทางการเมืองและร่วมกิจกรรมต่างๆในชุมชน มีความสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น โดยทำหน้าที่ตอบแทนชุมชนและสังคม รักและห่วงหาเห่นสมบัติสาธารณะของชุมชน ปกป้องผลประโยชน์ของชุมชนสังคม ความเข้มแข็งของพลเมืองคือความเข้มแข็งของระบอบประชาธิปไตย

หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา กับหลักการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไไทยนั้น มีส่วนช่วยส่งเสริม สนับสนุนซึ่งกันและกันเป็นค่านิยมร่วม ที่ถือเป็นจุดร่วมระหว่างคนดีกับการเป็นพลเมืองที่ดี อันจะก่อให้เกิดพลังของการสร้างประชาธิปไตยที่ดีและยั่งยืน ซึ่งนำไปสู่ การจะพัฒนาประชาธิปไตยไม่ว่าจะในส่วนชุมชนท้องถิ่น หรือระดับชาติ หลักคำสอนทางพุทธศาสนาจึงเป็นหลักการที่สามารถนำมาปรับใช้ในการพัฒนาประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี ในยุคปัจจุบันปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ก็คือ ปัญหาในเรื่องศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรมของคนในสังคม นับวันยิ่งเสื่อมโทรมลง การนำเอาหลักคำสอนทางพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาการเมืองการปกครองของไทยและนำพาประชาธิปไตยไปสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยตามครรลองแห่งประชาธิปไตยที่แท้จริง

ประเด็นที่ 2 บทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น

2.1 บทบาทวัดที่มีพระสงฆ์ดำเนินการแทนกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น

ผลการศึกษาพบว่า วัดคลองแจ้งเป็นวัดป่าสายกรรมฐานที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความรู้ความเข้าใจในระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นอย่างดี ส่งเสริมในประชาชนในชุมชนมีความรู้และมีการศึกษาสองทางคือ การศึกษาทางโลกและการศึกษาทางธรรม การศึกษาทางโลกเป็นการศึกษาเพื่อให้สามารถดำรงตนให้อยู่ในสังคมได้มีอาชีพเลี้ยงตัวได้ การศึกษาทางธรรมเป็นการศึกษาเพื่อรักษาจิตใจของตนให้ตั้งมั่นในคุณความดี ไม่เลื่อมถอยทางทำดี ดังนั้น วัดคลองแจ้งจึงมีบทบาทในด้านการส่งเสริมในด้านการศึกษาและการพัฒนาจิตใจ และยังส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นชุมชนศีล 5 เพราะศีล 5 เป็นคุณเป็นประโยชน์กับทุกคน ศีล 5 สร้างความยุติธรรมแก่สังคมไม่มีความยุติธรรมใดในโลกเสมอเหมือนกับศีล หลักศีล 5 กับหลักประชาธิปไตยมีความสอดคล้องกัน ดังนั้น หลักศีล 5 จึงถือว่าเป็นหลักคุณธรรมของประชาธิปไตยที่ทุกคนในสังคมควรปฏิบัติ ถ้าทุกคนปฏิบัติตามหลักศีล 5 ได้สังคมหรือชุมชนท้องถิ่นก็จะมีแต่ความสงบสุขร่มเย็น การปลูกจิตสำนึกของประชาชนจึงเป็นหน้าที่ของวัดที่จะแสดงบทบาทได้อย่างเต็มที่ ในการส่งเสริม ปลูกฝัง กลุ่มเกลาให้ประชาชนในท้องถิ่นหรือประชาชนทุกคนมีหลักของศีล 5 ผ่องอยู่ในจิตใจ คุณธรรมของประชาธิปไตยเป็นสิ่งสำคัญมาก ที่ว่าสำคัญก็เพราะว่าเรื่องคุณธรรมเป็นหัวใจของประชาธิปไตย ถ้าประชาธิปไตยขาดคุณธรรมอย่างเดียวนั้น ประชาธิปไตยก็ไม่เป็นประชาธิปไตย ก็จะกลายเป็นประชาธิปไตยจอมปลอม ศีล 5 จึงเป็นคุณธรรมของประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เพราะคุณธรรมเป็นประโยชน์แก่ทุกคน เมื่อทุกคนในสังคมมีศีล 5 เป็นพื้นฐานของจิตใจ ความยุติธรรมจึงเกิดขึ้นในสังคม สิ่งที่เป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้สังคมมีความสงบสุขร่มเย็น ก็คือความยุติธรรม เพราะเหตุนี้วัดคลองแจ้งจึงพยายามที่จะปลูกฝังในคนในชุมชนให้รักษาศีลปฏิบัติธรรม โดยการเริ่มปลูกฝังกับคนทุกๆวัยตั้งแต่ เด็ก หนุ่มสาว ผู้ใหญ่ โดยการส่งเสริมในด้านต่างๆทั้งการการศึกษา และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น รวมถึงการเทศนาอบรมประชาชนทั่วไปที่มาทำบุญหรือ เมื่อมีโครงการอบรมธรรมะต่างๆก็ต้องมีการแทรกหลักสูตรในเรื่องความสำนึกในความเป็นไทย การปลูกฝังในเรื่องระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้องไปด้วยทุกครั้ง และทำเป็นแบบอย่างให้ทุกคนเห็นถึงแนวทางปฏิบัติงานของทางวัดในเรื่องของการทำงาน โดยจะนำหลักวิถีประชาธิปไตยมาใช้ในการทำงาน คือ รับฟังเสียงส่วนใหญ่ โดยรับฟังเสียงจากคณะสงฆ์ รับฟังเสียงจากคณะกรรมการวัด รับฟังเสียงจากญาติโยม และประชาชนทุกฝ่าย มีการประชุมปรึกษาหารือ รับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่าย ด้วยใจเป็นธรรม มีความเสมอภาค และเท่าเทียมกัน เพื่อหาข้อสรุปในการทำงานร่วมกัน โดยยอมรับความเห็นต่าง ทำให้ทุกคนมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของการทำงาน ด้วยการดำเนินงานแบบนี้จึงเป็นที่ยอมรับของประชาชน

ในชุมชนและนำไปเป็นแบบอย่างในการทำงานในองค์กร และหน่วยงานท้องถิ่น และยังเป็น “วัดต้นแบบ” ให้กับ หลายๆวัดที่มาศึกษาดูงาน นำไปเป็นแนวทางในการทำงานของตนอีกด้วย

2.2 บทบาทวัดในด้านที่ปรึกษา

ผลการศึกษาพบว่า เนื่องด้วยวัดคลองแจรงเปรียบเสมือนเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในท้องถิ่นแห่งนี้ เมื่อเกิดปัญหาอะไรที่แก้ไม่ตกหรือในหน่วยงานต่างๆ หรือในตัวบุคคลนั้นๆก็ดี สิ่ง que ทุกคนในชุมชนนี้คิดถึงเป็นสิ่งแรก ก็คือ วัดคลองแจรง บทบาทในการเป็นที่ปรึกษาจึงเป็นสิ่งหลีกเลี่ยงไปไม่ได้ ดังนั้น การวางตัวเป็นกลาง ไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่เป็นผู้ชี้นำ จึงเป็นสิ่งที่วัดคลองแจรงปฏิบัติมาตลอด เป็นธรรมชาติของการเป็นวัดที่คนค่อนข้างรู้จักมาก การเข้ามาของแต่ละคนแต่ละฝ่ายก็มีจุดประสงค์แตกต่างกันออกไป การให้คำปรึกษาก็คือการยกเอาหลักธรรมทางศาสนา มาอบรมและยกเอานิทานชาดกมาเปรียบเทียบบ้าง อธิบายขยายความถึงเป็นผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้น ให้คนที่รับฟังพิจารณาไตร่ตรองด้วยเหตุและผลที่จะเกิดขึ้นกับตัวเองหรือต่อองค์กรหรือหน่วยงานของตนเอง การนำเอาหลักธรรมมาประกอบในการตัดสินใจ พิจารณาด้านหลักคุณธรรม จริยธรรม ควบคู่กัน ไป จึงเป็นสิ่งที่หน่วยงานหรือบุคคลที่ทำงานในส่วนตัว หรือองค์กรส่วนท้องถิ่นจำเป็นอย่างยิ่งที่พึงนำเอาไปใช้เพื่อประชาชนและเป็นวิถีประชาธิปไตย การที่วัดเป็นศูนย์กลางของสังคมและชุมชน เป็นที่รวมจิตใจของประชาชน ทำหน้าที่ทั้งทางศาสนา ทางการศึกษา ที่ปรึกษา ทางวัฒนธรรม และทางสังคมโดยตรง ไม่เพียงแต่ทำให้ประชาชนได้เข้าวัดทำบุญตักบาตร ได้ฟังธรรม วัดยังส่งเสริมให้ชุมชนมีความสงบสุขร่มเย็น สร้างความปรองดองแก่ประชาชนในชุมชน มีความรักใคร่สามัคคีกัน เป็นน้ำหนึ่งอันเดียวกัน แม้บางครั้งในการทำงานผิดพลาดก็ไม่ซ้ำเติมซึ่งกันและกัน แต่จะร่วมด้วยช่วยกันหาแนวทางแก้ไข เมื่อแก้ไขได้แล้ว ก็หาแนวทางป้องกันเพื่อไม่ให้เกิดเหตุการณ์ซ้ำๆ ขึ้นอีก ทุกๆสังคมทุกๆชุมชนย่อมมีความหลากหลายทางด้านความคิด คนแต่ละคนก็มีแนวความคิดเป็นของตนเอง สิ่งที่จะนำมาแก้ไขปัญหาได้คือหลักธรรม การใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหา การไม่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นแตกแยกเป็นฝักเป็นฝ่าย จึงเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีความสงบสุขร่มเย็น ได้สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคในการสร้างคุณงามความดี สร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นกับชุมชน เป็นการเสริมสร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นแก่ท้องถิ่น เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง

2.3 บทบาทวัดกับการสนับสนุนโครงการสวดมนต์วันศุกร์ของเด็กที่พุทธมณฑลหมู่บ้านทรัพย์สมบูรณ์

ผลการศึกษาพบว่า ทำให้เด็กๆและเยาวชน ในชุมชน หรือแม้กระทั่งผู้ใหญ่ในชุมชน มีความรักใคร่กันมากขึ้น โครงการนี้ไม่ใช่มีเฉพาะเด็กๆที่เข้าร่วมโครงการแต่เป็นโครงการที่รวมคนสามวัยเข้ามาอยู่ในที่เดียวกัน ทำให้ความสัมพันธ์ของคนสามวัยมีความสนิทสนมกันมาก

ขึ้น มีความเชื่อใจกัน ลดปัญหาความห่างเหินระหว่างวัย เด็กๆสามารถพูดคุยกับผู้ใหญ่ได้ กล้าที่จะปรึกษาต่างๆกับผู้ใหญ่และเพื่อนรุ่นเดียวกันได้ โครงการนี้ยังทำให้ลดปัญหาในเรื่องยาเสพติดในชุมชนอีกด้วย ลดปัญหาการอยู่คนเดียว หันมาสนใจร่วมกิจกรรมกับเพื่อนๆมากขึ้น การนำพาเด็กๆ สวดมนต์นั่งสมาธิ แล้วอบรมสอนสั่งด้วยหลักธรรมคำสอน ผลที่ได้รับอย่างเห็นได้ชัด คือ เด็กๆมีความสุขและเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น การเรียนดีขึ้น มีน้ำใจต่อเพื่อนๆมากขึ้น กล้าแสดงความคิดเห็น ร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ชักจูงพ่อแม่ให้หันมาเข้าวัดปฏิบัติธรรม และยังสามารถดึงสติพ่อแม่ในเวลาทะเลาะกันโดยการนำเอาคำสอนที่ตนได้รับมาส่งต่อให้พ่อแม่อีกด้วย พื้นฐานของประชาธิปไตยที่ดี คือการปลูกฝังต้นกล้าให้ดีและเติบโตมาได้อย่างสมบูรณ์ โครงการสวดมนต์วันศุกร์ของเด็กที่วัดเป็นผู้สนับสนุนและก่อตั้งขึ้นมาเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เป็นกระบวนการกล่อมเกล่าให้เด็กในชุมชนเติบโตมาเป็นต้นกล้าที่ดี มีความรับผิดชอบต่อสังคม ทำให้เค้ารู้สึกว่าเขาเองก็เป็นส่วนหนึ่งของส่วนรวม ที่พร้อมจะเป็นแรงขับเคลื่อนในระบบประชาธิปไตย

ประเด็นที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข หรือข้อเสนอแนะบทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น

3.1 ปัญหาอุปสรรคของบทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น

3.1.1 บุคลากรไม่เพียงพอ ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคของวัดคลองแจ้งในการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น คือ บุคลากรไม่เพียงพอต่อการเสริมสร้างประชาธิปไตย การดำเนินงานในโครงการหรืองานใดๆก็ตามยังดำเนินในเรื่องที่เกี่ยวกับงานสร้างคนเพื่อเป็นคนดีในแก่สังคมแล้ว ถ้ามีบุคลากรที่เข้าใจในการทำงานเยอะมากเท่าไร การร่วมมือกันในหลายๆฝ่ายก็จะทำให้งานสำเร็จผลได้อย่างรวดเร็ว งานด้านศาสนาเป็นงานละเอียดอ่อนต้องอาศัยคนที่มีความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงและต้องเป็นคนที่เสียสละอย่างมาก งานเหล่านี้ไม่มีค่าจ้างรางวัลใดๆแต่เป็นงานที่ทำด้วยใจ ดังนั้น การคัดกรองคนที่จะทำงานด้านนี้จึงเป็นเรื่องสำคัญมาก อย่างที่พูดไปก่อนหน้านั้นว่างานสร้างคนเป็นงานละเอียดอ่อน ต้องอาศัยคนที่เข้าใจในหลักคำสอนทางพุทธศาสนาและเข้าใจในหลักประชาธิปไตยเป็นอย่างดี จึงจะถ่ายทอดเจตนารมณ์ของการทำงานได้ตรงจุดเป้าหมาย การสื่อสารผิดแค่ครั้งเดียวอาจทำให้บุคคลนั้นฝังใจและเชื่อมั่นในสิ่งๆนั้นไปแล้วจากการที่จะเป็นผลดีกับเป็นเรื่องผิดพลาดอย่างใหญ่หลวงได้ ด้วยเหตุนี้บุคลากรที่ทำงานตรงจุดนี้จึงมีน้อยและไม่เพียงพอต่อการทำงาน การทำงานแต่ละโครงการไม่ใช่คนเดียวจะทำสำเร็จได้ งานจะสำเร็จได้ต้องอาศัยการทำงานเป็นทีม งานจึงจะมีประสิทธิภาพ สำเร็จตาม

วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การสร้างบุคคลากรขึ้นมาเพิ่มจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากต้องอาศัยเวลา ปัญหา ด้านบุคคลากรไม่เพียงพอนี้จึงเป็นปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งของบทบาทวัดคลองแจ้งกับการ เสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น คนเข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา มาก การทำงานใน ด้านเผยแผ่ และปลูกฝังคนในสังคมให้เป็นคนดีพร้อมต่อระบอบประชาธิปไตยยังเป็นสิ่งสำคัญ มากเช่นกัน

3.1.2 พื้นฐานความศรัทธา ผลการศึกษาพบว่า เป็นปัญหาและอุปสรรค ของ บทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น พื้นฐานความศรัทธาเป็นเรื่องสำคัญ ในการเผยแผ่ศาสนา ถ้าคนเราขาดซึ่ง “ศรัทธา” การที่จะเข้าถึงหลักธรรมคำสอนของ พระพุทธศาสนาก็เป็นไปได้ยาก เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วการที่เราจะตั้งมั่นทำอะไรก่อน สิ่งแรกที่เกิดขึ้น ในใจคือ เราต้องมีความศรัทธาในสิ่งที่จะทำเสียก่อน เมื่อคนในชุมชนขาดความศรัทธาในหลักคำ สอนทางพุทธศาสนาแล้ว การเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นก็ไม่สามารถทำได้ หลักคำสอนทาง พุทธศาสนามีความสำคัญมากมายที่นำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นหลักคำสอนเพื่อพัฒนา บุคคลให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดในชีวิต และใช้ชีวิตบนพื้นฐานแห่งเหตุผล ความถูกต้อง ให้อำนาจสิ่ง ไหนควรทำและไม่ควรทำละเว้นห่างไกลต่อสิ่งไม่ดี หลักธรรมคำสอนยังได้มีข้อกำหนดในการ ประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในครรลองครองธรรม ผีกลมน อบรมให้ทำแต่สิ่งที่ดี เหนือสิ่งอื่นใดก็คือ ต้องเป็นคนมีธรรมะเป็นเครื่องนำทางชีวิต เพราะคนเราถ้าฉลาดทางโลกอย่างเดียวแต่ไม่มี หลักธรรมคุ้มครองจิตใจ ก็ไม่สามารถเป็นคนดีที่สมบูรณ์แบบได้ ศรัทธาจึงเป็นสิ่งสำคัญมากต่อ การพัฒนาจิตใจ เพราะถ้าเราเลือกศรัทธาในสิ่งที่ผิดการดำเนินชีวิตก็บิดเบี้ยวตามไปด้วย ในชุมชน ท้องถิ่นนี้มีความหลากหลายจากการย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ร่วมกัน การนับถือและศรัทธาของแต่ละ คนแต่ละกลุ่มก็ไม่เหมือนกัน ดังนั้น บทบาทของวัดที่จะเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นโดยใช้ หลักธรรมทางศาสนาเป็นเครื่องมืออบรมสั่งสอน จึงไม่ได้ผลกับบางคนบางกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยหรือ อาจโจมตีให้เกิดความเสื่อมเสียได้

3.1.3 กระแสโลกาภิวัตน์ ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคของบทบาทวัด คลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่คนทั่วโลกกำลังประสบ ปัญหาอยู่ ก็คือ กระแสโลกาภิวัตน์ เพราะความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารและการคมนาคม ภายใตุนิยมทำให้เกิดการแข่งขันกันอย่างหนักหน่วงในสังคมทั่วโลก จึงทำให้เกิดกระแส วัฒนธรรมวัตถุนิยม บริโภคนิยม วัฒนธรรมเหล่านี้ล้วนมาจากปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อวิถี ชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ในยุคที่ข้อมูลข่าวสารหรือปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น จากอีกมุมหนึ่งของโลกส่งผลกระทบต่อส่วนอื่นของโลกได้อย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบให้เศรษฐกิจ การเมือง สังคม เทคโนโลยี วัฒนธรรมประเพณีเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลกระทบเป็นวงกว้างรวมถึง

ชุมชนท้องถิ่นไทยด้วย เป็นเหตุให้จิตสำนึกของคนในชุมชนเริ่มเสื่อมหายไป และทำให้คนในชุมชนเริ่มห่างหายไปจากวัด ครอบครัวเริ่มสั่นคลอน ระบบสังคมกลายเป็นสังคมก้มหน้า เห็นแต่ประโยชน์ตนเองมากขึ้น ความผูกพันระหว่างคนในสังคมเจือจางไป คนในสังคมเริ่มแข่งขันกันเอง ขาดความมีน้ำใจต่อกัน อันเป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของไทยถูกกลืนกันไปจนเกือบหมด แต่รับเอาวัฒนธรรมใหม่ๆ เข้ามาแทนที่และเริ่มซึมซับในวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นเหตุให้เกิดการเลียนแบบอยากทำตาม จนยอมรับและนำไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน จนทำให้ชุมชนไม่มีความเข้มแข็ง จึงทำให้วัดไม่มีบทบาทในการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นได้เท่าที่ควรอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ นั้นได้ทำลายระบบวัฒนธรรม และระบบสังคมชุมชนดั้งเดิมที่มีแต่ความสงบร่มเย็น อบอุ่นเป็นกันเอง ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันได้เลือนหายไป ไม่เพียงเท่านั้น กระแสโลกาภิวัตน์ที่นำความล้ำสมัยในโลกของสื่อออนไลน์ยังนำทั้งผลดีและผลเสียเข้ามาด้วย โดยการใช้ออนไลน์โจมตีคนที่ไม่ชอบหรือสิ่งที่ตัวเองไม่ชอบออกไปในทางเสียๆ หายๆ เป็นการทำลายชื่อเสียงได้ กระแสโลกาภิวัตน์นี้จึงเป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการทำลายบทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นได้

3.2 แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น

ผลการศึกษาพบว่า หลักวิถีประชาธิปไตยที่วัดคลองแจ้งส่งเสริมมาตลอดคือ หลักศีล 5 ที่มีความสอดคล้องกับวิถีประชาธิปไตย หลักของศีล 5 เป็นหลักคุณธรรมประชาธิปไตยที่ทุกคนควรปฏิบัติ ทุกหน่วยงานทุกองค์กรในท้องถิ่นต้องร่วมด้วยช่วยกันกับวัด เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เป็นชุมชนศีล 5 ถ้าทุกคนสามารถปฏิบัติตามหลักศีล 5 ได้ก็ไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายมาบังคับใช้และเชื่อแน่ว่าสังคมท้องถิ่นนั้นๆ ต้องมีแต่ความสงบสุขร่มเย็น ไม่มีการเอารัดเอาเปรียบกัน ทุกคนต่างเคารพในสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค ของกันและกัน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการที่จะทำให้เกิดเป็นเช่นนี้ได้ ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกๆ ฝ่ายในชุมชนท้องถิ่น เพื่อผนึกกำลังสร้างสรรค์และเสริมสร้างความเข้มแข็งที่ถูกต้องตามหลักประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่น ทำให้กลายเป็นชุมชนท้องถิ่นต้นแบบเพื่อสืบสานไปสู่ชุมชนอื่นๆ ต่อไป

2. อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัย บทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น: กรณีศึกษาตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ผู้ศึกษาแยกอภิปรายเป็น 2 ส่วน ส่วนที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎี และเกี่ยวข้องกับการวิจัย ดังนี้

2.1 อภิปรายผลส่วนที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎี ดังนี้

2.1.1 อภิปรายผลส่วนที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดบทบาท

เป็นที่ทราบกันดีว่าในสังคมชุมชนท้องถิ่นของไทยตลอดมา วัดมีบทบาทต่อประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเป็นอันมาก ทั้งบทบาทในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน บทบาทในด้านที่ปรึกษา และบทบาทในด้านการสนับสนุนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีความเจริญ หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามีความครอบคลุม ทั้งในด้านการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยเป็นทุนเดิมอยู่แล้วตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่เมื่อเวลาผ่านไปการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาใช้และประกอบกับการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ ทำให้มองว่าการนำเอาหลักพุทธศาสนามาใช้เป็นเรื่องงมงาย จึงทำให้พุทธศาสนาเริ่มถดถอยไปจากสังคมไทย จากแต่ก่อนวัดมีบทบาทเป็นศูนย์กลางของชุมชนท้องถิ่น แต่ทุกวันนี้กลายเป็นรัฐที่เป็นศูนย์กลาง เมื่อเป็นเช่นนี้ช่องว่างในการเรียนรู้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาของประชาชนและการแทรกแซงของศาสนาอื่นในระบบการศึกษา พระพุทธศาสนาจึงถูกลดความสำคัญลงไปเรื่อยๆ ส่งผลให้ประชาชนขาดหลักในการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง วัดไม่สามารถมีบทบาทในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนให้แก่ประชาชนได้ เป็นผลให้เกิดปัญหาแก่สังคมในทุกๆด้าน และทุกชุมชนในท้องถิ่น ประชาชนส่วนใหญ่ ขาดศีลธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงเป็นเหตุให้สังคม ชุมชนท้องถิ่นมีแต่ความวุ่นวายขาดความสงบสุข เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม

การวางรากฐานในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นหรือสังคมในระดับประเทศที่ดี ประชาชนต้องมีความเห็นที่ถูกต้อง มีความประพฤติตามหลักศีล 5 หรือ เบญจศีล เบญจธรรม หลักฆราวาสธรรม หลักอริยสัจ 4 หลักกัทธิบาท 4 หลักสุจริต 3 และการที่จะทำหน้าที่ของตนต่อผู้อื่นก็ใช้หลัก อปริหายธรรม หรือ ทิศ 6 ในลึงกาลกสูตร หรือถ้าในส่วนการปกครองผู้นำไม่ว่าจะระดับใดต้องอาศัยหลักทศพิธราชธรรม และหลักราชสังคหะวัตถุ 4 ในการบริหารการปกครอง ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารนโยบายของประเทศ สิ่งทีกล่าวมานั้นล้วนแต่เป็นหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่จะช่วยพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศไปในเส้นทางที่ถูกต้อง

บทบาทวัด มีความสำคัญต่อสังคมไทย แต่อาจมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยและความเหมาะสมของพระธรรมวินัยที่เอื้อต่อสังคมในยุคปัจจุบัน เพราะไม่ว่าจะด้วยปัจจัยใด วัดยังเป็นศูนย์กลางที่สำคัญในชุมชนท้องถิ่นเสมอมา เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนท้องถิ่นตลอดไป ดังนั้นสิ่งที่รัฐควรส่งเสริมและเห็นคุณค่า คือการสนับสนุนให้วัดมีบทบาทในการส่งเสริมและกล่อมเกล่าจิตใจ ปลูกฝังหลักศีลธรรมคุณธรรม ที่จะเป็นสิ่งส่งเสริมและเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นประชาธิปไตยที่ถูกต้องให้เกิดขึ้นต่อสังคมและชุมชนใกล้เคียงกับชุมชนและคนในชุมชนท้องถิ่น การนำหลักธรรมต่างๆที่สำคัญมาปรับประยุกต์ใช้ พัฒนาพลเมืองให้เกิดการตื่นรู้อันจะนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยแห่งการตื่นรู้ นั้น วัดเป็นตัวแปรสำคัญและมีบทบาทเป็นอย่างมาก

ไม่ใช่มองว่าวัดหรือพระสงฆ์ไม่ควรยุ่งในกิจการบ้านเมือง ซึ่งเหตุผลนี้เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เพราะตามหลักพระธรรมวินัยการที่วัดหรือคณะสงฆ์จะทำอะไรก็อยู่ในขอบเขตของพระธรรมวินัยอยู่แล้ว การตั้งวัดและพุทธศาสนาออกจากการเมือง จึงเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องเท่าไรนัก

ใกล้ชิดกับชุมชนและคนในชุมชนท้องถิ่น การนำกิจกรรมต่างๆ ที่สำคัญมาปรับประยุกต์ใช้ การจะพัฒนาพลเมืองให้เกิดการตื่นรู้อันจะนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยโดยแท้จริง การตื่นรู้ นั้น วัดเป็นตัวแปรสำคัญและมีบทบาทเป็นอย่างมาก ด้วยความที่วัด

การพัฒนาวัดให้มีศักยภาพที่จะเอื้ออำนวยคุณประโยชน์ให้กับประชาชน ชุมชน สังคม สร้างบุคลากรในชุมชน ผู้นำทางการเมืองการปกครอง ผู้นำในชุมชน ให้มีวิถีชีวิตอยู่ในครรลองครองธรรม เสริมสร้างประชาธิปไตยในท้องถิ่น โดยยึดหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นปัจจัยหลักอบรมกล่อมเกลา ปลุกฝังให้เกิดจิตสำนึกของการมีคุณธรรม จริยธรรม ให้ประชาชนในท้องถิ่นคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนร่วมของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นในสังคมได้ต้องอาศัยการฝึกอบรมบ่มเพาะอย่างต่อเนื่องฝังลึกในจิตใจ ชุมชนจึงจะเกิดความเข้มแข็งและเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

2.1.2 อภิปรายผลส่วนที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีประชาธิปไตยท้องถิ่น

ชุมชนท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญของประเทศ ประชาธิปไตยท้องถิ่นจึงมีความสำคัญต่อประเทศเป็นอย่างมาก วัดคลองแจรงเป็นวัดที่ตั้งอยู่ในตำบลสะตอน คนในชุมชนท้องถิ่นถือว่าวัดคลองแจรงเป็นศูนย์รวมใจของชุมชนท้องถิ่นนี้มาก การเสริมสร้างให้ประชาธิปไตยท้องถิ่นเกิดขึ้นจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ บทบาทวัดคลองแจรงนั้น การใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นคุณค่าของตัวเอง รู้หน้าที่ของตนตามหลักประชาธิปไตย ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคเท่าเทียมกันทุกคน ส่งเสริมให้คนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน มีการปรึกษาหารือ แสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจงานในด้านต่างๆ ที่ชุมชนท้องถิ่นจัดขึ้น หรือแม้กระทั่งการจัดงานที่เกี่ยวกับวัดเอง ทางวัดก็ได้มีการประชุมกับหน่วยงานชุมชนในท้องถิ่นทุกฝ่าย เพื่อปรึกษาหารือร่วมกันและเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายแสดงความคิดเห็นร่วมด้วย เพื่อให้ทุกคนทุกฝ่ายมีสิทธิหน้าที่ของตนได้อย่างเต็มที่ และทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมทำ ร่วมคิด ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในงานนั้นๆ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีต่อการปฏิบัติตนให้อยู่ในระบอบประชาธิปไตยท้องถิ่น เพราะประชาธิปไตยท้องถิ่นต้องการเสริมสร้างให้ประชาชนตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อท้องถิ่นตน เน้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการปกครอง พร้อมทั้งตรวจสอบงานที่องค์กรท้องถิ่นทำร่วมกัน ซึ่งแนวคิดเช่นนี้ตรงกับแนวคิดตามหลักพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงสอนให้มนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาค เท่าเทียมกันหมด ไม่ได้แบ่งแยกสูงต่ำ และทรงเปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นร่วมกัน มีความรับผิดชอบใน

หน้าที่ของตน เมื่อทำผิดก็พร้อมที่จะเปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบหาข้อเท็จจริงได้ อันกล่าวได้ว่า หลักธรรมคำสอนทางศาสนาพุทธมีความตรงและสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย และสามารถทำได้อย่างดีกับชุมชนท้องถิ่นที่เป็นชุมชนขนาดเล็ก เพื่อเป็นต้นแบบของประชาธิปไตยระดับประเทศ เพราะรากฐานของประชาธิปไตยที่แท้จริงก็คือชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็ง ถ้าชุมชนท้องถิ่นสามารถปกครองตนเอง มีความกระตือรือร้นในการเข้ามามีส่วนร่วมและตรวจสอบการทำงานขององค์กรท้องถิ่น ร่วมกันสอดส่องดูแลปัญหาในเรื่องชื่อเสียงขบถวิญญู ซึ่ง เป็นปัญหาใหญ่ในระดับประเทศก็ได้ เพราะการเลือกคนเข้ามาบริหารประเทศหรือบริหารงานในท้องถิ่นก็ดี ถ้าประชาชนยังขบถวิญญูของตนเองก็เท่ากับขบถวิญญูของคนที่คนที่มามีอำนาจไป จึงทำให้เกิดการเป็นประชาธิปไตยที่บิดเบี้ยว ขาดความโปร่งใส เป็นประชาธิปไตยที่อยู่ในมือของคนที่มีเงินมีอำนาจ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว วัดคลองแจ่งที่เป็นวัดที่อยู่ในชุมชนตำบลสะตอจนถึงเล่งเห็นถึงปัญหานี้มาอย่างยาวนาน จึงได้มีการปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตยโดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีความสอดคล้องกัน มาอบรมสั่งสอนให้คนในชุมชนมี ศีลธรรม คุณธรรม เพราะการเป็นคนมีคุณธรรมคือหัวใจหลักของประชาธิปไตย และวิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นก็คือหัวใจหลักของประชาธิปไตยของประเทศเช่นกัน ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งประเทศชาติก็เข้มแข็งตามไปด้วย

2.1.3 อภิปรายผลส่วนที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ชุมชนท้องถิ่นในตำบลสะตอมีส่วนร่วมในการเมืองท้องถิ่นในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังมีส่วนหนึ่งที่ยังขาดในเรื่องของการมีส่วนร่วมไป ชุมชนท้องถิ่นในตำบลสะตอเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายเนื่องจากการย้ายถิ่นฐานมาอยู่ร่วมกัน เศรษฐกิจในชุมชน และการแทรกแซงในเรื่องศาสนาบางศาสนา จึงทำให้คนในชุมชนท้องถิ่นมีความแตกแยกในทางความคิด จึงทำให้มีการส่งผลกระทบต่อการเมืองในท้องถิ่น ส่งผลกระทบในเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมือง เมื่อเหตุการณ์เป็นแบบนี้ การที่จะทำให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นหันกลับมาร่วมมือกันพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีความเจริญก้าวหน้า วัดคลองแจ่งจึงได้มีการเสริมสร้างในหลักความสันติสุข โดยให้คนในชุมชนสามารถอยู่ด้วยกันได้และไม่ส่งผลกระทบต่อกระทั่งกัน โดยการใช้หลักขันติ การประนีประนอม ไม่ก้าวก่ายในหน้าที่การงานของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด แต่ส่งเสริมให้คนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามาจับบทบาทหน้าที่ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยความเต็มใจและสมัครใจ และยังช่วยส่งเสริมสนับสนุนองค์กรท้องถิ่นในด้านต่างๆที่ขาดแคลนเพื่ออำนวยความสะดวกและทำให้ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนดีขึ้น และทำให้คนในชุมชนท้องถิ่นหันมาสนใจและเข้าร่วมตัดสินใจในปัญหาท้องถิ่นของตน โดยการเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือกันของทุกๆฝ่าย โดยผ่านเวทีประชาคมของชุมชน เพื่อร่วมคิด ร่วมวางแผนนโยบาย ร่วมกันตัดสินใจในการแก้ปัญหาของชุมชน รวมไปถึงการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของชุมชน ซึ่งในการประชุมในแต่ละครั้งทางชุมชน

ท้องถิ่นได้มีการลงมติให้คณะกรรมการหรือตัวแทนของวัดคลองแจ้งเข้าร่วมประชุมด้วยทุกครั้งเพื่อฟังและขอความคิดเห็น ประกอบการตัดสินใจ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนท้องถิ่น ดังนั้นวัดคลองแจ้งจึงมีบทบาทในการเสริมสร้างประชาธิปไตยในท้องถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นปัจจัยหลักของการพัฒนาประชาธิปไตย ในทุกระดับของประเทศ การให้สิทธิในการแสดงความคิดเห็น ได้อย่างอิสระ เห็นความสามารถของแต่ละคนในชุมชนท้องถิ่นของตน และร่วมแรงร่วมใจกันคัดเลือบุคคลที่พร้อมจะทำงานแทนประชาชนในท้องถิ่น ด้วยความเต็มใจของทุกฝ่าย และเมื่อเกิดปัญหาก็สามารถให้ประชาชนในท้องถิ่นตรวจสอบได้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน ของกรมทฤษฎี แจ่มกระจ่าง และวุฒิสาร ตันไชย (2544:10-11) ที่กล่าวว่าหลักการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ประกอบด้วย 1) หลักความอิสระ 2) หลักความสามารถ 3) หลักความเต็มใจ กล่าวคือ ภาครัฐเป็นเพียงส่งเสริม สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มใจ เพื่อเป็นการเกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาประชาธิปไตยที่แท้จริงและถาวร โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือการมีอำนาจในการตัดสินใจดำเนินชีวิตและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นด้วยตนเอง ตามระบอบประชาธิปไตยที่ว่าประชาธิปไตยเป็นของประชาชนทุกคนและทุกคนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

2.1.4 อภิปรายผลส่วนที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดหลักพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมประชาธิปไตยท้องถิ่น

หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาครอบคลุมทั้งการเมืองการปกครองของไทยมาช้านานแล้ว และหลักคำสอนของพระพุทธศาสนายังสอดคล้องกับหลักปฏิบัติของประชาธิปไตยในเรื่องความเสมอภาค พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่ามนุษย์ทุกคนบนโลกมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน เสมอภาคตั้งแต่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์แล้วนั่นคือความเสมอภาคพื้นฐาน และเสมอภาคในการทำความดี พุทธศาสนาให้ความยุติธรรม และความเสมอภาค โดยคำนึงถึงคุณสมบัติและความประพฤติเป็นที่ตั้งพุทธศาสนาเน้นที่หลักการมากกว่าตัวบุคคลให้ความสำคัญกับเสียงข้างมาก เช่นเดียวกับระบอบประชาธิปไตยซึ่งสอดคล้องกับที่ อาจารย์ ประเวศ วสี (2550:30-33)เสนอให้สร้างประชาธิปไตยโดยชุมชนและประชาธิปไตยท้องถิ่น โดยเชื่อว่าประชาธิปไตยเช่นนี้ ที่การเมืองกับศีลธรรมจะไปด้วยกันได้ ในชุมชนท้องถิ่นตำบลสะตอง วัดคลองแจ้งจึงปลูกฝังให้ ชุมชนแห่งนี้ เป็นชุมชนแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองใช้หลักศีล 5 ในการดำเนินชีวิต เพราะหลักศีลธรรมเป็นคุณธรรมของประชาธิปไตย วัดคลองแจ้งจึงใช้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก ในการอบรมสั่งสอนโดยไม่เลือกที่ตัวบุคคล แต่ยอมรับทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งใด และไม่ได้เลือกเพศใด หรือวัยใดทุกคนย่อมมีสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค เท่าเทียมกัน และมีส่วนร่วมรับผิดชอบ

ในชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน อันเป็นพื้นฐานของบุคคลที่เป็นประชาธิปไตย เคารพในสิทธิเสรีภาพของกันและกันเป็นหนทางที่ทำให้ชุมชนเกิดความสงบสุข ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอภิชาติ ทองสะอาด (2555,บทคัดย่อ)ที่ได้ศึกษาเรื่องแนวคิดธรรมภิบาลในไตรปิฎกกับการพัฒนาระบบประชาธิปไตยของไทย กล่าวว่า หลักพระพุทธศาสนามีความสอดคล้องต้องกันกับหลักการปกครองในระบบประชาธิปไตย อาทิ การให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคล และสิทธิเสรีภาพควบคู่กับหน้าที่และความรับผิดชอบ ความเชื่อที่ว่ามนุษย์มีความเสมอภาคกัน การให้ความสำคัญต่อการตัดสินใจปัญหาโดยใช้หลักเสียงข้างมาก และการใช้กฎหมายเป็นหลักการปกครองเป็นต้น และหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับหลักธรรมภิบาล ที่มีความสอดคล้องกับหลักการปกครองในระบบประชาธิปไตยของไทย ได้แก่ หลักการบัญญัติพระวินัย การบัญญัติสิกขาบทมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน หลักสุจริตสาม เช่น การประพฤติตามอารยธรรมย่อมนำพาไปสู่การเป็นคนดีในฐานะสมาชิกของสังคม หลักอริกถัมภ์สมณะเป็นหลักการตัดสินใจความขัดแย้งหลักเขยือตาด เป็นหลักธรรมในการถือเสียงข้างมาก ยึดหลักความโปร่งใส ไม่มีนอกมีใน หลักอภิปรายนิยธรรม เป็นหลักธรรมสำหรับการมีส่วนร่วมในการปกครอง หลักปัพพชิตอกนิหปัจจเวกข์บุคคลพึงมีสิทธิเสรีภาพควบคู่กับหน้าที่และความรับผิดชอบ หลักทิส 6(สังคาลกสูตร) เป็นหลักส่งเสริมความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น และหลักจักรวรรดิ 5 เป็นหลักการสำคัญของนักปกครองในการบริหารจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์และหลักราชสังคหะ 4 เป็นหลักในการบำรุงทวยราษฎร์ให้ประชาชนอยู่ในเอกภาพ

การพัฒนาระบบประชาธิปไตยของไไทยนั้น ไม่ว่าจะเป็นในระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น ถ้าต้องการให้มีความยั่งยืน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนาพลเมืองให้รองรับกับวิถีประชาธิปไตย โดยการพัฒนาลักษณะที่สำคัญของพลเมือง เช่น การมีจิตสำนึกสาธารณะต่อส่วนร่วม การเคารพความเห็นต่าง กฎกติกา กฎหมาย กฎเกณฑ์ของสังคม การรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ใช้แนวทางสันติวิธี ใช้หลักขันติธรรม ในการแก้ปัญหา โดยไม่ใช้ความรุนแรง

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงควรเป็นทางเลือกที่สำคัญประการหนึ่งในการเข้ามาช่วยรัฐเพื่อเสริมแรง ในการพัฒนาพลเมืองโดยเริ่มจากการเป็น “เป็นคนดี” ไปสู่ “การเป็นพลเมืองดี” เพราะ พุทธศาสนามีจุดเด่นที่สำคัญในด้านหลักการและมีแนวทางที่เอื้อต่อการพัฒนาพลเมือง เช่น หลักศีล 5 หลักทิส 6 หลักสังคหวัตถุ เป็นต้น วัดจึงมีบทบาทในฐานะที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนท้องถิ่นจึงมีความจำเป็นและร่วมมือกับรัฐ ในการอธิบายและตีความหลักการเหล่านี้ไปสู่ภาคปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและนำหลักการเหล่านี้ไปพัฒนาพลเมืองในชุมชนท้องถิ่น ให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตามหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงย้ำว่า “พัฒนาประโยชน์ตน ประโยชน์ญาติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์ของชาวโลก”

2.2 อภิปรายผลส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดังนี้

เครื่องมือที่สำคัญในการช่วยเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นให้กับท้องถิ่นแห่งนี้ คือวัดคลองแจ้งที่พร้อมในการสนับสนุนช่วยเหลือชุมชนท้องถิ่นแห่งนี้มีความก้าวหน้าและมีความสะดวกในการดำรงชีพอยู่ในชุมชนแห่งนี้ ในด้านจิตใจ ก็ปลูกฝังกล่อมเกลาจิตใจให้เป็นคนดี มีศีลธรรม มีคุณธรรม โดยการใช้หลักธรรมทางศาสนา มาสอนสั่งให้คนในชุมชนท้องถิ่นดำเนินชีวิตในทางที่ถูกที่ควร และยังให้การสนับสนุนในส่วนอื่นในชุมชน อาทิ แม้กระทั่งเวลาหน่วยงานท้องถิ่นต่างๆหรือนักเรียนจากโรงเรียนต่างๆ ได้มีการจัดอบรมค่าย ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม มาที่วัดคลองแจ้งก็ดี ทางวัดก็ได้มีการอำนวยความสะดวกให้ในทุกๆเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่อง วิทยากร ก็ใช้บุคลากรภายในวัดทั้งพระสงฆ์ และลูกศิษย์วัดฝ่ายในทั้งชาย-หญิง เป็นวิทยากรอบรมให้ โดยทางหน่วยงานท้องถิ่นต่างๆไม่ต้องออกค่าใช้จ่ายใดๆเลย หรือแม้กระทั่งถ้าหน่วยงานหรือองค์กรท้องถิ่นขาดเหลือในเรื่องเครื่องอำนวยความสะดวกไม่ว่าเป็นสถานีตำรวจ ต้องการรถสายตรวจ หน่วยกู้ภัยหรือโรงพยาบาลต้องการรถเพื่อใช้ในการอำนวยความสะดวกในการขนย้ายคนไข้ โรงเรียนในชุมชนท้องถิ่นที่ขาดอุปกรณ์การเรียนหรือทุนในการศึกษาทางวัดก็พร้อมสนับสนุนในทุกๆทาง จึงเป็นความโชคดีของคนในชุมชนท้องถิ่นแห่งนี้เป็นอย่างมาก ที่วัดคลองแจ้งมีบทบาทให้ความสนับสนุนในกับชุมชนท้องถิ่นในทุกๆทางที่จะสามารถพัฒนาในชุมชนมีความเจริญก้าวหน้าและเข้มแข็ง

ในส่วนของการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทวัดในการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น นั้นยังไม่มีกรวิจัยใดที่มีส่วนตรงกับงานวิจัยนี้ ดังนั้น บทบาทของวัดของแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น: กรณีศึกษาตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี จึงได้ทำการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่คิดว่ามีส่วนใกล้เคียงที่สุดมาประกอบการวิจัย และสอบถามข้อมูล และทำการสัมภาษณ์บุคลากรที่มีบทบาทที่สำคัญ และเข้าสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และนำมาวิเคราะห์ เข้ากับหลักแนวคิดทฤษฎีที่ได้ยกมาประกอบในการวิจัย การที่วัดคลองแจ้งเป็นศูนย์กลางของประชาชนในท้องถิ่น จึงทำให้วัดมีความระมัดระวังในการอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัยเป็นอย่างมาก จนได้รับการยอมรับในส่วนต่างๆว่าเป็น “วัดต้นแบบ” ในด้านการปฏิบัติและพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และในส่วนของการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย ก็จะคอยชี้แนะ คอยกระตุ้นจิตสำนึกของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นให้ปฏิบัติตัวตามหลักวิถีประชาธิปไตยโดยมีหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวกำกับ เพื่อให้ชุมชนมีความมั่นคง ตามหลักวิถีประชาธิปไตยที่มีคุณธรรมตรงกับกรปกครองในระบบประชาธิปไตยต่อไป

1. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

3.1.1 จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สามารถนำผลการวิจัยไปใช้โดยนำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา มาเสริมสร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นแบบจริงจังในชุมชนท้องถิ่นและระดับประเทศ เพื่อปลูกจิตสำนึก และวางรากฐานประชาธิปไตยที่ถูกต้องและทำได้จริง ๆ ในสังคมไทย

3.1.2 จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ รัฐ และเถรสมาคม ควรส่งเสริมให้วัดมีบทบาทที่ชัดเจนในการเสริมสร้างประชาธิปไตยในท้องถิ่น ในด้านการสร้างคุณธรรม จริยธรรม ศิลธรรม แก่ นักรบเมืองท้องถิ่น และผู้นำในท้องถิ่นเพื่อให้นำพาท้องถิ่นให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มั่นคงยิ่งขึ้น

3.1.3 จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ การน้อมนำเอาศาสนาธรรมมาใช้ในการเสริมสร้างประชาธิปไตยในท้องถิ่น หรือในสังคมไทย ไม่ควรจำกัดเฉพาะศาสนาพุทธเท่านั้น เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมพหุนิยมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม สำหรับศาสนิกชนผู้นับถือศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม หรือศาสนาอื่นๆ ก็ควรสนับสนุนให้มีการน้อมนำเอาศาสนาธรรมของแต่ละศาสนา มาใช้ในการเสริมสร้างประชาธิปไตยทั้งระดับประเทศและระดับท้องถิ่นนั้นๆ ด้วยเช่นกัน

3.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

3.2.1 ควรศึกษาในด้านบทบาทวัดกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น เพราะการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรที่ขยายอำนาจการปกครองมาจากรัฐบาล การกระจายอำนาจเป็นส่วนหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพื่อต้องการให้คนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง แต่ปัญหาที่พบในบางท้องถิ่น คือ ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเมืองท้องถิ่น แต่ในขณะเดียวกัน วิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นยังคงมีความผูกพันอยู่กับวัด ซึ่งเป็นหนึ่งในสถาบันที่มีศักยภาพและเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการเมืองท้องถิ่นไปสู่ระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้อง วัดในฐานะศูนย์รวมของคนในชุมชนท้องถิ่น จึงมีวิธีการหรือมีบทบาทในการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นให้เป็นไปตามหลักการระบอบประชาธิปไตยได้

3.2.2 สถาบันพระพุทธศาสนา ควรแสดงบทบาทในการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นให้เกิดแก่ชุมชนท้องถิ่นของสังคมไทยให้มากขึ้น ทั้งในด้านการเผยแผ่หลักคำสอน การปลูกฝังเพื่อส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึกรับผิดชอบในหน้าที่ของตน และ จัดกิจกรรมทางศาสนาให้ประชาชนมีส่วนร่วมและเชื่อมโยง ศาสนาธรรมมาส่งเสริมจิตสำนึก มีพฤติกรรมประชาธิปไตยของพลเมืองอย่างบูรณาการ เพื่อให้สังคมและชุมชนท้องถิ่นไทยก้าวไปสู่การเป็นสังคมประชาธิปไตยมากขึ้น

3.2.3 ในยุคปัจจุบัน สถาบันสื่อมวลชน ซึ่งประกอบไปด้วยสื่อหนังสือพิมพ์ สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ และสื่อที่เกิดขึ้นในยุคไร้พรมแดนที่ส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างรุนแรงในยุคปัจจุบันนี้ก็คือ สื่ออินเทอร์เน็ต เครื่องมือสื่อสารโทรศัพท์ สื่อออนไลน์ต่างๆ เช่น เฟสบุ๊ก ทวิตเตอร์ อินสตาแกรม สื่อเหล่านี้มีอิทธิพลอย่างมากต่อ ความเชื่อ ค่านิยม ความคิด และวิถีชีวิตของพลเมืองโลก สื่อเหล่านี้เป็นได้ ทั้งตัวจุดรั้ง หรือตัวกระตุ้นในการพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมไทยในทุกระดับ การนำเอาหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนา มาพัฒนาประชาธิปไตยทั้งท้องถิ่นและระดับประเทศโดยใช้สื่อเหล่านี้เป็นกลไกในการขับเคลื่อนที่สำคัญ จะส่งผลให้การเสริมสร้างประชาธิปไตยในทุกระดับประสบความสำเร็จได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น ทันสมัยและทำให้มีความหลากหลายตามยุคสมัยปัจจุบัน

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัย

สกลนครราชภัฏ

วิบูล โพนินาง. (2551). สืบค้นจาก <https://www.oknation.net/blog/wikulponang>. เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2564.

วิญญู ชูจิตร.(2564).บทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารงานตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ของวัดธรรมยุตในจังหวัดจันทบุรี.(สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี.

วัฒนา สิมมา.(2554).บทบาทพระสงฆ์กับการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย :กรณีศึกษา ในจังหวัดกระบี่. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พระครูวินัยธรถวิล เรียบร้อย.(2557).การบริหารจัดการของเจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี.(วิทยานิพนธ์ปริญญาโท).มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.

พระครูปลัดกิจเมธี ศิกขวิโร (เพื่อนฝูง).(2554).การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชนในเขตตำบลคอนมูล อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่.(วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต).มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูโสภณปริยัติสุธี(ศรีบรรดร ภิรมย์โม).(2550).ทฤษฎีรัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก.(พิมพ์ครั้งที่ 2):หจก.โรงพิมพ์เจริญอักษร.จังหวัดพะเยา.

พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต). (2542). พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

พระธรรมวรเมธี(สุชิน อัครชิน). (2550).วัดพัฒนา 50.กรุงเทพมหานคร:กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต).(2553).ประชาธิปไตยจริงแท้...คือแค่ไหน.(พิมพ์ครั้งที่ 1) กรุงเทพมหานคร:ห้างหุ้นส่วนจำกัด สหกายบล็อกลีและการพิมพ์.

พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน(พิพัฒน์ สุเมธโส).(2551).หลักการแนวคิดและวิธีการพัฒนาวัดพัฒนา 51.กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

พระไพศาล วิสาโล.(2546). พระพุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ. กรุงเทพมหานคร:มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส(นิตินุณยากร).รศ.ดร.(2557). แนวโน้มบทบาทพระสงฆ์กับการเมืองไทยในสองทศวรรษหน้า.ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระอริการบุญธรรม สุทฤษฎาโณ.(2544). “60 ปี ท่านครูบาคำพันธ์ุ คัมภีร์ญาโณ”คณะศึกษานุกิษย์
วัดคลองแจง(วัดเขาแจงเบง)ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี:จันทบุรีการ
พิมพ์.

พระอริการบุญธรรม สุทฤษฎาโณ.(2559). “60 ปีแห่งความหลังท่านครูบาคำพันธ์ุ คัมภีร์ญาโณ”.
คณะศึกษานุกิษย์วัดคลองแจง(วัดเขาแจงเบง)ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัด
จันทบุรี.

ราชบัณฑิตยสถาน.(2546).พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.กรุงเทพมหานคร:นาน
มีอุคพับลิเคชัน.

พระอริการพีรัชเดช มหามนตรี.(2552).หลักธรรมะในพระไตรปิฎกกับหลักการและรูปแบบการ
ปกครองระบอบประชาธิปไตย.(วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาริราช.

อภิชาติ คำดี.(2547). “หลักพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมวิถีประชาธิปไตย” เอกสารวิชาการส่วน
บุคคล ลิขสิทธิ์ของสถาบันพระปกเกล้า.

อภิญา ทองสะอาด.(2555).แนวคิดธรรมภิบาลในพระไตรปิฎกกับการพัฒนาระบอบ
ประชาธิปไตย.(วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาริราช.

Huntinton, S.P.and Dominguez, G. (1975).*Political Development*. In Fred, G. and W. N.Polsby
(EDS.) *Handbook Political Science: Non Government Politic*. R. Massachuset:
Addison Wesley.

Mill, John Stuart. (1975). *Three Essays:On Liberty. Representative Government and Subjection of
Women*. Oxford: Oxford University Press.

Nie, Norman and Verba, Sidndy. (1975). *Political Participation*. In *Handbook of Political
Science*,edited by Fred Greenstein and Nelson Polsby. New York: Addison-Wesley.

Weiner, Myron (1971). *Comparative Politics*. Princeton University Press.

บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาพลเมืองของรัฐตามระบอบประชาธิปไตย. สืบค้นจาก
WWW.ps.mcu.ac. เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2565 เวลา 00.22 น.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัย

สโขทัยราชภัฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้นำชุมชนและประชาชนทั่วไป

แบบสัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้นำชุมชนและประชาชนทั่วไป
โครงการวิจัยเรื่อง บทบาทวัดคลองแจ้งกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น:
กรณีศึกษาคำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

1.1 ข้อมูลส่วนตัวของพระสงฆ์

ชื่อ/ฉายา..... อายุ.....ปี
 ตำแหน่ง.....ระยะเวลาครองพรหม.....พรรษา
 การศึกษาทางโลก.....การศึกษาทางธรรม.....

1.2 ข้อมูลส่วนตัวของผู้นำชุมชนและประชาชนทั่วไป

ชื่อ-นามสกุล.....อายุ.....ปี เพศ.....
 อาชีพ.....ตำแหน่ง.....

ตอนที่ 2 ความรู้ความเข้าใจในด้านพุทธศาสนาและการเมืองการปกครองท้องถิ่น

- 1) ท่านคิดว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีส่วนช่วยเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นอย่างไร
- 2) ท่านคิดว่าพุทธศาสนากับการเมืองการปกครองท้องถิ่นมีความสำคัญอย่างไรต่อการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งเป็นชุมชนประชาธิปไตยในความคิดเห็นของท่านเป็นอย่างไร
- 3) ท่านคิดว่าการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นมีความสำคัญกับท่านและชุมชนของท่านหรือไม่ และมีองค์ประกอบสำคัญ อะไรบ้าง

ตอนที่ 3 บทบาทของวัดที่มีพระสงฆ์ดำเนินการแทนกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น

- 1) บทบาทของวัดที่มีพระสงฆ์ดำเนินการแทน โดยมีการเทศนาสั่งสอน อบรมและนำเอาหลักธรรมมาเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นมีความสำคัญต่อประชาชนในชุมชนท้องถิ่นกลุ่มใด และหน่วยงานใดบ้าง และเป็นอย่างไร
- 2) บทบาทในเรื่องการพูดคุยกับคนบางคน บางกลุ่มในชุมชน เช่น ท่านพบเห็นคนในชุมชนทะเลาะกันเพราะความคิดเห็นทางการเมืองไม่ตรงกันหรือเกิดการขัดแย้งขึ้นตามสถานการณ์

ขัดแย้งทางการเมืองต่างๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ท่านพบว่า วัดมีบทบาทอย่างไรและมีการให้คำแนะนำหรือไม่อย่างไร

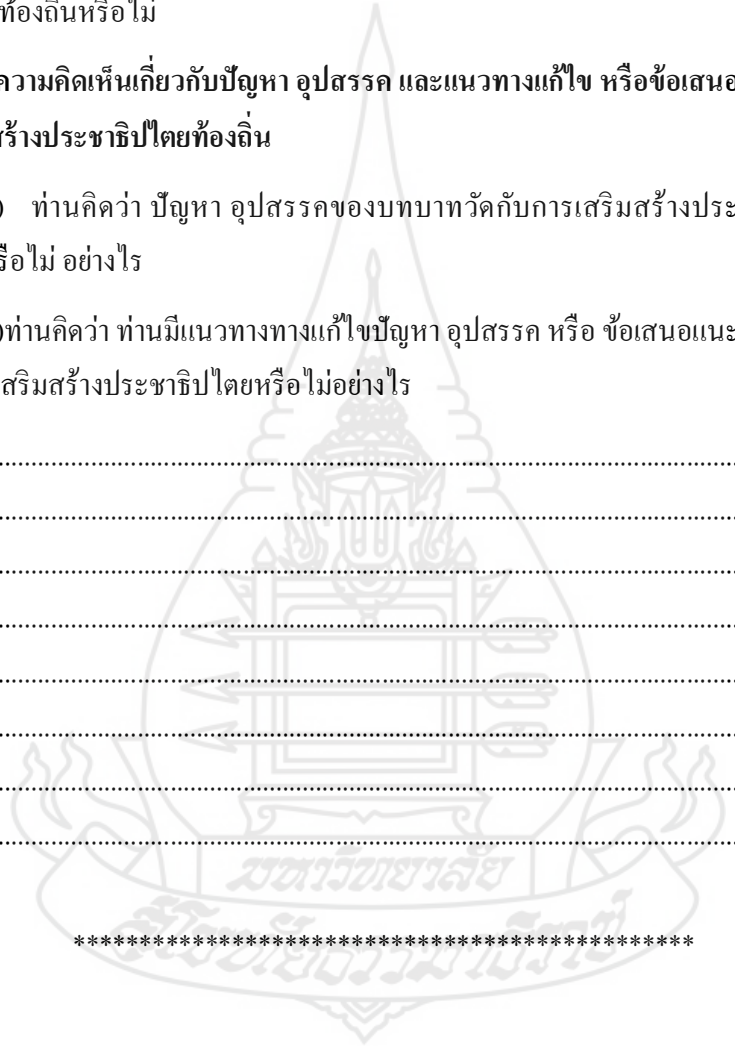
3) โครงการสวดมนต์วันศุกร์ของเด็กที่พุทธมณฑลหมู่บ้านทรัพย์สมบูรณ์เป็นโครงการที่วัดเป็นองค์กรหลักที่สนับสนุนให้เกิดขึ้นในชุมชน ท่านคิดว่าเป็นการเสริมสร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นกับท้องถิ่นหรือไม่

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข หรือข้อเสนอแนะบทบาทวัดกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น

1) ท่านคิดว่า ปัญหา อุปสรรคของบทบาทวัดกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น มีปัญหาหรือไม่ อย่างไร

2)ท่านคิดว่า ท่านมีแนวทางทางแก้ไขปัญหา อุปสรรค หรือ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทวัดในการเสริมสร้างประชาธิปไตยหรือไม่อย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ภาคผนวก ข

รูปภาพกิจกรรมวัดคลองแวง ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ด้านต่างๆ

รูปแบบเกี่ยวกับวัดคลองแจรง (วัดเขาแจรงเบง) ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว
จังหวัดจันทบุรี

ท่านครูบาคำพันธ์ คมภิรญาโณ ประธานสงฆ์วัดคลองแจง (ผู้ก่อตั้งวัดคลองแจง)

ท่านครูบานบุญธรรม สุทธิญาโณ เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันของวัดคลองแจง (วัดเขาแจงเบง)

รูปภาพเกี่ยวกับบทบาทวัดคลองแจรง (วัดเขาแจรงเบง) ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

ส่งเสริมในด้านการศึกษาให้กับพระภิกษุสงฆ์สามเณร ผู้ปฏิบัติธรรมชายหญิงที่อยู่ภายในวัดจนจบระดับชั้นการศึกษาต่างๆ จนถึงปริญญาตรีปริญญาโท พร้อมยังให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนเรียนดีแต่ขาดกำลังทรัพย์ และครูอัตราจ้างเป็นประจำทุกเดือนอีกด้วย

บทบาทในด้านที่ปรึกษาและให้แง่คิดกับการปฏิบัติงานกับข้าราชการและหน่วยงานต่างๆในท้องถิ่น

หน่วยงานต่างงาันมนต์ไปทำบุญและแสดงธรรมให้แง่คิดการปฏิบัติงาน

การประชุมปรึกษาหารือร่วมกันกับหน่วยงานต่างๆของรัฐ โครงการ วัด ประชา รัฐ สร้างสุข

โครงการเข้าค่ายอบรมคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรมของเด็กนักเรียนจากโรงเรียนต่างๆ

โครงการสวดมนต์วันศุกร์ของเด็กที่พุทธมณฑลหมู่บ้านทรัพย์สมบูรณ์

โครงการนี้ไม่ใช่แค่เด็กๆ ในชุมชนเท่านั้นที่เข้ามามีส่วนร่วมแต่รวมไปถึงคนถึง 3 วัย ด้วยกันเพื่อพัฒนา
อบรมจิตใจให้เป็นคนดีเพื่อพัฒนาไปสู่การเป็นพลเมืองดีของชุมชนและประเทศชาติต่อไปอีกด้วย

โครงการอบรมนักวิชาการและนักบริหารระดับสูง

คณะครูอาจารย์และเด็กนักเรียนได้นำเทียนมาถวายเนื่องในวันเข้าพรรษา

ภาพถ่ายคณะสงฆ์และผู้ปฏิบัติธรรมวัดคลองแจรง (วัดเขาเจ็บบง) ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว
จังหวัดจันทบุรี ประจำปี พ.ศ. 2565

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นางสาวสารินี ผิวคำ
วัน เดือน ปีเกิด	19 พฤษภาคม พ.ศ. 2521
สถานที่เกิด	อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ
ประวัติการศึกษา	รัฐศาสตรบัณฑิต (แขนงวิชาทฤษฎีและเทคนิคทางรัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2555 รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (วิชาการเมืองการปกครองท้องถิ่น) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2564
สถานที่ทำงาน	ศูนย์แพทย์แผนไทยวัดเขาเจ็บบง อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี
ตำแหน่ง	เภสัชกร ,เวชกร

